

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rijksbegroting 2018

xvii Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Vergaderjaar 2017–2018

34 775 XVII

Vaststelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2018

Nr. 1

VOORSTEL VAN WET

19 september 2017

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende begrotingsstaat voor het jaar 2018 wordt vastgesteld.

Artikel 2

De vaststelling van begrotingsstaat geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 3

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,

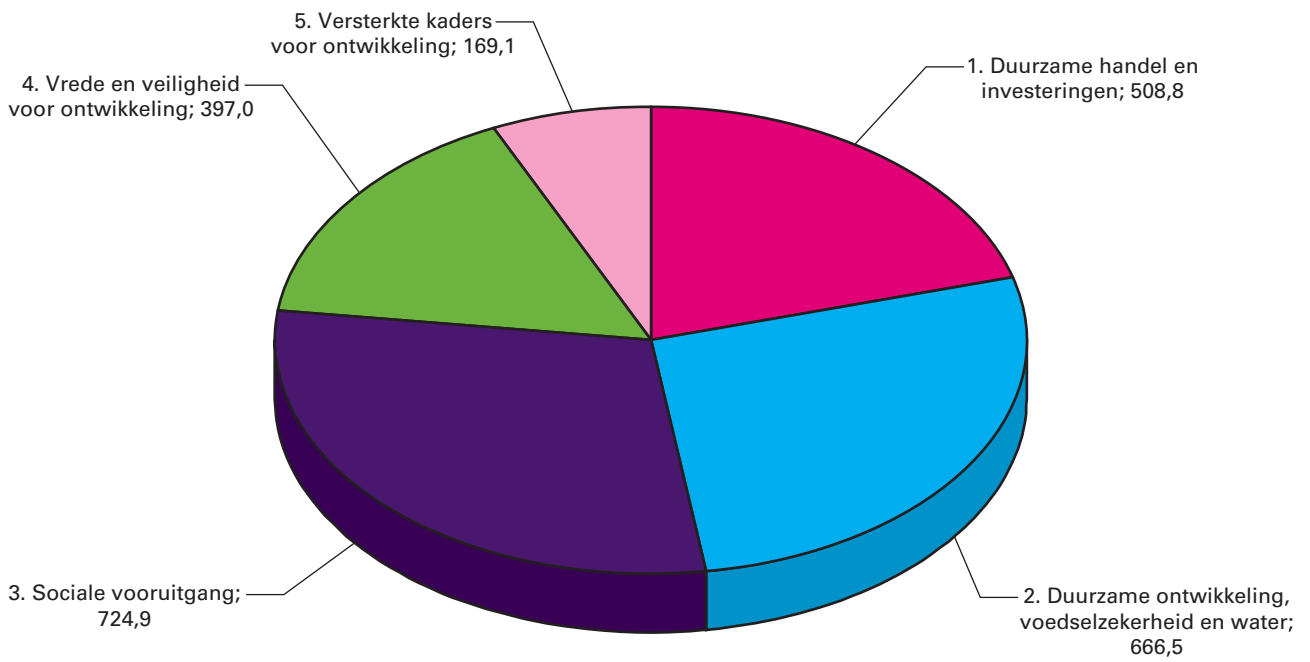
Vaststelling van de begrotingsstaat voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2018

Departementale begrotingsstaat (XVII) behorende bij de Wet van, Stb.
 Begroting 2018 voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

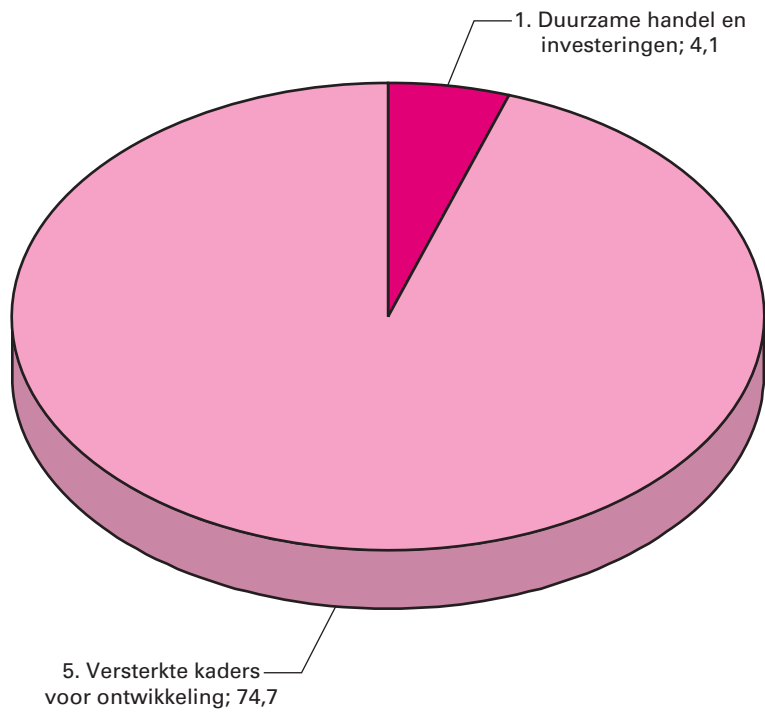
(bedragen in EUR 1.000)

		(1)		
Omschrijving		Oorspronkelijk vastgestelde begroting		
		verplichtingen	uitgaven	ontvangsten
TOTAAL		1.791.516	2.466.303	78.811
Beleidsartikelen		1.791.516	2.466.303	78.811
1	Duurzame handel en investeringen	354.944	508.830	4.119
2	Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water	475.744	666.496	
3	Sociale vooruitgang	424.577	724.927	
4	Vrede en veiligheid voor ontwikkeling	425.301	396.979	
5	Versterkte kaders voor ontwikkeling	110.950	169.071	74.692

Begrote uitgaven naar beleidsterrein voor 2018 (Totaal: EUR 2.466,3 miljoen)

Begrote ontvangsten naar beleidsterrein voor 2018 (Totaal: EUR 78,8 miljoen)

Vergaderjaar 2017–2018

34 775 XVII

Vaststelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2017

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

A.	ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGRO- TINGSWETSVOORSTEL	2
B.	BEGROTINGSTOELICHTING	3
1.	Leeswijzer	3
2.	Beleidsagenda	6
	Belangrijkste beleidsmatige mutaties ten opzichte van vorig jaar	17
	Overzicht niet-juridisch verplichte uitgaven	19
	Tabel beleidsdoorlichtingen	20
	Overzicht risico regelingen	22
3.	Beleidsartikelen	27
	1. Duurzame handel en investeringen	27
	2. Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water	37
	3. Sociale vooruitgang	44
	4. Vrede en Veiligheid voor ontwikkeling	50
	5. Versterkte kaders voor ontwikkeling	56
4.	Bijlagen	62
	Bijlage 1: Verdiepingsbijlage	62
	Bijlage 2: Moties en toezeggingen in het vergaderjaar 2016/2017	65
	Bijlage 3: Subsidieoverzicht	74
	Bijlage 4: Evaluatie- en overig onderzoek	79
	Lijst van afkortingen	82

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGSWET- VOORSTEL

Wetsartikel 1

De begrotingsstaten die onderdeel uitmaken van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om de begrotingsstaat van de begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking voor het jaar 2018 vast te stellen.

Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten vormen samen de Rijksbegroting voor het jaar 2018. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota 2018.

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten voor het jaar 2018 vastgesteld. De in de begroting opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,

E.M.J. Ploumen

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. LEESWIJZER

Deze leeswijzer gaat in op de totstandkoming van de nieuwe begroting voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de opbouw van de beleidsagenda, de beleidsartikelen en de overige onderdelen van de begroting.

Algemeen

Buitenlandse betrekkingen zijn een zaak van het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland in Europa, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de Nederlandse openbare lichamen in het Caribisch gebied (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Waar deze begroting spreekt over «Nederland» of «Nederlands» wordt daarmee bedoeld: «(van) het Koninkrijk der Nederlanden», tenzij het gaat om zaken die specifiek het land Nederland betreffen, zoals het EU-lidmaatschap en ontwikkelingssamenwerking.

Voor de uitvoering van het programma maakt de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking gebruik van het apparaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Beleidsagenda

De beleidsagenda bevat de politieke hoofdlijnen van het beleid voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking van het kabinet. De beleidsagenda wordt afgesloten met een overzichtstabel van de beleidsdoorlichtingen en de belangrijkste beleidsmatige mutaties ten opzichte van de memorie van toelichting 2017. De beleidsagenda sluit af met het overzicht van de risicoregelingen en de toelichting hierop.

Groeiparagraaf

Sinds de memorie van toelichting 2017 worden kwantitatieve indicatoren opgenomen in de begroting. In de beleidsagenda zijn 15 kwantitatieve indicatoren opgenomen en samengevat in een tabel met een verwijzing naar het bijbehorende artikel. Plaatsing in het beleidsverslag is in lijn met de systematiek van verantwoord begroten, zoals vastgelegd in de Rijksbegrotingsvoorschriften model 3.22b/1.33b Rol en verantwoordelijkheid.

Indicatoren en streefwaarden

Indicatoren maken het effect van interventies meetbaar en drukken dit uit in te bereiken en bereikte streefwaarden op diverse niveaus: impact, outcome, output en input. De indicatoren en streefwaarden in deze begroting liggen voornamelijk op outcome niveau, en zijn SMART geformuleerd (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden).

De streefwaarden en indicatoren zijn mede afgeleid van de *Global Goals*, die internationaal zijn afgesproken tijdens de VN-top daarover in september 2015. Deze goals worden zowel nationaal als internationaal gemonitord. In de indicatorentabel is een verwijzing opgenomen naar de corresponderende *Global Goal*.

Ten behoeve van een consistente monitoring zullen doelen en ambities zich uitstrekken over een langere termijn. Inspanningen in ontwikkelingssamenwerking zullen in veel gevallen pas na een aantal jaar vruchten afwerpen en niet lineair verlopen. Voor de lange termijn wordt de horizon

van 2030 van de *Global Goals* gehanteerd. Deze termijn wordt voor de BHOS-begroting opgesplitst in drie overzienbare periodes van eerst vier en dan twee keer vijf jaar. De streefwaarden zullen daarom periodiek worden bijgesteld (eerste periode van 2017 tot en met 2020; tweede van 2021–2025 en derde van 2026–2030). Uitzonderingen zijn water, sanitaire voorzieningen en voorlichting over hygiëne, en klimaat waarvoor reeds streefwaarden zijn vastgelegd voor 2030, het eindjaar van de *Global Goals*.

De werkelijk behaalde resultaten zullen worden gerapporteerd in het Jaarverslag met een toelichting op de succes- en faalfactoren. De realisaties voor de indicatoren in het jaar 2017 zullen worden gehanteerd als nulmeting. De meeste streefwaarden zijn uitgedrukt in absolute getallen die in het specifieke jaar worden bereikt (aantal personen, organisaties). In een aantal gevallen betreffen de streefwaarden cumulatieve waarden (dus een optelsom van de bereikte resultaten in alle jaren binnen de meetperiode).

Naast de *Global Goals* vormen de *Theories of Change*, die met de Resultatenrapportage (editie 2015) naar de Tweede Kamer zijn gestuurd, een belangrijke basis voor de indicatoren. Deze laten de samenhang zien tussen de politiek-maatschappelijke situatie in een land of regio, het verwachte veranderingsproces en de interventies om die te bereiken.

Omdat niet alle resultaten kwantitatief meetbaar en aggregaerbaar zijn, dienen deze indicatoren en streefwaarden in samenhang te worden gezien met de overige in deze begroting geformuleerde (kwalitatieve) doelen en resultaten.

Open data/transparency

Nederland heeft zich met 56 andere landen aangesloten bij het *Open Government Partnership* en het *International Aid Transparency Initiative* (IATI). Het toegankelijk maken en beschikbaar stellen van informatie hoort daarbij. Via een [webpagina](#) wordt inzicht gegeven in de budgetten en activiteiten voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Beleidsartikelen

In de beleidsartikelen staat de financiële en beleidsinformatie over de voorgenomen uitgaven. Met verantwoord begroten wordt niet langer gewerkt met operationele doelstellingen. De financiële instrumenten zijn geclusterd naar artikelonderdelen. De indeling per beleidsartikel is als volgt:

A. Algemene doelstelling

Elk beleidsartikel begint met de algemene doelstelling (titel van het beleidsartikel).

B. Rol en verantwoordelijkheid

De rol en de verantwoordelijkheid van de Minister wordt beschreven aan de hand van de volgende categorieën: stimuleren, financieren, regisseren en uitvoeren. Op de beleidsterreinen voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking heeft de Minister een stimulerende, faciliterende of regisserende rol en slechts in sommige gevallen een uitvoerende rol.

C. Beleidswijzigingen

Dit is een overzicht van belangrijke wijzigingen als gevolg van nieuw Kabinetsbeleid, evaluatie of voortschrijdend inzicht. Daar waar sprake is van beleidswijzigingen die in beleidsnotities zijn verschenen, is verwezen naar de betreffende notitie met het kamerstuk.

D1. Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

In het kader van «verantwoord begroten» wordt rijksbreed de financiële inzet op instrumentniveau gepresenteerd. De financiële instrumenten zijn onderverdeeld naar onder andere de volgende categorieën: subsidies, leningen, garanties, bijdragenovereenkomsten, opdrachten, bijdragen aan baten-lastendiensten en bijdragen aan (inter)nationale organisaties.

De financiële instrumenten per artikelonderdeel zijn niet altijd een uitputtende opsomming. In sommige gevallen zijn de instrumenten nog niet bekend, omdat de programma's na het verschijnen van de begroting worden gestart en pas daarna duidelijk wordt via welk instrument financiering plaatsvindt. Voor het overzicht van de financiële instrumenten is met ingang van 2015 een directe aansluiting gezocht met de interne ramingssystematiek. Hierdoor is het gedurende het jaar beter mogelijk om de mutaties bij de tussentijdse begrotingsmomenten weer te geven. Verder is in de tabellen inzichtelijk gemaakt welke onderdelen non-ODA zijn. Dit is in lijn met de toezegging die is gedaan tijdens het Wetgevings-overleg over de begrotingsbehandeling 2016. Dit is ook expliciet benoemd in de HGIS nota 2017.

D2. Budgetflexibiliteit

Op artikelniveau wordt aangegeven welk percentage van de begroting juridisch is vastgelegd. Als onderdeel van verantwoord begroten wordt alleen de juridische verplichting voor het begrotingsjaar opgenomen. In dit onderdeel wordt, indien nodig, een kwalitatieve toelichting gegeven.

E. Toelichting op de instrumenten

Per artikelonderdeel wordt inzicht gegeven in de financiële instrumenten, zoals die zijn opgenomen in de tabel onder D1.

Overige onderdelen van de begroting

Na de vijf beleidsartikelen volgen vijf bijlagen: het verdiepingshoofdstuk met informatie over de budgettaire begrotingsaansluiting tussen de begroting van 2016 en de begroting van 2017; de lijst met moties en toezeggingen aan de Kamer; het subsidieoverzicht; de evaluatie- en onderzoek tabel; en de lijst met afkortingen.

De relatie met de HGIS-nota

De HGIS-nota is een apart document dat samen met de departementale begrotingen ook aan de Staten Generaal wordt gepresenteerd. Deze omvat naast de HGIS uitgaven en ontvangsten van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking ook buitenlanduitgaven en ontvangsten van de andere ministeries. Deze bundeling bevordert de samenhang en samenwerking die voor een geïntegreerd en coherent buitenlandbeleid van belang zijn. De HGIS-nota bevat een overzicht van de belangrijkste programma's en uitgaven voor het buitenlandbeleid, waaronder een overzicht van de begrotingsontwikkelingen binnen de HGIS en bijlagen die alle buitenlanduitgaven overzichtelijk presenteren, zoals een totaaloverzicht van de buitenlanduitgaven die als officiële ontwikkelingshulp (ODA) kwalificeren.

2. BELEIDSAGENDA

Gezien de demissionaire status van het huidige kabinet treft u een begroting op hoofdlijnen aan. Wanneer een nieuw kabinet aantreedt, kan dit aanleiding geven tot aanpassingen in de begroting. De voorliggende begroting geeft weer hoe Nederland in 2018 vorm wil geven aan het buitenlandbeleid. Want ondanks de demissionaire status van dit kabinet moet Nederland dagelijks inspelen op internationale ontwikkelingen. Deze hebben hoe dan ook (grote) invloed op ons land. Voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken staat ook in 2018 centraal, dat de gezamenlijke inspanningen onder de begroting Buitenlandse Zaken en de begroting Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bijdragen aan een sterke positie van Nederland in een veilige en welvarende wereld.

«2018: Voor Nederland, wereldwijd – actieve diplomatie voor een veilige, welvarende en toekomstbestendige wereld»

Wereldwijd bepaalt een aantal grote trends de agenda in 2018. Dat vraagt om een duidelijke plaatsbepaling van het beleid voor buitenlandse zaken (BZ) en voor buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking (BHOS). Het betreft niet alleen de economische en geopolitieke verschuiving oostwaarts, maar ook onzekerheid over de opstelling van de VS op vele terreinen, het assertieve gedrag van landen als Rusland, Iran en Noord-Korea, evenals de dreiging van het internationale terrorisme, de vluchtelingen- en migratiecrisis en de gevolgen van klimaatverandering.

Ook op Europees vlak zijn er verschuivingen. Na een periode waarin solidariteit tussen lidstaten op de proef is gesteld door gebeurtenissen met grote consequenties (de economische crisis, de migratiecrisis en het Britse besluit tot een vertrek uit de Unie), zoekt de Europese Unie naar een vernieuwende, toekomstbestendige samenwerking. Europa moet zijn koers herijken. Die kans moeten we niet laten lopen, want juist de komende jaren hebben we de Europese Unie hard nodig voor veiligheid en welvaart, zowel binnen de Europese Unie als daarbuiten. We hebben nieuw draagvlak nodig om de sterke positie van de Europese Unie te behouden.

Nederland heeft veel te bieden. We zijn de 6^e Europese economie, 7^e donor op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, 2^e exporteur van landbouwproducten en actief contribuant aan vredesmissies en de G20. We worden in het buitenland gezien en gehoord. Het Nederlandse lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad in 2018 is daarvan het resultaat. Dit biedt een kans de Nederlandse stem nog steviger te laten klinken. De Nederlandse inzet is gebaat bij de synergie tussen de instrumenten van Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking en Handel.

Ontwikkelingssamenwerking gericht op de allerarmsten blijft nodig. Om hun positie te verbeteren, en om daarmee conflicten en migratie bij de bron aan te pakken. Werken aan ontwikkeling gaat om het scheppen van rechten en kansen voor mensen. Zodat ze op eigen benen kunnen staan en zich kunnen ontplooien. Delen van de welvaart leidt tot een veiliger wereld. Daar draagt ook de Nederlandse private sector aan bij.

Behoud van welvaart en welzijn vraagt om een actieve inzet van de overheid. Een zo open en eerlijk mogelijk wereldhandelssysteem is voorwaarde voor het succes van een sterk op exportgerichte economie als de Nederlandse. Multilaterale samenwerking is een voorwaarde voor het verwezenlijken van andere, grotendeels overlappende doelen: bevor-

dering van inclusieve economische groei wereldwijd, bevordering van universele waarden, de rechtsstaat en naleving van de mensenrechten. In 2018 zet Nederland de uitvoering voort van het in 2017 vastgestelde nationale plan van aanpak voor de *Sustainable Development Goals* (SDGs).

Op al deze vlakken werken we in het begrotingsjaar 2018 aan een veiligere, welvarende, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld, voor Nederland wereldwijd.

Veiligheid & rechtsorde

Landen waar conflicten heersen, blijven sterk achter bij het behalen van mondiale ontwikkelingsdoelen. Extreme armoede is een probleem dat in toenemende mate met name in deze landen speelt. Het ontbreekt de inwoners aan voldoende bestaansmiddelen en basisvoorzieningen. Wetteloosheid en gewelddadig conflict brengen hun fysieke veiligheid en rechten in gevaar. De effecten van deze fragiliteit kunnen landsgrenzen ver overschrijden en hele regio's ontwrichten.

Nederland richt zich binnen het speerpunt veiligheid en rechtsorde onder andere op de ontwikkeling van de rechtstaat. Rechtvaardige behandeling van mensen en duurzame oplossingen van conflicten staan centraal. In 2018 wil het kabinet in fragiele of post-conflictlanden de toegang tot de rechtspraak verbeteren voor 50.000 mensen, onder wie voor minstens de helft vrouwen (zie tabel met indicatoren en streefwaarden). Mensen kunnen zich wenden tot juridische instellingen om zo hun grondrechten te beschermen, strafbare feiten te laten berechten en geschillen te beslechten.

Nederland financiert ontminningsprojecten in 13 landen. Deze richten zich op het ontruimen van landmijngebieden, het ontmantelen en vernietigen van mijnen, het steunen van slachtoffers en hun families, en het geven van voorlichting. In 2018 beoogt Nederland via dergelijke projecten 7 miljoen m² land te ontminnen. Daardoor kunnen vluchtelingen en ontheemden weer naar huis. Boeren kunnen hun landbouwgrond weer gebruiken en voorzien in hun eigen onderhoud.

Ook in 2018 wordt het noodhulpbudget ingezet ter financiering van hulp in chronische en acute crises. De algemene ongeoormerkte bijdragen die Nederland verleent zijn belangrijk voor meer flexibiliteit voor hulporganisaties om snel te kunnen reageren in noodsituaties.

Meer dan 90% van de vluchtelingen verblijft in de regio van herkomst. Door versterking van opvang van vluchtelingen in de Syrië-regio en de Hoorn van Afrika krijgen vluchtelingen dichtbij huis bescherming en kansen om een nieuw bestaan op te bouwen. Voor Nederland vormen toegang tot werk en onderwijs hierbij speerpunten. Speciale aandacht gaat uit naar bescherming en opleiding van vrouwen en meisjes.

Tegelijkertijd werkt Nederland, ook in EU-verband, samen met prioritaire landen van opvang, transit en herkomst aan een lange termijn aanpak van de migratieproblematiek. Zo financieren Nederland en de Europese Unie activiteiten gericht op de aanpak van grondoorzaken van migratie, een beter migratiemanagement, het tegengaan van uitbuiting en mishandeling van migranten, de bestrijding van mensensmokkel- en handel, en het bevorderen van terugkeer en herintegratie.

Klimaat, voedselzekerheid en water

Nederland streeft naar duurzame ontwikkeling en vergroting van de bestaanszekerheid van mensen in ontwikkelingslanden via programma's gericht op voedselzekerheid, water en hernieuwbare energie. De programma's zijn gericht op de toegang tot basisvoorzieningen en duurzame groei waar iedereen van profiteert. Ook werkt Nederland aan het tegengaan van klimaatverandering en de consequenties daarvan, zoals nieuwe vluchtelingenstromen als gevolg van klimaatverandering. In alle programma's is extra aandacht voor vrouwen en meisjes.

Momenteel zijn er 2 miljard mensen ondervoed, waarvan 795 miljoen chronisch hongerlijden. Het meest kwetsbaar zijn jonge kinderen tot 2 jaar en hun moeders, want zij kunnen opgelopen groeiachterstanden nooit meer inhalen. Nederland beoogt in 2018 de voedselinname van 15 miljoen kinderen aantoonbaar te verbeteren.

De combinatie van een groeiende bevolking, toenemende welvaart en daarmee samenhangende toename van de consumptie van eiwitrijk voedsel staat op gespannen voet met een schaarste van natuurlijke hulpbronnen. Landbouw wordt in veel landen steeds belangrijker om de bevolking te voorzien van voedsel. Nederland maakt gebruik van zijn uitgebreide kennis en reputatie op het gebied van landbouw en voedsel en het innovatieve bedrijfsleven: 2 miljoen boeren krijgen nieuwe kennis en/of technologie en meer dan 100 kennisinstituten worden versterkt in 2018 om duurzame en inclusieve groei van de landbouwsector te stimuleren. Voor circa 750.000 boeren wordt hun recht op landgebruik veiliggesteld. Duurzame landbouwmethoden zoals erosiebestrijding, bodemvruchtbaarheidsbeheer en gewasrotatie, resulteren op circa 3 miljoen hectare tot efficiënter gebruik van natuurlijke hulpbronnen en betere opvang van toekomstige (klimaat)schokken.

Waterzekerheid is een mensenrecht, een publiek en een economisch goed. Waterzekerheid staat wereldwijd onder grote druk door economische- en bevolkingsgroei, verstedelijking en klimaatverandering. Steeds meer en steeds vaker is er te weinig, te veel of te vies water. 800 miljoen mensen hebben geen toegang tot een schone drinkwaterbron en ruim 2,5 miljard mensen hebben geen toegang tot goede sanitaire voorzieningen. Een gebrekkige hygiëne is van grote invloed op gezondheid; 5.000 mensen, merendeels kinderen, sterven dagelijks door gebrek aan schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen. Nederland streeft ernaar in 2018 2,3 miljoen mensen toegang te geven tot sanitaire voorzieningen en 1,6 miljoen mensen toegang te geven tot water.

In 2018 profiteren 3 miljoen mensen van de Nederlandse inzet op verbeterd stroomgebied beheer en veiligere delta's in ontwikkelingslanden. Zij zijn daardoor ook minder kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering. De focus is op delta's en hun toeleverende gebieden, conform de Internationale Water Ambitie van Nederland. De Nederlandse steun gericht op conflictpreventie in grensoverschrijdende stroomgebieden (waterdiplomatie) is geconcentreerd in het stroomgebied van de Senegal rivier, de Nijl, de Jordaan en de Mekong.

In ontwikkelingslanden hebben ruim 1 miljard mensen geen elektriciteit en drie miljard mensen koken nog op vervuילend houtvuur. Tegelijkertijd is de wereld begonnen met de transitie van fossiele brandstoffen naar een volledig duurzame energievoorziening. In 2018 gaat Nederland toegang tot hernieuwbare energie aan 2,5 miljoen mensen verschaffen. Nederland

geeft in het bijzonder aandacht aan hernieuwbare energieoplossingen in sub-Sahara Afrika en werkt samen met ngo's, bedrijven, ontwikkelingsbanken en overheden om de investeringen in hernieuwbare energie te verhogen (huishoudelijke zonne-energiesystemen, biogas, schone houtkachels). Nederland zorgt ervoor dat vooral vrouwen en meisjes hiervan profiteren.

Vrouwenrechten en gendergelijkheid

Gelijkheid tussen mannen en vrouwen is nog nergens ter wereld bereikt. Op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg is de kloof tussen mannen en vrouwen de laatste decennia kleiner geworden, maar over het algemeen is de vooruitgang langzaam. Nog steeds heeft één op de drie vrouwen in de hele wereld gedurende haar leven te maken met geweld. Dit komt meestal van de partner, maar ook op de werkvloer of in de publieke ruimte. In sommige landen, vooral waar conflicten woeden, loopt dat aantal op tot twee op de drie vrouwen en meisjes. Ook als het gaat om politieke participatie en economische zeggenschap is er wereldwijd sprake van ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Om deze status quo te doorbreken moeten er betere randvoorwaarden voor vrouwenrechten en gendergelijkheid komen.

Nederland richt zich op het versterken van maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor vrouwenrechten en op het bevorderen van vrouwelijk leiderschap. Deze organisaties en individuele vrouwenrechtenverdedigers spelen een cruciale rol bij het aanjagen, agenderen en monitoren van vrouwenrechten en gendergelijkheid. In 2018 wordt gestreefd naar het versterken van 200 maatschappelijke organisaties die werkzaam zijn op het gebied van gendergelijkheid. Via deze weg beoogt Nederland dat vervolgens 200 publieke instanties en bedrijven in ontwikkelingslanden actie ondernemen voor verbetering van vrouwenrechten en gendergelijkheid. Daarnaast zet Nederland in op internationale genderdiplomatie, zowel bilateraal als in de multilaterale fora, en op betere integratie van gender in het gehele buitenlandbeleid en in de programma's die hieraan uitvoering geven. Op deze manier wil Nederland wereldwijd bijdragen aan versterking van vrouwenrechten en gendergelijkheid.

Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten

Op veel plaatsen in de wereld hebben mensen amper of geen toegang tot informatie en middelen waarmee zij kunnen beschikken over hun eigen seksuele gezondheid en vruchtbaarheid. Als mensen niet in staat zijn om eigen keuzes te maken, vermindert dat hun mogelijkheid economisch zelfstandig te worden en een redelijk bestaan op te bouwen. Landen waar grote delen van de bevolking geen toegang hebben tot informatie en voorbehoedsmiddelen, missen kansen om een evenwichtige en duurzame economische groei te bevorderen zonder dat deze wordt tenietgedaan door hoge bevolkingsgroei.

De Nederlandse inspanningen op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) hebben tot doel mensen de kans te geven keuzes te maken. En overheden aan te zetten mensen daartoe in staat te stellen, als onderdeel van een op duurzame groei gericht beleid.

Kerndoelstelling van de beweging *She Decides*, die in januari 2017 door Nederland op gang is gebracht, is om meer vrouwen en meisjes wereldwijd de mogelijkheid te bieden zelf te bepalen wanneer, met wie en hoe veel kinderen zij krijgen. De beweging groeit en wordt steeds diverser.

Steeds meer landen en organisaties sluiten zich aan. Ook in 2018 zal Nederland zich inspannen om met deze beweging effectief de toegang tot gezinsplanning en veilige abortus mogelijk te maken.

Nederland werkt samen met VN-instellingen, internationale non-gouvernementele organisaties, nationale overheden, plaatselijke organisaties en belangenverenigingen om barrières weg te nemen voor toegang tot seksuele en reproductieve gezondheid en rechten en een effectief HIV/AIDS beleid. Voor een optimaal resultaat combineert Nederland vaak financiële steun met gerichte politieke en diplomatieke inzet. De allianties van non-gouvernementele organisaties die werken op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten waarmee Nederland samenwerkt, rapporteren jaarlijks of barrières zijn afgenomen en in welke mate de samenwerking met Nederland daaraan heeft bijgedragen. Dit vormt één van de resultaatindicatoren. In 2018 streeft Nederland ernaar om 4 miljoen extra vrouwen en meisjes toegang te geven tot moderne anticonceptie. Speciale aandacht gaat uit naar toegang tot seksuele en reproductieve gezondheid voor mensen die afhankelijk zijn van humanitaire interventies.

In juli 2018 vindt de tweejaarlijkse internationale aidsconferentie plaats, dit keer in Amsterdam. Stevige inzet is urgenter dan ooit om de HIV/AIDS epidemie wereldwijd onder controle te krijgen en ook Europa moet daarin zijn rol spelen. Nederland grijpt als gastland de conferentie aan om een aantal zaken hoger op de internationale agenda te krijgen. Daarbij gaat het om grotere focus op preventie, de noodzaak van een op rechten gebaseerde, inclusieve aanpak en intensivering van de inspanningen in Oost-Europa en Centraal Azië en in Zuidelijk Afrika, waar het aantal nieuwe infecties nog teveel toeneemt.

Versterkt maatschappelijk middenveld

De ruimte voor maatschappelijke organisaties om hun werk uit te voeren neemt af. Mensenrechtenverdedigers en journalisten worden vervolgd en organisaties die opkomen voor vrouwenrechten of vrijheid van meningsuiting worden monddood gemaakt. Zij mogen bijvoorbeeld geen bankrekening openen of buitenlandse financiering ontvangen. Maatschappelijke organisaties zijn belangrijk om duurzame en inclusieve ontwikkeling te bereiken. In fragiele situaties bereiken ze mensen die door overheden aan hun lot worden overgelaten. Ze pleiten voor gelijke rechten voor vrouwen, jongeren en gediscrimineerde groepen. Ze roepen hun overheden ter verantwoording voor het nakomen van hun sociaal, economisch en milieubeleid. Door het versterken van de capaciteit van ten minste 1.000 organisaties als streefwaarde in 2018 bevordert Nederland lokale sociale verandering. Hiermee ondersteunt Nederland het openhouden van de democratische ruimte voor maatschappelijke organisaties en hun onafhankelijke waakhondfunctie.

Versterkte kaders voor ontwikkeling en inclusieve groei door versterkte multilaterale betrokkenheid

Nederland investeert in VN-organisaties die resultaten behalen op voor Nederland prioritaire gebieden, zoals seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, water, voedselzekerheid, veiligheid en rechtsorde en humanitaire hulp. Door de gerichte inzet van Nederlandse kennis, expertise en financiële middelen kan Nederland invloed uitoefenen op het functioneren van VN-organisaties en daarmee veel voor de eigen beleidsagenda bereiken.

Nederland steunt het voornemen van de nieuwe secretaris-generaal van de Verenigde Naties om het VN-ontwikkelingssysteem te hervormen. Nederland pleit daarbij voor meer focus op de armste en meest kwetsbare mensen en landen, betere onderlinge samenwerking tussen VN-organisaties op landenniveau, meer partnerschappen met de private sector en maatschappelijke organisaties en een samenhangende aanpak van vrede, veiligheid en ontwikkeling in landen die te maken hebben met instabiliteit en conflicten.

De Wereldbank en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank en hun fondsen voor zachte leningen en schenkingen zijn vanwege hun omvang en hefboomwerking belangrijke bronnen voor financiering van de SDGs en uitvoering van het klimaatakkoord in ontwikkelingslanden. Nederland stuurt in zijn betrekkingen met de banken in het bijzonder aan op een goede samenwerking tussen de ontwikkelingsbanken en de VN, en meer aandacht voor conflictpreventie. Binnen deze ontwikkelingsbanken zet Nederland met succes in op een sterke focus op groene en inclusieve groei met speciale aandacht voor de armste en fragiele staten.

Private sector ontwikkeling

Inclusieve economische groei is een middel om armoede de wereld uit te bannen. Handel en investeringen zijn cruciaal voor inclusieve economische groei. Het is van groot belang dat de groei ook ten goede komt aan de minst bedeelden en andere achtergestelde groepen, vooral jongeren en vrouwen. Nederland werkt samen met andere landen, internationale organisaties, de private sector en het maatschappelijk middenveld om groei duurzaam en inclusief te maken. Enerzijds investeert Nederland in het ondernemingsklimaat en de private sector van lage- en middeninkomenslanden en anderzijds betreft Nederland de (Nederlandse) private sector bij het oplossen van maatschappelijke uitdagingen, zoals het tegengaan van klimaatverandering. Deze aanpak creëert werkgelegenheid, zowel hier als in ontwikkelingslanden, zorgt voor uitbreiding van de productiecapaciteit en toegang tot kennis en technologie. Via het verbeteren en versterken van mondiale waardeketens zet Nederland in op verduurzaming van handel en productie en op goede arbeidsomstandigheden. Met programma's voor regionale handelsbevordering in Oost- en West-Afrika ondersteunt Nederland kleinschalige en vrouwelijke handelaren en verbetering van de efficiëntie op handelsroutes, zoals het versimpelen van grensprocedures.

De private sector is de motor voor economische groei in ontwikkelingslanden: negen van de tien banen daar ontstaan in de private sector. Ondernemers uit lage- en middeninkomenslanden moeten de mogelijkheid hebben toe te treden tot de lokale, regionale en internationale markten. Hiervoor zijn naast marktkennis, ondernemersvaardigheden, productverbetering en infrastructuur ook investeringen en toegang tot financiering nodig. In 2018 worden naar verwachting 3.000 investerings- en handelsplannen van bedrijven in lage- en middeninkomenslanden ondersteund (streefwaarde, zie Tabel indicatoren en streefwaarden). Deze ondernemers zijn hard nodig om het groeiende probleem van jeugdwerkloosheid in ontwikkelingslanden aan te pakken. Jaarlijks treden er meer jongeren toe tot de arbeidsmarkt dan dat er nieuwe banen bijkomen. Daarom blijft Nederland zich in 2018 inspannen voor ondernemerschap en werkgelegenheid in landen waar te weinig economisch perspectief is voor jongeren. Hiermee worden ook grondoorzaken van irreguliere migratie en instabiliteit bestreden. Het kabinet wil in

2018 tenminste 220.000 banen creëren of behouden met programma's voor bedrijfsontwikkeling.

Nederland kan betere resultaten boeken als nationaal en internationaal beleid coherent zijn. Dat wil zeggen dat het beleid op het gebied van bijvoorbeeld handel en belastingen de hulpinspanningen versterkt. Een goed voorbeeld is de inzet van het kabinet om met ontwikkelingslanden akkoorden te bereiken over opname van antimisbruikbepalingen in belastingverdragen. Daarnaast biedt Nederland ontwikkelingslanden technische assistentie. Deze is bedoeld om de nationale en lokale belastingdiensten te versterken, zodat zij een effectief belastingstelsel kunnen neerzetten en meer inkomsten genereren. Dit zorgt voor een meer betrouwbare overheid die meer te besteden heeft in de ontwikkeling van het eigen land.

Tabel: Indicatoren en streefwaarden					
Thema	Resultaatgebied	Indicator	Streefwaarde 2018	Streefwaarde 2020	SDG
Private sector ontwikkeling (PSD) <i>Artikel 1</i>	Bedrijfsontwikkeling	Aantal banen ondersteund door PSD-programma's (direct jobs supported naar internationaal geharmoniseerde definitie)	220.000	180.000	SDG 8 Inclusieve en duurzame groei
		Aantal bedrijven (Nederlandse en lokale ondernemingen) met een ondersteund plan voor investering, handel of dienstverlening	3.000	2.500	
Voedsel-zekerheid <i>Artikel 2</i>	Uitbannen van de huidige honger en ondervoeding	Aantal mensen met verbeterde inname van voedsel	18 miljoen	20 miljoen	SDG 2 Einde maken aan honger
		Stimuleren van duurzame en inclusieve groei van de landbouwsector	4 miljoen	5,5 miljoen	
		Creëren van ecologisch duurzame voedselsystemen	3 miljoen	5 miljoen	
Water <i>Artikel 2</i>	Drinkwater, sanitaire voorzieningen en hygiëne	Het aantal mensen met toegang tot een verbeterde waterbron	2,3 miljoen	8 miljoen, cumulatief (30 miljoen, cumulatief in 2030)	SDG 6 Toegang tot een duurzaam beheer van water
		Het aantal mensen met toegang tot verbeterde sanitaire voorzieningen en voorlichting over hygiënische leefomstandigheden	1,6 miljoen	12 miljoen, cumulatief (50 miljoen, cumulatief in 2030)	
	Verbeterd stroomgebied beheer en veilige delta's	Het aantal mensen dat voordeel ondervindt van verbeterd stroomgebied beheer en veiligere delta's	3 miljoen	20 miljoen, cumulatief	
Klimaat <i>Artikel 2</i>	Hernieuwbare energie	Aantal mensen met toegang tot hernieuwbare energie	2,5 miljoen, cumulatief	11,5 miljoen, cumulatief (50 miljoen, cumulatief in 2030)	SDG 7 Toegang tot duurzame en moderne energie

Thema	Resultaatgebied	Indicator	Streefwaarde 2018	Streefwaarde 2020	SDG
Vrouwenrechten en gendergelijkheid <i>Artikel 3</i>	Verbeterde randvoorwaarden voor vrouwenrechten en gendergelijkheid	Aantal aantoonbare bijdragen door publieke instanties en bedrijven aan betere randvoorwaarden voor vrouwenrechten en gendergelijkheid (outcome)	200	500	SDG 5 Sekse-gelijkheid en zelf-ontplooiing van vrouwen
	Versterkte capaciteit van maatschappelijke organisaties	Aantal maatschappelijke organisaties met versterkte capaciteit voor de bevordering van vrouwenrechten en gendergelijkheid (output)	200, cumulatief	350, cumulatief	
Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR) en HIV <i>Artikel 3</i>	Toegang tot family planning	Aantal vrouwen en meisjes dat toegang heeft tot moderne anticonceptie in 69 FamilyPlanning2020 focuslanden	4 miljoen extra vrouwen en meisjes, cumulatief	6 miljoen extra vrouwen en meisjes, cumulatief (ten opzichte van het basisjaar 2012)	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn SDG 5 Sekse-gelijkheid en zelf-ontplooiing van vrouwen
	Rechten	Tevredenheid van de SRGR partners over de mate waarin barrières in SRGR voor gediscrimineerde en kwetsbare groepen zijn afgenomen in hun focuslanden	Niet van toepassing	Tevredenheid (minimale score 4 op 1-5 schaal) in 80% van de focus landen	
Veiligheid & Rechtsorde <i>Artikel 4</i>	Rechtstaat ontwikkeling	Aantal mensen (man/vrouw) dat toegang heeft tot rechtspraak via een juridische instelling (formeel of informeel), om zo hun grondrechten te beschermen, strafbare feiten te laten berechten en geschillen te beslechten	In 6 fragiele of post-conflict landen, 50.000 bereikt, waarvan minstens de helft vrouwen, cumulatief	In 6 fragiele of post-conflict landen 200.000, waarvan minstens de helft vrouwen, cumulatief	SDG 16 Vreedzame en inclusieve samenleving
	Menselijke Veiligheid	Aantal m ² land dat is ontmijnd	7 miljoen	24 miljoen	

Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Nederland geeft prioriteit aan het verduurzamen van mondiale waardeketens en Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO). Bedrijven die een beroep doen op de Nederlandse overheid worden geacht goede ambassadeurs van IMVO in het buitenland te zijn en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen na te leven, waarin de *UN Guiding Principles on Business and Human Rights* zijn opgenomen. IMVO is de weg om risico's in mondiale waardeketens te verminderen en deuren te openen naar moeilijke markten waar opdrachtgevers kiezen voor een betrouwbare partij. Daarnaast ondersteunt Nederland bedrijven om in lage en middeninkomenslanden duurzaam te ondernemen en met innovatieve oplossingen een impuls te geven aan inclusieve groei; groei die rekening houdt met *people, planet, profit* en *prosperity*. Afspraken over verantwoordelijkheden van bedrijven aan het eind van de keten worden gecombineerd met interventies in de productielanden zelf. In 2018 blijft Nederland zich samen met bedrijven en internationale en maatschappelijke organisaties richten op de verduurzaming van waardeketens van verschillende sectoren. Daarbij is speciale

aandacht voor leefbaar loon, tegengaan van kinderarbeid, bestrijding van geweld tegen vrouwen en duurzamer watermanagement. Nederland streeft naar sterkere economische instituties, zoals vakbonden, arbeidsinspecties en werkgeversorganisaties. Via het Vakbondsmedefinancieringsprogramma wordt onder meer gewerkt aan jeugdwerkgelegenheid en een beter klimaat voor sociale dialoog om problemen in productielanden bespreekbaar te maken.

Nederland is uniek in de wereld met de convenantenaanpak: Nederlandse bedrijven hebben in samenwerking met maatschappelijke organisaties, vakbonden en overheden sociale- en milieurisico's in mondiale waardeketens in kaart gebracht en er worden vergaande afspraken per sector gemaakt om misstanden in de keten terug te dringen en werk- en leefomstandigheden te verbeteren. De convenanten zijn sectorbreed; niet alleen de grote bedrijven maar ook het midden- en kleinbedrijf neemt zo gezamenlijk zijn verantwoordelijkheid. In 2018 worden er convenanten binnen de pensioensector, de technologische industrie, duurzame energiesector en de scheepvaartsector afgerond. De uitvoering van de afgeronde IMVO-convenanten¹ is belegd bij de SER, MVO Nederland en Stichting Bewust met Hout. Om de convenanten effectiever te maken, moeten ze aan vergelijkbare initiatieven in andere landen worden gekoppeld. Andere EU-landen bekijken de Nederlandse aanpak met interesse. Nederland pleit er binnen Europa dan ook voor dat de Europese Commissie in 2018 Europese *multi-stakeholder* initiatieven op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen ondersteunt en uitvoert.

Nederland is tot medio 2018 voorzitter van het Initiative of the *Voluntary Principles on Security and Human Rights*. Dit initiatief richt zich op de extractieve sector (mijnbouw, olie- en gaswinning) en er zijn ruim dertig bedrijven, tien overheden en tien NGO's bij betrokken. Als voorzitter heeft Nederland tot doel de transparantie en communicatie van het Initiatief en de individuele leden te vergroten, een toename van het aantal actoren dat de *Voluntary Principles* implementeert te realiseren, multistakeholder implementatie in gastlanden te stimuleren en noodzakelijke institutionele vernieuwingen door te voeren.

Handelspolitiek, handels- en investeringsverdragen

De afgelopen jaren is het draagvlak voor globalisering en internationale handel afgenomen en neemt de roep om protectionisme toe. De groei van de wereldhandel heeft gezorgd voor een sterke toename in welvaart en vermindering van armoede in de wereld. Tegelijkertijd zorgen globalisering en technologische ontwikkeling voor aanpassingsprocessen in de nationale economie en op de arbeidsmarkt en profiteert niet iedereen in gelijke mate van de stijgende welvaart.

Protectionisme is geen oplossing hiervoor. We moeten ervoor zorgen dat zoveel mogelijk mensen profiteren van globalisering en dat negatieve effecten ondervangen worden. Openheid en inclusiviteit gaan samen en wat we willen is protectie zonder protectionisme. Dat vraagt om transparante internationale onderhandelingen die leiden tot handels- en investeringsverdragen die duurzaamheid en inclusiviteit zoveel mogelijk

¹ Er zijn convenanten gesloten met de kleding- en textielsector, bancaire sector, plantaardige eiwitten, houtsector en goudsector. De verzekeringssector, voedingsmiddelensector, sierteeltsector, natuursteensector, land- en tuinbouwsector, toerismesector en de metaalsector werken aan de totstandkoming van een convenant.

promoten, in ontwikkelende en in ontwikkelde landen. Nieuwe handelsverdragen moeten meer bijdragen aan recent overeengekomen hogere werelddoelen zoals de *Sustainable Development Goals* en het klimaatakkoord van Parijs. Langs deze principes zet Nederland in op een vernieuwing, een «reset», van de vrijhandel zowel in Nederland als in de Europese Unie.

Ook zijn er informelere kanalen via welke Nederland actief is om dialoog en kennisuitwisseling te organiseren tussen landen en stakeholders over een toekomstbestendige inrichting van de internationale markt. Bij de Ministeriële Conferentie van de OESO 2017 heeft Nederland het «*Network for Open Economies and Inclusive Societies*» gelanceerd waar zich al 19 landen bij hebben aangesloten. Doel is om met deze gelijkgestemde landen het debat over de bijdrage van handel en investeringen aan duurzaamheid en inclusiviteit een stap verder te brengen. Ook zet Nederland in op blijvende betrokkenheid bij de *G20 Trade and Investment Working Group* en handelsministersbijeenkomsten vanwege de belangrijke agenderende rol van de G20 in de aanloop naar onder andere de WTO-bijeenkomsten.

De economie van vandaag vraagt om internationaal gezaghebbende afspraken over digitale handel, internationaal dienstenverkeer en grensoverschrijdende investeringen. Deze vormen van internationale verwevenheid hebben inmiddels een grote impact op de economie, op de mogelijkheden van bedrijven en op de bescherming van consumenten. Nederland maakt zich er hard voor dat deze thema's bespreekbaar worden, ook al is dat nu soms nog niet haalbaar binnen het multilaterale bestel. Hierbij nemen we de belangen van de minst ontwikkelde landen en de allerarmsten in ogenschouw. In WTO-verband wordt er hopelijk in 2018 een akkoord bereikt over de *Environmental Goods Agreement* (EGA). Ook de onderhandelingen over het *Trade in Services Agreement* (TiSA) kunnen in 2018 tot een akkoord leiden. Mocht er op korte termijn op het multilaterale niveau weinig tot geen voortgang worden geboekt op het onderwerp e-commerce (onderdeel van digitale handel) dan pleit het kabinet voor de start van een plurilaterale onderhandeling hierover met de gelijkgestemde landen.

De Wereldhandelsorganisatie (WTO) vormt de spil in het multilaterale handelssysteem. Een sterke rol voor de WTO is zeker in dit huidige protectionistische klimaat onontbeerlijk. Een goed resultaat van de aankomende ministeriële conferentie van de WTO (van december 2017) is daarom van groot belang, evenals een effectievere samenwerking binnen de WTO met alle belanghebbenden.

Nederland ondersteunt het streven van de EU om door te gaan met onderhandelingen over bilaterale handels- en investeringsakkoorden met handelspartners. Komend jaar worden naar verwachting de onderhandelingen tussen de EU en Mexico over modernisering van het bestaande akkoord en de onderhandelingen van de EU met Mercosur over een nieuw handels- en investeringsakkoord afgerond. Daarnaast zullen de onderhandelingen van de EU met onder andere Indonesië, Australië en Nieuw-Zeeland over nieuwe bilaterale handels- en investeringsakkoorden worden voortgezet en het akkoord met Japan naar verwachting in 2017 worden afgesloten.

Het is van belang dat het Nederlandse bedrijfsleven ook daadwerkelijk de vruchten plukt van bestaande handelsakkoorden. Uit analyses van internationale organisaties blijkt dat bedrijven niet altijd gebruik maken van de afspraken die er zijn over internationale handel. Wellicht zijn Nederlandse bedrijven onvoldoende bekend met de akkoorden of worden de afspraken uit het handelsakkoord door het partnerland onvoldoende uitgevoerd waardoor handelsbarrières intact blijven. Het kabinet laat hier onderzoek naar doen en is een dialoog met het bedrijfsleven gestart.

De terugtrekking van het VK uit de EU treft Nederland als buurland, als grote handels- en investeringspartner en als «*mainport*» tot het continent economisch relatief zwaar. Op Ierland na is de Nederlandse economie binnen de EU het meest verweven met de Britse economie. De onderhandelingen over het uitreden van het VK uit de EU verlopen in twee fasen. Eerst wordt onderhandeld over zaken als de rechten van EU-burgers in het VK en de financiële afwikkeling van aangegane verplichtingen. Als op deze terreinen voldoende voorgang geboekt is wordt er onderhandeld over de toekomstige handelsrelatie tussen het VK en de EU. Het kabinet zal de belangen van de Nederlandse burgers en bedrijven behartigen in deze onderhandelingen. Met sectoren die nadelige gevolgen voorzien wordt gesproken over hoe het kabinet voor hun belangen kan opkomen en hoe bedrijven zich kunnen voorbereiden. Behalve nadelen biedt de Brexit op onderdelen ook kansen. Zo is er een toenemende interesse van internationale bedrijven om activiteiten naar Nederland te verplaatsen of zich in Nederland te vestigen. Het kabinet ondersteunt bedrijven en sectoren die extra kansen zien voor Nederland en heeft extra mensen in de VS, in Londen en in Den Haag aangesteld om buitenlandse investeringen aan te trekken.

Succes voor Nederlandse bedrijven in het buitenland

Nederland verdient een derde van zijn totale inkomen (bbp) met export. Dit zorgt voor eveneens een derde van de werkgelegenheid: 2,2 miljoen voltijdbanen. In Nederland gevestigde buitenlandse bedrijven zijn goed voor 1,3 miljoen voltijdbanen. Als 17^e economie ter wereld is Nederland de 5^e exporteur van goederen in de wereld en de 6^e exporteur van diensten. De export- en concurrentiepositie van Nederland is sterk. Om die sterke positie vast te houden en te verbeteren werkt het kabinet aan effectieve economische dienstverlening, toegang tot financiering voor bedrijven, toegang tot nabije en groeiemarkten en intensievere publiek-private samenwerking.

In 2016 en 2017 zijn veranderingen in gang gezet om de dienstverlening aan Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen te verbeteren en de toegang tot financiering voor internationale (mkb-)ondernemers te vergroten, zoals het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF) en een flexibelere inzet van ambtelijke capaciteit in Nederland en daarbuiten. Een belangrijk nieuw doel is om met Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen meer bij te dragen aan oplossingen voor maatschappelijke opgaven, zoals de internationale klimaat- en ontwikkelingsdoelen (*Sustainable Development Goals*). Er is bijvoorbeeld vraag in de wereld naar de kennis en kunde die is opgebouwd in de strijd tegen het water en in het realiseren van duurzame voedselproductie, in de energiesector en op onderwerpen zoals *cybersecurity*. Deze vraag en het Nederlandse aanbod vinden elkaar echter niet vanzelf, bijvoorbeeld doordat Nederlandse bedrijven nog niet actief zijn in de lage- en middeninkomenslanden of omdat er in nieuwe samenwerkingsverbanden moet worden gewerkt. De overheid helpt door partijen bij elkaar te brengen en deuren te openen

in het buitenland. Als er een breder publiek belang gediend wordt kan de overheid de business case met dienstverlening of financiering versterken waar marktpartijen dit niet zelf kunnen. Actieve ondersteuning en maatwerk van het postennetwerk is hierin van toenemend belang.

De publiek-private Werkplaats wordt opgericht als vast forum voor afstemming van de export-, investerings- en innovatiebevorderende activiteiten van de overheid en het bedrijfsleven. Vanuit de Werkplaats kunnen projecten gericht op specifieke landen, sectoren en maatschappelijke uitdagingen in publiek-private consortia opgepakt worden. Zeker om toegang te krijgen tot groeimarkten is dit een vruchtbare manier van werken. Ook kan er vanuit de Werkplaats meer gedaan worden met contacten en kansen die voortvloeien uit handelsmissies.

De Nederlandse economie is gebaat bij inkomende investeringen van buitenlandse bedrijven die bijdragen aan het ecosysteem van bedrijven, aan innovatie en aan de werkgelegenheid. De strategische acquisitie van buitenlandse bedrijven voor de Nederlandse economie, uitgevoerd door het *Netherlands Foreign Investment Agency* (NFIA), is er op gericht om die investeringen naar Nederland te halen die het meest bijdragen aan het verdienvermogen van Nederland.

Start-ups en scale-ups zijn van belang voor innovatie en productiviteitsgroei in de Nederlandse economie. Dit kabinet zet zich in lijn met de Kamerbrief StartupDelta 2020 en het StartupDelta Actieplan in voor een Nederlands startup ecosysteem dat bijdraagt aan een duurzame en innovatieve wereld. We zetten Nederland internationaal neer als sterke start-up hub en ondersteunen start-ups en scale-ups die de stap naar het buitenland gaan maken. Dit doen we onder andere door Nederlandse aanwezigheid te faciliteren op minimaal vijf internationale startupbeurzen, en door *bootcamps* en startupmissies te organiseren. Daarbij ondersteunt Nederland het startup-ecosysteem in het buitenland, in het bijzonder in ontwikkelende landen.

In 2018 gaat het kabinet verder met de inrichting van investeringsinstelling Invest-NL². Ondernemers kunnen straks via één loket bij Invest-NL terecht voor risicokapitaal, garanties, exportkredietverzekeringen en internationale financieringsprogramma's gericht op ontwikkelde en op ontwikkelende markten. Invest-NL gaat zowel projecten ontwikkelen als financieren. Zo kunnen we ervoor zorgen dat veelbelovende projecten die nog niet goed genoeg zijn uitgewerkt, van de grond komen.

BELANGRIJKSTE BELEIDSMATIGE MUTATIES TEN OPZICHTE VAN VORIG JAAR

Hieronder treft u een toelichting aan op de belangrijkste mutaties vanaf 2018 en verder ten opzichte van de memorie van toelichting 2017. De mutaties voor 2017 zijn eerder dit jaar toegelicht in de eerste suppletoire begroting 2017.

² Kamerstuk [28 165, nr. 266](#) dd 10 februari 2017.

Bedragen x EUR 1 000	2017	2018	2019	2020	2021
Stand ontwerpbegroting 2017	2.246.057	2.064.518	2.052.061	2.059.110	2.323.001
1 Duurzame handel en investeringen	20.576	15.249	23.714	16.591	11.700
2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water	1.507	- 1.775	- 3.575	- 3.575	- 9.575
3 Sociale vooruitgang	- 10.376	- 96	870	1.806	11.806
4 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling	245.368	174			
5 Versterkte kaders voor ontwikkeling	328.333	388.233	338.892	425.916	382.885
Stand ontwerpbegroting 2018	2.831.465	2.466.303	2.411.692	2.499.848	2.719.817

Toelichting mutaties:

Artikel 1

Bij eerste suppletore begroting 2017 werd het budget voor 2018 verhoogd met EUR 16,2 miljoen. Een belangrijk onderdeel hiervan was het sub-artikel «Versterkte Nederlandse handels- en investeringspositie en economische naamsbekendheid», waarop het budget met EUR 13,9 miljoen werd verhoogd, waarvan EUR 9,2 miljoen in verband met de versterking van de concurrentiepositie van Nederland in het buitenland. Tevens heeft voor Invest-NL een overheveling plaatsgevonden van EUR 5 miljoen vanuit dit artikel naar de begroting van Economische Zaken, en is vanuit de HGIS-begroting EUR 0,5 miljoen aan dit artikel toegevoegd voor de Wereldtentoonstelling 2020 in Dubai.

Tot slot wordt invulling gegeven aan de motie Van Laar en Voordewind (Kamerstuk [34 550, nr. 26](#)), die het kabinet verzoekt EUR 10 miljoen per jaar te besteden aan een fonds om organisaties en bedrijven te helpen kinderarbeid te bestrijden. In dit kader wordt het budget voor het Fonds Bestrijding Kinderarbeid vanaf 2018 gecontinueerd door de toevoeging van EUR 7 miljoen per jaar.

Artikel 2

Geen mutaties

Artikel 3

Artikel 2 wordt verlaagd ten behoeve van de invulling van de motie Van Laar en Voordewind (Kamerstuk [34 550, nr. 26](#)) voor de bestrijding van kinderarbeid.

Artikel 4

Geen mutaties

Artikel 5

Bij de eerste suppletore begroting 2017 is het budget op dit artikel voor 2018 verhoogd. Deze verhoging is een gevolg van hogere verwachte BNI-groei en inzet van de eindejaarsmarge uit 2016.

Daarnaast wordt artikel 5 verhoogd met EUR 78,6 miljoen. Dit is het saldo van een verhoogde asieltoerekening voor 2018 als gevolg van een hogere asielinstroom, en een verlaging van het ODA-tekort in 2018 door middel van kasschuiven.

In eerdere jaren zijn op het ODA-budget middelen uit latere jaren naar voren gehaald door middel van kasschuiven, waardoor het niveau van

uitgaven in het laatste jaar incidenteel is verlaagd. Deze incidentele verlagingen zijn per abuis in afwijking van de gebruikelijke systematiek, structureel doorgetrokken in de extrapolatie. Het ODA-budget wordt hiervoor technisch gecorrigeerd vanaf 2020.

Overzicht niet-juridisch verplichte uitgaven in 2018

In onderstaand overzicht wordt per subartikel aangegeven welk deel van de geraamde uitgaven juridisch en niet-juridisch verplicht is en wat in grote lijnen de bestemming is van de niet-juridisch verplichte uitgaven. In de toelichting op de beleidsartikelen (hoofdstuk 3, onderdeel D2) wordt nader ingegaan op de juridisch verplichte uitgaven.

Overzicht niet-juridisch verplichte uitgaven en bestemmingen x EUR 1.000					
Subartikelnummer	naam sub artikel	Geraamde uitgaven	juridisch verplichte uitgaven	niet-juridisch verplichte uitgaven	bestemming van de niet juridisch verplichte uitgaven
1.1	Versterkt internationaal handelssysteem	19,1	7,3 (78%)	11,8 (22%)	Oprachten en subsidies/bijdrage t.b.v. beleidsondersteuning en -ontwikkeling
1.2	Versterkte Nederlandse handels- en investeringspositie	84,0	84,0 (100%)	0	
1.3	Versterkte private sector	292,2	292,2 (100%)	0	
1.4	DGGF	113,5	113,5 (100%)	0	
2.1	Toename van voedselzekerheid	337,3	304,4 (90%)	33,9 (10%)	<ul style="list-style-type: none"> – Uitbannen van honger en ondervoeding, – Bevorderen van inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector, – realiseren van ecologische houdbare voedselsystemen, – versterking van kennis en capaciteitsopbouw t.b.v. voedselzekerheid
2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitaire voorzieningen	199,3	179,3 (90%)	20 (10%)	<ul style="list-style-type: none"> – Efficiënt watergebruik, verbeterd stroomgebiedbeheer en veilige delta's – Verbeterde toegang tot drinkwater en sanitaire voorzieningen
2.3	Duurzaam gebruik hulpbronnen, tegengaan klimaatverandering	129,9	129,9 (100%)	0	
3.1	Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan HIV/AIDS	417,8	362,8 (87%)	55 (13%)	Bedrag aan niet-juridisch verplichte uitgaven is bestemd voor algemene vrijwillige bijdrage UNFPA (35 miljoen) en AVB UNAIDS (20 miljoen). De verplichtingen worden begin 2018 aangegaan.
3.2	Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	52,5	46,5 (89%)	6 (11%)	Bedrag aan niet-juridisch verplichte uitgaven is bestemd voor AVB UNWOMEN (4 miljoen) en bijdrage aan UN Women Trustfund for Elimination of Violence against Women (2 miljoen). De verplichtingen worden begin 2018 aangegaan.
3.3	Versterkt maatschappelijk middenveld	219,3	219,3 (100%)	0	
3.4	Onderwijs	35,3	35,3 (100%)	0	

Subartikelnnummer	naam sub artikel	Geraamde uitgaven	juridisch verplichte uitgaven	niet-juridisch verplichte uitgaven	bestemming van de niet juridisch verplichte uitgaven
4.1	Humanitaire hulp	205,2	10 (5%)	195 (95%)	Begin 2018 worden de Algemene Vrijwillige Bijdragen aan UNHRC, WFP, UNRWA, CERF, UNOCHA, ICR. Naar verwachting zal daarmee in lijn met voorgaande jaren circa 80% van het budget vast worden gelegd.
4.3	Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	191,8	147 (77%)	45 (23%)	De vrije ruimte besteed aan activiteiten die bijdragen aan veiligheid, stabiliteit en rechtsorde en de implementatie van SDG 16. Aanvullend worden programma's met accent op de ring van instabiliteit geïntensiveerd.
5.1	Versterkte multilaterale betrokkenheid	131	85 (64,3%)	46 (35,6%)	De Algemeen Vrijwillige Bijdragen voor UNDP en UNICEF worden eind 2017 vastgesteld.
5.2	Overig armoedebeleid; activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	12,9	6,5 (50%)	6,4 (50%)	Kleine activiteiten van de posten op gebied van sport en OS; cultuur en ontwikkeling en sport en ontwikkeling.
5.2	Overig armoedebeleid; voorlichting OS	0,85	0,85 (100%)	0	
5.2	Overig armoedebeleid; schuldsverlichting, Unesco	56,9	56,9 (100%)	0	
5.3	Migratie en ontwikkeling	9	6,2 (69%)	2,8 (31%)	– Betreft m.n. reserveringen voor voortzetting steun voor vrijwillige terugkeer vanuit NL (cf. afspraak met V&J), verplichte cofinanciering voor EU bijdragen die NL in komende jaren ontvangt van de Europese Commissie als uitvoerder van RDPP in Hoorn van Afrika en voortzetting strategisch partnerschap met IOM voor datacollectie en terugkeerondersteuning
Totaal		2.508,8	2.086,8 (83%)	422 (17%)	

NB: in verband met het specifieke karakter van artikelonderdeel 5.4 (Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen) komen de totalen van deze tabel niet overeen met het totaal van de BHOS begroting.

Planning beleidsdoorlichtingen ^{1 2}									
Art	Naam	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Geheel
		realisatie			planning			artikel?	
1	Duurzame handel en investeringen					√			Ja
1.1	Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen ^{3 4}								
1.2	Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid ^{3 4}								
1.3	Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden								

Art	Naam	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Geheel
			realisatie					planning	artikel?
1.4	Dutch Good Growth Fund ⁵ 4					√			
2	Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water								Nee
2.1	Toename van voedselzekerheid		√						
2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitaire voorzieningen		√						
2.3	Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering								
3	Sociale vooruitgang								Nee
3.1	Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/AIDS		√				√		
3.2	Gelijke rechten en kansen voor vrouwen								
3.3	Versterkt maatschappelijk middenveld		√						
3.4	Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek ⁶								
4	Vrede en veiligheid voor ontwikkeling						√		Ja
4.1	Humanitaire hulp								
4.2	Budget Internationale Veiligheid; voorkomen en terugdringen van conflict-situaties ⁷		√						
4.3	Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie ⁸								
5	Versterkte kaders voor ontwikkeling								Nee
5.1	Versterkte multilaterale betrokkenheid		√						
5.2	Overig armoedebeleid ⁹								
5.3	Bijdrage aan migratie en ontwikkeling								

¹ De begroting van BZ is in 2013 opgesplitst in de begroting van BZ (Hfst. 5) en BHOS (Hfst. 17). Er zijn toen nieuwe beleidsartikelen en beleidsdoelstellingen geformuleerd. Beleidsdoorlichtingen van voor dat jaar zijn in deze tabel met terugwerkende kracht over de nieuwe beleidsdoelstellingen verdeeld.

² Bij BZ en BHOS is het wel de wens om beleidsdoorlichtingen van één beleidsartikel uit te voeren maar inhoudelijk is dat nog niet mogelijk gebleken. Beleidsdoorlichtingen vinden plaats op één niveau lager namelijk van de beleidsdoelstellingen. Waar mogelijk worden combinaties gemaakt. Voor artikel 1 en 4 is dit nu wel voorzien. Voor artikel 2 en 3 is het planningsproces nog niet afgerond. Hierdoor lijkt de dekking niet volledig. Dit zal volgend jaar weer volledig zijn.

³ Deze beleidsdoelstellingen zijn toegevoegd n.a.v. de toevoeging van de DGBEB aan BZ.

⁴ Deze beleidsdoorlichting wordt vervangen door een effectevaluatie en wordt onderdeel van de beleidsdoorlichting voor het hele artikel 1.

⁵ Dit is een nieuwe beleidsdoelstelling van dit kabinet.

⁶ Deze beleidsdoelstelling is doorgelicht in 2011 en geen prioriteit van dit kabinet.

⁷ Deze beleidsdoelstelling gaat naar het Ministerie van Defensie.

⁸ De laatste twee beleidsdoorlichtingen waren in 2013. Die van Goed Bestuur is stopgezet. Onderdelen zijn al elders meegenomen of worden elders ondergebracht. Goed Bestuur is geen prioriteit van dit kabinet.

⁹ De laatste beleidsdoorlichting was in 2012. Voor de volgende is het planningsproces nog niet afgerond.

Overzicht risicoregelingen

Overzicht verstrekte garantie (bedragen x € 1.000)											
Artikel	Omschrijving	Uitstaande garanties in 2016	Geraamd te verlenen in 2017	Geraamd te vervallen in 2017	Uitstaande garanties in 2017	Geraamd te verlenen in 2018	Geraamd te vervallen in 2018	Uitstaande garanties in 2018	Garantie-plafond (jaarlijks)	Totaal plafond	
Artikel 1	FOM	73.785	3.882	69.903	0	0	69.903	69.903		69.903	
Duurzame Handel en Investeringsen	DTIF		20.000	20.000	24.000	0	44.000	140.000			
	DRIVE		55.000	55.000	55.000	0	110.000	55.000			
	DGGF	35.711	50.000	85.711	50.000	0	135.711	675.000			
Artikel 5	IS-NIO	166.605	18.942	147.663	0	16.766	130.897	130.897			
Versterkte kaders voor ontwikkeling	IS-Raad van Europa	176.743		176.743	0	0	176.743	176.743			
	Asian Development Bank	1.303.306		1.303.306	0	0	1.303.306	1.303.306			
	Inter American Development Bank	293.076		293.076	0	0	293.076	293.076			
	African Development Bank	668.304	983	669.287	0	0	669.287	669.287			
Totaal		2.717.530	125.983	2.820.689	129.000	16.766	2.932.923	55.000	3.458.212		
Overzicht uitgaven en ontvangsten garanties (bedragen x € 1.000)											
Artikel	Omschrijving	Uitgaven 2016	Ontvangsten 2016	Stand risico voorziening 2016	Uitgaven 2017	Ontvangsten 2017	Stand risico voorziening 2017 ¹	Uitgaven 2018	Ontvangsten 2018	Stand risico voorziening 2018 ¹	Saldo 2018
Artikel 1	FOM	17	366	50.200	1.400	744	49.544	0	0	49.544	0
Duurzame Handel en Investeringsen	DTIF	0	0	5.000	6.500	1.000	5.000	7.000	2.300	5.000	- 4.700
	DRIVE	0	0	12.500	0	0	12.500	0	0	12.500	0
	DGGF	1.473	1.031	51.075	- 442	500	46.575	5.000	500	42.075	- 4.500
Artikel 5	IS-NIO	132	0	nvt	10	0	nvt	- 10	0	nvt	0
Versterkte kaders voor ontwikkeling											
Totaal		1.622	1.397	118.775	12.910	2.244	113.619	12.000	2.800	109.119	- 9.200

¹ De stand risicovoorziening 2017 en 2018 geeft de stand weer waarbij het saldo van schade-uitgaven en premie-ontvangsten is verrekend met de stand van de risico-voorziening in 2016. De overige stortingen die in de risicovoorziening worden gedaan (bijvoorbeeld voor de verstrekte garanties en om de voorziening op niveau te houden) zijn hierin nog niet verwerkt. De stand van de risicovoorzieningen zal eind 2017 en 2018 dus afwijken van het hier opgenomen bedrag. Indien een bodembedrag is afgesproken voor een risicovoorziening (zoals het geval is voor DTIF en DRIVE) kan het bedrag van de risicovoorziening niet lager zijn dan het bodembedrag.

Toelichting op overzicht risicoregelingen

DGGF

Het DGGF bestaat uit drie onderdelen:

- Onderdeel 1 voorziet in het financieren van Nederlands midden- en kleinbedrijf dat ontwikkelingsrelevante investeringen wil doen in lage- en middeninkomenslanden.
- Onderdeel 2 financiert het lokaal midden- en kleinbedrijf in lage- en middeninkomenslanden.
- Onderdeel 3 voorziet in het financieren en verzekeren van het Nederlandse midden- en kleinbedrijf dat wil exporteren naar lage- en middeninkomenslanden.

Binnen alle drie de onderdelen van het DGGF is het mogelijk om garanties te verstrekken, waarvoor kostendekkende premies worden betaald. Voor onderdeel 2 dat uitgevoerd wordt door PwC en Triple Jump houdt de fondsbeheerder zelf een reserve aan ter grootte van de verstrekte garanties, waardoor het begrotingsrisico voor BHOS nihil is. Daarom wordt hieronder alleen ingegaan op onderdeel 1 en 3 van het DGGF.

Om een buffer op te kunnen bouwen en de schommelingen in de tijd op te kunnen vangen wordt voor onderdeel 1 en 3 van het DGGF gebruik gemaakt van het instrument «interne begrotingsreserve». De reserve wordt gevuld vanuit de middelen die voor de onderdelen 1 en 3 van het DGGF beschikbaar zijn voor garanties. De uiteindelijke hoogte van de begrotingsreserve is gerelateerd aan de hoogte van de garantieplafonds die voor de onderdelen 1 en 3 per onderdeel van het DGGF zijn vastgesteld, respectievelijk 1:2 en 1:3. Het garantieplafond voor de onderdelen 1 en 3 is vastgesteld op EUR 675 miljoen.

Onderdeel 1 (uitvoerder RVO.nl)

Als een commerciële partij (vaak een bank) bereid is mee te financieren zal er worden getracht een garantie in te zetten als instrument. Met dit instrument zal de overheid borg staan voor een percentage van de financiering die een bank, lokaal dan wel Nederlands, geeft. De Nederlandse staat neemt een deel van de risico's over, waardoor een bank eerder geneigd zal zijn financiering te verschaffen. Ook is het mogelijk dat de overheid borg staat voor een gedeelte van de financiering in het geval van een tekort aan onderpand van de Nederlandse MKB'er.

De inzet van het DGGF is om in het geval van lokale banken samen te werken met zogenaamde netwerkbanken, zijnde banken met een uitgebreid netwerk en/of vele vestigingen in DGGF-landen.

Onderdeel 3 (uitvoerder Atradius)

De aanvullende EKV, die bij onderdeel 3 van het DGGF wordt verstrekt, werkt hetzelfde als de reguliere EKV. De politieke en commerciële risico's van exporttransacties worden verzekerd. Er kan aanspraak worden gemaakt op de polis als één van de gedekte schadeoorzaken leidt tot non-betaling van de vordering. De waaier van specifieke verzekeringen (bijvoorbeeld, exporteurs- en bankpolis, werkkapitaaldekking en garantie-dekkingen etc.) die bij de EKV worden gevoerd, kunnen ook onder onderdeel 3 van het DGGF worden verzekerd. Met onderdeel 3 van het DGGF wordt een aanvulling geboden op de mogelijkheden onder de reguliere EKV voor ontwikkelingsrelevante exporttransacties. De noodzaak is er in gelegen dat een aantal exporttransacties nu geen doorgang vindt, terwijl die wel ontwikkelingsrelevant zijn. Daarnaast biedt onderdeel 3 van

het DGGF financiering voor kleine transacties (tot EUR 5 miljoen) waarvoor geen bankfinanciering verkregen kan worden. In die gevallen wordt de financiering ook verzekerd.

FOM

De Faciliteit Opkomende Markten (FOM) is medio 2016 opgegaan in het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF). De komende jaren betreffen daarom louter het beheer en afbouw van de bestaande portefeuille. De middelen die de komende jaren vrijvallen worden toegevoegd aan het DTIF.

DTIF

Het *Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF) is een garantieregeling. Het DTIF verstrekt financieringen (garanties, leningen, wissels) voor directe investeringen en export van Nederlandse bedrijven, indien banken en andere financiële instellingen deze financiering niet bieden, en er wordt voldaan aan de criteria die gelden voor publieke interventie. Het DTIF is non-ODA en is beschikbaar voor landen die niet worden bediend door het DGGF. Hierdoor verbetert de synergie tussen de handels- en OS-agenda. Ten behoeve van het DTIF worden de bestaande (garantie)regelingen FOM en *Finance for Internationale Business* (FIB) afgebouwd. In de periode 2016–2021 bedraagt het totale budget EUR 102 miljoen. Het garantiëplafond is vastgesteld op EUR 140 miljoen. Er wordt een kostendekkende premie geheven en de regeling wordt uiterlijk in 2021 geëvalueerd. Ter afdekking van de risico's en ter compensatie van de schommelingen in de tijd tussen (premie)inkomsten en uitgaven (ten behoeve van schades), is een begrotingsreserve ingesteld. Deze begrotingsreserve wordt gevuld op basis van de hefboom 1:4. Tevens is bij de start van DTIF besloten tot een minimale omvang van de begrotingsreserve van EUR 5 miljoen ter dekking van het extra financiële risico dat de Staat kan gaan lopen door het verstrekken van garanties en verzekeringen.

DRIVE

Met **DRIVE** faciliteert het Ministerie van Buitenlandse Zaken investeringen in publieke infrastructuurprojecten die bijdragen aan een goed ondernemingsklimaat en de ontwikkeling van de private sector in lage- en middeninkomenslanden. DRIVE doet dit middels het verstrekken van subsidies met of zonder terugbetalingsverplichting (lening of *a fonds perdu*) aan het bedrijfsleven. Daarnaast kunnen ook garanties worden verstrekt en is er aanvullende EKV beschikbaar.

Het garantiëplafond voor DRIVE is vastgesteld op EUR 55 miljoen per jaar. Dat wil zeggen dat RvO in de eerste vijf jaar voor maximaal EUR 275 miljoen aan garanties kan afgeven. Daarnaast kan Atradius bij deze transacties het kredietrisico van de commerciële tranches verzekeren.

Ter afdekking van de risico's en ter compensatie van de *mismatch* in de tijd tussen (premie)inkomsten en uitgaven (ten behoeve van schades), is afgesproken een interne begrotingsreserve aan te houden volgens de hefboom 1:4. Tevens is bij de start van DRIVE besloten tot een minimale omvang van de begrotingsreserve van EUR 12,5 miljoen ter dekking van het extra financiële risico dat de Staat kan gaan lopen door het verstrekken van garanties en verzekeringen.

NIO

De NIO is in 1965 opgericht met als doel leningen te verstrekken aan ontwikkelingslanden onder gunstige voorwaarden zodat deze landen, die destijds geen toegang hadden tot de reguliere kapitaalmarkt, in staat werden gesteld ontwikkelingsrelevante investeringen te doen. Deze leningen hadden een lange looptijd en een lage rente. Na 2001 zijn geen nieuwe concessionele leningen door NIO verstrekt. NIO bleef vanaf dat moment verantwoordelijk voor het beheer van de afgesloten leningen. De Staat staat garant voor de financiering van NIO. De Staat heeft zich jegens NIO verplicht om middelen ter beschikking te stellen in het geval NIO niet zelfstandig in staat is om (her)financiering aan te trekken op de kapitaalmarkt voor reeds verstrekte leningen wegens incidentele krapte. Tevens heeft de Staat zich verplicht om de NIO te compenseren in geval debiteuren in gebreke blijven, voor zover dat ertoe zou leiden dat de NIO zelf niet is om aan zijn verplichtingen kan voldoen. Premieheffing is niet van toepassing en de komende jaren zijn gericht op de afbouw van de portefeuille.

De aandelen NIO zijn in 2000 overgenomen door FMO.

Raad van Europa

De garanties voor de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa zijn vastgesteld in EUR en laten geen verandering zien. De Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa is in 1956 opgericht met het doel om de [Raad van Europa](#) eigen financiële middelen te geven om via het Europees Ontwikkelings Fonds (EOF) zelfstandig activiteiten te kunnen uitvoeren. De bank verstrekt leningen voor uitvoering van projecten aan overheden en andere instanties op de volgende drie gebieden: hulp aan vluchtelingen en migranten, milieubescherming en ontwikkeling van menselijk potentieel. Het vermogen van de bank is opgebouwd uit donaties van de veertig lidstaten en de aandeelhouders. Per ultimo december 2014 bedraagt het totale aandelenkapitaal ruim EUR 5,4 mld, het Nederlands aandeel hiervan bedraagt 3,633%. Het garanti kapitaal betreft het niet volgestorte gedeelte van het Nederlandse aandeel. Premieheffing is niet van toepassing.

Regionale Ontwikkelingsbanken

1. [IDB](#):

De IDB-Groep garanties voor de *Inter-American Development Bank* (IDB) zijn in USD vastgesteld. De IDB-Groep bestaat uit de *Inter-American Investment Corporation* (IIC), het *Multilateral Investment Fund* (MIF) en het *Fund for Special Operations* (FSO). Sinds 1976 zijn ook 28 «niet-regionale landen» buiten het westelijk halfrond lid, waaronder het Koninkrijk der Nederlanden. De Bank wordt gefinancierd op basis van het aandelenkapitaal, waarvan lidstaten een deel inleggen en een deel in de vorm van garanties verstrekken. Op basis van het aandelenkapitaal verstrekt de IDB leningen aan de nationale overheden en aan particuliere bedrijven in de regionale landen. Omdat de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking zich minder dan voorheen richt op Latijns-Amerika heeft Nederland niet meegedaan met de laatste IDB kapitaalverhogingen waardoor het Nederlandse aandeel is afgenomen van 0,338% naar 0,239%. Premieheffing is niet van toepassing.

2. [AfDB](#):

De garanties voor de Afrikaanse Ontwikkelingsbank Groep zijn in SDR vastgesteld. In 2017 zijn 83 extra aandelen aangeschaft waarvan 5 als deelnemingen worden betaald en 78 als garanties. De nominale waarde van een aandeel bedraagt SDR 10.000.

Inmiddels kent de Afrikaanse Ontwikkelingsbank 77 lidstaten: 54 regionale en 26 niet-regionale leden. De Bank verstrekt niet-concessionele leningen aan kredietwaardige Afrikaanse landen. De bank heeft aandelenkapitaal waarvan 6% daadwerkelijk ingelegd (*paid-in capital*), de andere 94% garantiekapitaal (*callable capital*). De AfDB richt zich op een specifiek terrein (armoedebestrijding, inclusieve groei, duurzame ontwikkeling) dat onvoldoende wordt gedekt door commerciële banken. Nederland heeft een aandeel van 0,87% in de Bank. Op basis van het garantiekapitaal is de AfDB in staat goedkoop geld aan te trekken op kapitaalmarkten en dit door te lenen aan landen voor ontwikkelingsdoeleinden. Premieheffing is niet van toepassing.

3. **AsDB:**

De garanties voor de Aziatische Ontwikkelingsbank (AsDB) zijn in SDR vastgesteld. De AsDB werd in 1966 opgericht door een groep van 31 landen, waaronder Nederland. De AsDB heeft als mandaat het bevorderen van economische groei en regionale samenwerking in Azië en de Stille Oceaan regio. Sinds 1999 is de overkoepelende doelstelling van de bank armoedebestrijding. De AsDB heeft een aandelenkapitaal van USD 147 miljard (2015). Van dit kapitaal wordt 5% daadwerkelijk ingelegd (*paid-in capital*), de andere 95% van het geldt als garantiekapitaal (*callable capital*). De totale waarde van het Nederlands aandeel bij de bank bedraagt USD 1,51 miljard, het aandeel garantiekapitaal hierin bedraagt USD 1,43 miljard gegarandeerd. Dit aandeel garantiekapitaal wordt door lidstaten vastgesteld tijdens afspraken over kapitaalverhogingen. De *Board* (raad van bewindvoerders) bestaat uit 12 leden. Nederland zit in een kiesgroep met Canada, Denemarken, Finland, Ierland, Noorwegen en Zweden. De bewindvoerder van deze kiesgroep is altijd een Canadees. Premieheffing is niet van toepassing.

3. ARTIKELEN

Artikel 1: Duurzame handel en investeringen

A. Algemene doelstelling

Doel is om extreme armoede uit te bannen, inclusieve en duurzame groei te bevorderen en succes voor Nederlandse bedrijven in het buitenland te bewerkstelligen. Daarbij is er aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), de versterking van de Nederlandse handel- en investeringspositie en economische naamsbekendheid en de bevordering van de private sector en de randvoorwaarden voor duurzaam en inclusieve groei in ontwikkelingslanden.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De versterking van de Nederlandse handel- en investeringspositie en economische naamsbekendheid en het realiseren van een goede bijdrage van het Nederlandse bedrijfsleven aan duurzame economische ontwikkeling elders in de wereld vraagt een kabinetsbrede inspanning. In het bijzonder werkt de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking hierbij samen met de Minister van Financiën, de Minister van Economische Zaken, de Staatssecretaris van Economische Zaken en de Minister van Infrastructuur en Milieu.

De Minister is verantwoordelijk voor:

Financiering

- Het voeren van een op maat gesneden en onderling samenhangend financieel instrumentarium gericht op export- en investeringsbevordering voor het Nederlands en lokaal bedrijfsleven, marktfacilitatie en markttoegang. Uitgangspunten hierbij zijn het opheffen van marktfaalen en het creëren van een gelijk speelveld.
- Het financieren van diverse programma's die bijdragen aan een gunstig ondernemingsklimaat en innovatief ondernemerschap ten behoeve van duurzame en inclusieve groei in lage- en middeninkomenslanden.
- Het financieel ondersteunen van het Nederlandse en lokale midden- en kleinbedrijf om met eigentijdse oplossingen bij te dragen aan duurzame economische ontwikkeling wereldwijd, onder andere via het *Dutch Good Growth Fund*.

Stimuleren

- Het stimuleren van een actief voorlichtingsbeleid over de OESO-richtlijnen via onder andere het Nationale Contact Punt (NCP) voor de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO) en MVO Nederland.
- Het faciliteren en ondersteunen van (Nederlandse) bedrijven met specifieke aandacht voor MKB, om zaken te doen op buitenlandse markten, waaronder in lage- en middeninkomenslanden, met behulp van financiering, informatie en advies.
- Het bevorderen van clustergerwijze samenwerking van bedrijven op buitenlandse markten.
- Het benadrukken van de kansen die internationaal ondernemen biedt en bedrijven daartoe activeren en actief ondersteunen, met speciale aandacht voor het MKB.
- Het monitoren en bevorderen van markttoegang in derde landen via de EU markttoegangsstrategie.

- Het stimuleren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor buitenlandse investeerders ten behoeve van verdere internationalisering van de Nederlandse economie.
- Het stimuleren van toegang van lokale MKB-bedrijven tot (regionale) markten met oog voor duurzame ketenontwikkeling en handelspolitiek en -facilitatie.
- Het stimuleren van goed bestuur in de vorm van goede wet- en regelgeving, betrouwbare instituties en actoren en verbeterde belastingregimes.
- Het stimuleren van goede fysieke infrastructuur en logistiek die bijdragen aan een goed ondernemingsklimaat.
- Het stimuleren van een inclusieve ontwikkelingsagenda door ontwikkeling van verzekeringsinstrumenten en uitbreiding van financiële dienstverlening aan de MKB-sector.
- Het bevorderen van publiek-private samenwerking en inclusief ondernemerschap in lage- en middeninkomenslanden.
- Het stimuleren dat de EU haar *impact assessments* herziet door (niet-hulp) beleid ex ante te screenen op mogelijke gevolgen voor derde landen.

Regisseren

- Het met oog voor de Nederlandse belangen bijdragen aan de verdere vrijmaking van het internationale handels- en investeringsverkeer via de *World Trade Organisation* (WTO)/Doha ronde, vrijhandelsakkoorden, investeringsbeschermingsovereenkomsten en de Europese markttoegangstrategie.
- Het versterken van de internationale economische rechtsorde in het kader van de WTO en OESO.
- Het bevorderen van een gelijk speelveld voor Nederlandse ondernemers op MVO door goede afspraken te maken in de *OECD Working Party on Responsible Business Conduct*. Nederland levert het voorzitterschap via een speciaal vertegenwoordiger voor de OESO Richtlijnen.
- Het mede vormgeven van een nieuwe WTO onderhandelingsagenda.
- Het bevorderen van kaders voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen in het kader van de VN, OESO, EU en *voluntary principles on security and human rights*.
- Het actief inzetten op het door de EU uitonderhandelen en de totstandkoming van een aantal ontwikkelingsvriendelijke, asymmetrische Economische Partnerschapsakkoorden (EPA's) met verschillende regio's in Afrika, de Cariben en de Stille Oceaan (ACS).
- Het behouden van draagvlak voor globalisering door realistische invulling van ketenverantwoordelijkheid.
- Het vorm en inhoud geven aan economische diplomatie, economische missies en inkomende en uitgaande bezoeken met aandacht voor IMVO, en het opstellen en bewaken van de afgestemde reisagenda van het kabinet naar economisch prioritaire landen.
- Het bevorderen van publiek-private samenwerking op het terrein van internationaal ondernemen, onder via de *Dutch Trade and Investment Board*.
- Het aansturen van het *Netherlands Foreign Investment Agency* (NFIA) met als oogmerk het aantrekken van buitenlandse investeerders naar Nederland, samen met de Minister van Economische Zaken.
- Het invulling geven aan de internationale kant van het topsectorenbeleid en dit verbinden aan het economisch-diplomatieke werk.
- Het inhoud geven aan de mede-beleidsverantwoordelijkheid voor de Exportkredietverzekering (EKV) met de Minister van Financiën ten

- einde de Nederlandse export van kapitaalgoederen en dienstentransacties te faciliteren.
- Het versterken van de Nederlandse positie in mondiale waardeketens om export en investeringen optimaal te laten bijdragen aan het Nederland verdienvermogen.
 - Het in onderlinge samenhang inzetten van centrale en decentrale programma's ter versterking van de randvoorwaarden voor duurzame en inclusieve groei en private sectorontwikkeling in lage- en middeninkomenslanden.
 - Het afstemmen van Nederlandse inspanningen op het gebied van private sectorontwikkeling en duurzame en inclusieve groei met die van andere multilaterale en bilaterale donoren, met bijzondere aandacht voor programma's van de Europese Commissie en EU-lidstaten.
 - Het invulling geven aan beleidscoherentie voor buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking door bij beleid vooraf en achteraf te letten op de effecten op ontwikkelingslanden.
 - Het bereiken van maximale synergie tussen ontwikkelingsdoelstellingen en de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven, mede door inzet van het *Dutch Good Growth Fund*.
 - In de partnerlanden zal Nederland binnen de speerpunten voedselzekerheid, water, seksuele en reproductieve gezondheidszorg (alsook vrouwenrechten en gendergelijkheid) en veiligheid en rechtsorde (met name in fragiele staten) inzetten op ontwikkeling en zoveel mogelijk samenwerking zoeken met de private sector en maatschappelijke organisaties.

Uitvoeren

- Het behandelen van klachten van bedrijven, onder andere over oneerlijke concurrentie waar Nederlandse bedrijven in het buitenland mee te maken hebben.
- Het uitvoeren van de controle op de export van strategische goederen met oog voor sancties in het kader van de EU, het Wassenaar Arrangement, de Australië groep, de *Nuclear Suppliers Group*, de *Organisation for the prohibition of Chemical Weapons* en de *Missile Technology Control Regime*.
- Het aansturen en vormgeven van de inzet van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) op het gebied van handelsbevordering en private sector ontwikkeling, inclusief het *Dutch Good Growth Fund*, en het strategisch aansturen van de Nederlandse ontwikkelingsbank FMO.
- Het in dit verband realiseren van een efficiënte dienstverlening aan het Nederlandse bedrijfsleven (EénLoket).

C. Beleidswijzigingen

- Invest-NL moet de doorgroei van (innovatieve) ondernemingen en investeringen in transitie-opgaven met de markt bevorderen. Noodzakelijke expertises, instrumenten en eigen investeringskapitaal worden daarvoor bij Invest-NL op één plek samengebracht in een professionele organisatie die herkenbaar is voor de markt.
- De publiek-private Werkplaats wordt het vaste forum voor afstemming van de export-, investerings- en innovatie bevorderende activiteiten van de overheid en het bedrijfsleven. Vanuit de Werkplaats kunnen projecten gericht op specifieke landen, sectoren en maatschappelijke uitdagingen in publiek-private consortia worden opgepakt. Zeker om toegang te krijgen tot groeimarkten is dit een vruchtbare manier van

werken. Ook kan er vanuit de Werkplaats meer gedaan worden met contacten en «leads» die voortvloeien uit handelsmissies.

- In 2018 zal uitvoering plaatsvinden van de volgende IMVO-convenanten: de kleding- en textielsector, bancaire sector, plantaardige eiwitten, houtsector, goudsector, verzekeringssector, voedingsmiddelensector, sierteeltsector, natuursteensector, land- en tuinbouwsector, toerismesector en de metaalsector. Ook de uitvoering van de in 2018 afgesloten IMVO-convenanten voor de pensioensector, de technologische industrie, duurzame energiesector en de scheepvaartsector zal van start gaan.
- Er wordt invulling gegeven aan de motie Van Laar en Voordewind (Kamerstuk [34 550, nr. 26](#)), die het Kabinet verzoekt EUR 10 miljoen per jaar te besteden aan een fonds om organisaties en bedrijven te helpen kinderarbeid te bestrijden. Het budget voor het Fonds Bestrijding Kinderarbeid wordt vanaf 2018 gecontinueerd door de toevoeging van EUR 7 miljoen per jaar. De overige EUR 3 miljoen voor de uitvoering van de motie wordt gevonden in het bestaande partnerschap met ECPAT en Terre des Hommes tegen kinderprostitutie (Artikel 3).

D1. Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 1 Duurzame handel en investeringen							
Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	387.733	549.024	354.944	336.402	334.187	330.342	316.881
waarvan garantieverplichtingen	14.039	70.000	70.000				
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	460.226	517.562	508.830	459.197	420.050	495.205	381.394
waarvan juridisch verplicht			99%				
1.1 Versterkt internationaal handels-systeem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	14.305	18.483	19.113	19.113	18.113	18.222	18.222
<i>Opdrachten</i>							
Beleidsondersteuning internationaal ondernemen (non-ODA)	1.554	2.265	2.185	2.185	2.185	2.294	2.294
<i>Bijdrage (inter)nationale organisaties</i>							
Contributies internationaal ondernemen (non-ODA)	5.682	5.670	5.670	5.670	5.670	5.670	5.670
Maatschappelijk verantwoord ondernemen	2.059						

Bedragen in EUR 1.000		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Subsidies	Beleidsondersteuning, evaluaties en onderzoek	2.059	1.500	1.500	1.500	500	500	500
	Maatschappelijk verantwoord ondernemen	2.950	9.048	9.758	9.758	9.758	9.758	9.758
1.2	Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	58.139	92.555	84.031	90.494	82.281	78.327	70.516
<i>Subsidies</i>								
	Starters International Business (SIB)/ Programma Strategische Beurzen (non-ODA)	5.688	6.400	5.800	5.700	5.700	5.700	5.700
	Partners for International Business (PIB) (non-ODA)	5.647	7.885	5.705	5.605	5.600	5.600	5.600
	Demonstratieprojecten, haalbaarheidsstudies en investeringsstudies (DHI) (non-ODA)	2.889	5.900	3.500	3.500	3.500	3.500	3.500
	Fonds opkomende markten	383						
	Overig Programmatische Aanpak (non-ODA)	279						
	PSO/2g@there (non-ODA)							
	Dutch Trade and Investment Fund (non-ODA)	5.452	20.643	19.771	18.229	16.014	14.060	6.449
	Transitiefaciliteit	1.351						
	Versterking concurrentiepositie Nederland		9.200	9.195	9.200	9.202	9.202	9.202
	Versterking economische functie		527	527	527	527	527	527
	Wereldtentoonstelling Dubai			1.000	3.000	3.000	500	
	Aanvullende opdrachten		5.062	2.400	2.400	2.442	3.198	3.698
	Overig (non-ODA)		1.838	1.000	7.000			
<i>Leningen</i>								
	Finance for International Business (FIB) (non-ODA)							
	Trustfund IBRD	1.000						
	Overig	1.206	1.100	1.133	1.333	2.296	2.040	1.840
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>								

Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (non-ODA)	28.892	28.600	28.600	28.600	28.600	28.600	28.600
Versterking economische functie (NBSO's via RVO) (non-ODA)	5.352	5.400	5.400	5.400	5.400	5.400	5.400
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	314.331	298.024	292.186	294.090	292.156	292.156	292.156
<i>Subsidies</i>							
Transitiefaciliteit	2.931	853					
Marktontwikkeling in het kader van private sector development	59.804	40.838	45.696	45.640	45.506	45.506	45.506
Wet en regelgeving	2.453	6.000	5.000	5.000	4.400	4.400	4.400
Financiële sectorontwikkeling	7.065	25.000	15.000	12.000	12.000	12.000	12.000
Versterking privaat ondernemerschap	60.983	55.000	53.000	49.600	48.000	48.000	48.000
Infrastructuurontwikkeling	44.763	88.250	90.050	105.050	106.050	106.050	106.050
Samenwerking bedrijfsleven en PPP's	9.859	7.000	8.500	11.500	14.500	14.500	14.500
Versterking privaat ondernemerschap (non-ODA)	2.313	2.200	1.700	1.500			
Technische assistentie DGGF	10.809	8.000	7.700	7.700	7.000	7.000	7.000
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>							
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	42.838	36.000	36.000	36.000	36.000	36.000	36.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
International Labour Organization	5.721	5.733	5.700	5.700	5.700	5.700	5.700
Partnershipprogramma ILO	5.527	5.500	5.500	5.500	5.500	5.500	5.500
Landenprogramma's ondernemingsklimaat	12.411	16.150	16.840	7.400	6.000	6.000	6.000
Infrastructuurontwikkeling	45.421						
Bedrijfsmatige technische bijstand	1.433	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500

Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1.4 Dutch Good Growth Fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met de focus op het MKB en bij uitzondering en onder condities grootbedrijf	73.451	108.500	113.500	55.500	27.500	106.500	500
<i>Subsidies/Leningen/Garanties</i>							
programma's Dutch Good Growth Fund	73.451	108.500	113.500	55.500	27.500	106.500	500
Ontvangsten	80.289	13.126	4.119	3.991	3.873	3.764	3.764
1.10 Ontvangsten duurzame handel en investeringen	78.815	12.626	3.619	3.491	3.373	3.264	3.264
1.40 Ontvangsten DGGF	1.474	500	500	500	500	500	500

D2. Budgetflexibiliteit

Voor het onderdeel versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, zijn de geplande uitgaven grotendeels juridisch verplicht. De contributies aan internationale organisaties (WTO en OESO) vloeien voort uit meerjarige internationale afspraken en zijn volledig juridisch verplicht. De programma's voor versterkte Nederlandse handels- en investeringspositie en economische naamsbekendheid zijn volledig juridisch verplicht net zoals het onderdeel private sectorontwikkeling. Deze laatste als gevolg van de meerjarig overeengekomen bijdragen aan bedrijfsleven instrumenten. Dit geldt ook voor de bijdragen aan internationale organisaties. Van de middelen voor het *Dutch Good Growth Fund* is 100% juridisch verplicht. Het partnership programma van de ILO loopt eind 2017 af, het kabinet bereid een nieuwe verplichting voor 2018 voor.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

1.1 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

- De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking is beleidsinitieënd en coördinerend op het gebied van de handelspolitiek. Het belangrijkste orgaan hiervoor is de Interdepartementale Raad voor de Handelspolitiek (IRHP). Op basis van de uitkomsten in de IRHP neemt BHOS deel aan onderhandelingen en officiële besprekingen op bilateraal, communautair en multilateraal niveau (OESO, WTO). Vanuit dit budget worden de jaarlijkse contributies aan de verschillende partijen gefinancierd.
- Bijdragen aan beleidsondersteuning en -onderzoek en evaluatie, alsmede incidentele projecten, zoals de Nederlandse deelname aan buitenlandse Wereldtentoonstellingen.
- Programma's ter ondersteuning van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

1.2 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid

- RVO is de centrale uitvoeringsorganisatie voor publieke handelsbevordering. Zij voert het financiële instrumentarium uit en faciliteert netwerken en contacten op het gebied van handels- en investeringsbevordering. Ook neemt RVO belemmeringen voor het bedrijfsleven weg, via het beschikbaar maken van kennis, informatie en contacten.
- Het instrument *Starters International Business* (SIB) biedt startende exporteurs de mogelijkheid om samen met de Kamers van Koophandel en andere organisaties een actieplan voor export op te stellen.
- Het instrument DHI bestaat uit 3 modules waarvoor ondernemers een aanvraag kunnen indienen: demonstratieprojecten, haalbaarheidsstudies en investeringsvoorbereidingsstudies. Via een tendersystematiek worden aanvragen beoordeeld en onderling vergeleken op aansluiting bij doelstellingen en kwaliteit
- Het instrument *Partners for International Business* (PIB) ondersteunt de structurele positionering van clusters van Nederlandse bedrijven, met name uit topsectoren, op voor Nederland kansrijke markten. Daarbij geldt als richtlijn, dat clusters van bedrijven (eventueel aangevuld met kennisinstellingen), die een grote en langdurige kans op een buitenlandse markt zien, maar tegen marktbelemmeringen aanlopen, gebruik kunnen maken van de faciliteit.
- Met het Programma Strategische Beurzen worden collectieve promotionele activiteiten ondersteund van de topsectoren gericht op internationale doelgroepen.
- Voor Nederlandse bedrijven die actief zijn op buitenlandse markten is een effectief functionerend bedrijfsleveninstrumentarium evenals goede economische diplomatie van groot belang. Het bestaande non-ODA financieringsinstrumentarium zorgt er voor dat optimaal ingespeeld wordt op veranderende marktomstandigheden, financieringsbehoeftes, en maatwerk en flexibiliteit wordt geboden. Het instrument DTIF beoogt om de faciliteiten FOM, FIB, DHI (Demonstratie, Haalbaarheids- en Investeringsstudies), evenals verdiscontering van wissels (exportfinanciering) te integreren. De middelen uit de bestaande begrotingsreserves voor de FOM (Faciliteit Opkomende Markten) en FIB (*Finance for International Business*) worden hiertoe ingezet. Het DTIF biedt financiering voor investeringen en export van MKB en grote bedrijven, indien banken en andere financiële instellingen deze financiering niet bieden, en er voldaan wordt aan de criteria die gelden voor publieke interventie.

1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden

- Het Centraal Bureau voor Import uit Ontwikkelingslanden (CBI), nu onderdeel van RVO, richt zich op realisatie van export van ontwikkelingslanden naar de Europese Unie.
- Initiatief Duurzame Handel (IDH) vergroot de beschikbaarheid op de wereldmarkt van duurzame producten die in ontwikkelingslanden worden geproduceerd.
- In partnerschap met de ILO wordt gewerkt aan betere arbeidsomstandigheden. Van het budget voor de ILO is EUR 2 miljoen non-ODA.
- Het multi-donor programma *Trade Mark East Africa* richt zich op versterken van de regionale handel. Een soortgelijk programma wordt in samenwerking met Denemarken ontwikkeld voor West Afrika.
- Verbetering van wet- en regelgeving en beleidsplannen van lokale overheden via multi- en bilaterale kanalen, zoals door opname van antimisbruikbepalingen in bilaterale belastingverdragen met Neder-

land. Rechtszekerheid is nodig voor investering in een bedrijf op langere termijn. Een functionerend belastingstelsel is nodig om de belastingafdracht door bedrijven aan de overheid te vergroten. Deze verbetering van rechtszekerheid en belastingstelsel komt tot uiting in de scores van landen op de *Doing Business Index* van de Wereldbank-groep.

- Identificeren van knelpunten in het ondernemingsklimaat en facilitering van de oplossing daarvan door samenwerking met lokale overheden en partners.
- Privaat ondernemerschap wordt versterkt door opbouw van bedrijfsmatige kennis en capaciteit bij lokale bedrijven. Ook wordt geïnvesteerd in het organisatorisch vermogen van economische instituties voor een beter ondernemingsklimaat. Met een *peer-to-peer* benadering wordt directe overdracht van relevante en actuele kennis bevorderd, zoals met het Programma Uitzending Managers.
- Het *Infrastructure Development Fund* dat FMO namens het ministerie uitvoert, richt zich op het realiseren van private infrastructuur in ontwikkelingslanden. Met behulp van subsidies, achtergestelde leningen en aandelen kan privaat kapitaal worden aangetrokken. Hierdoor wordt een hefboomwerking gerealiseerd.
- Het MASSIF programma stelt leningen beschikbaar voor kleine en middelgrote ondernemingen.
- Ook maatschappelijke organisaties en sociale ondernemers leveren via het verstrekken van subsidies en technische assistentie aan startende ondernemers in Afrika een belangrijke bijdrage aan ondernemerschap en (jeugd)werkgelegenheid. Uit de begrotingsreserve voor de FOM zal het komende jaar voor EUR 5 miljoen aan middelen worden ingezet ter ondersteuning van projectvoorstellen van deze organisaties die rechtstreeks bijdragen aan meer ondernemerschap en werkgelegenheid onder Afrikaanse jongeren.
- Technische assistentie voor het *Dutch Good Growth Fund* heeft als doel om een investeringsportefeuille op te bouwen die voldoet aan de eisen op het terrein van revolverendheid en ontwikkelingsrelevantie. Tevens biedt het capaciteitsopbouw voor lokale ondernemers om de slagingskansen van investeringen en export te vergroten. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar vrouwelijke ondernemers, jonge ondernemers en ondernemers in fragiele staten. Daarnaast wordt extra begeleiding aangeboden aan ondernemers die actief zijn in de landen waar jeugdwerkloosheid en migratieproblematiek heerst.
- Door stimulering van publiek-private samenwerking met het bedrijfsleven wordt een impuls gegeven aan de ontwikkeling van de lokale private sector en aan investering door het Nederlandse bedrijfsleven in ontwikkelingslanden, zoals met de Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid.

1.4 Dutch Good Growth Fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met een focus op het MKB en bij uitzondering en onder condities grootbedrijf

- Het DGGF is een revolverend fonds dat financiering verschaft voor ontwikkelingsrelevante en risicodragende investeringen en export-transacties. De doelstelling van het DGGF is het vergroten van de werkgelegenheid, productiviteit en kennisoverdracht in ontwikkelingslanden. De financiering is additioneel aan wat reguliere marktpartijen bieden. Het gaat concreet om drie vormen van ondersteuning:

- i. bevordering van investeringen door Nederlandse bedrijven, met name het midden- en kleinbedrijf, in lage- en middeninkomenslanden;
 - ii. ondersteuning van investeringen in het midden- en kleinbedrijf in lage- en middeninkomenslanden en Nederland;
 - iii. ondersteuning van ontwikkelingsrelevante export door Nederlandse bedrijven, met name het midden- en kleinbedrijf, in lage- en middeninkomenslanden.
- Onderdeel van het DGGF is het verstrekken van garanties, waarvoor een kostendeekkende premie wordt betaald. Daaruit kunnen eventuele schades in latere jaren worden betaald. Het DGGF werkt met een interne begrotingsreserve. De begrotingsreserve dient om een eventuele mismatch in de tijd tussen inkomsten en uitgaven op te kunnen vangen. De stand van de interne begrotingsreserve per 31 december 2016 is EUR 51,1 miljoen.

Ontvangsten

- De ontvangsten betreffen voornamelijk de middelen uit de begrotingsreserve voor de FOM ter ondersteuning van projectvoorstellen die rechtstreeks bijdragen aan meer ondernemerschap en werkgelegenheid onder Afrikaanse jongeren.

Artikel 2: Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water

A. Algemene doelstelling

Een toename van voedselzekerheid; verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitaire voorzieningen en voorlichting over hygiëne; duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het tegengaan van klimaatverandering en een vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering.

B. Rol en verantwoordelijkheid

In afstemming met de Minister van Economische Zaken, de Staatssecretaris van Economische Zaken, de Minister van Infrastructuur en Milieu en de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu draagt de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bij aan het zeker stellen dat internationale publieke goederen zoals een stabiel klimaat, gezonde ecosystemen, grondstoffen, voedsel en water beschikbaar blijven voor huidige en toekomstige generaties.

De Minister is verantwoordelijk voor:

Financieren

- De financiering van diverse programma's gericht op duurzame economische ontwikkeling, voedsel- en waterzekerheid, toegang tot moderne energie, klimaatadaptatie en-verduurzaming van grondstofwinning. In toenemende mate wordt ingezet op financiering van programma's waarin oog is voor de dwarsverbanden die tussen deze mondiale uitdagingen bestaan. Groeiende druk op natuurlijke hulpbronnen dwingt tot verduurzaming en een integrale benadering die synergie tussen de verschillende thema's bevordert. De programma's worden uitgevoerd door multilaterale instellingen, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, (lokale) overheden, centrale programma uitvoerders (zoals FMO en RVO), in consultatie en samenwerking met andere donoren (waaronder DFID, BMZ, USAID en SIDA) en via publiek-private partnerschappen.
- De financiering van verschillende multilaterale en internationale instellingen, die een sleutelrol spelen bij de verzameling van gegevens, analyse en (formulering van de) aanpak van vraagstukken op het gebied van deze thema's.

Stimuleren

- Nadruk op de verduurzaming van de dienstverlening en een integrale benadering die synergie tussen de verschillende thema's bevordert.
- Het stimuleren van een inclusieve benadering met extra aandacht voor vrouwen en jongeren.
- Het intensiveren van de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en de private sector gericht op bovengenoemde doelstellingen.
- Inzet van Nederlandse deskundigheid en technologie bij het realiseren van de ontwikkelingsdoelstellingen.

Regisseren

- Inzet van Nederlandse deskundigheid en technologie bij het realiseren van de ontwikkelingsdoelstellingen.

C. Beleidswijzigingen

- In 2018 zal Nederland via de energietransitiefaciliteit landen helpen in te spelen op de mondiale en nationale energietransitie. De pilot richt

zich onder meer op landen die onderdeel uitmaken van de ring van instabiliteit rondom Europa. In het kader van de opvolging van het akkoord van Parijs wil Nederland nagaan hoe het de energietransitie in ontwikkelingslanden kan helpen bevorderen. Het gaat daarbij om ondersteuning bij beleidsontwikkeling.

- Voor het bereiken van toegang tot hernieuwbare energie wordt vaker gebruik gemaakt van resultaatgerichte financiering. Betaling zal in dat geval plaatsvinden op basis van werkelijke en niet de beoogde resultaten. Middelen worden ook gericht ingezet voor het mobiliseren van financiering van derden, met name bedrijven, overheden en ontwikkelingsbanken. Het instrument *Climate Investor One* is hiervan een voorbeeld.
- In 2018 zal binnen het speerpunt water meer nadruk komen op het mobiliseren van particulier kapitaal. Bij duurzaam waterbeheer zal in 2018 sterker de relatie gelegd worden met conflictpreventie.

D1. Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water							
Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	531.813	790.466	475.744	394.260	408.174	408.174	408.174
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	648.529	661.579	666.496	663.427	663.427	663.882	663.882
waarvan juridisch verplicht			92%				
2.1 Toename van voedselzekerheid	335.375	347.795	337.295	339.295	339.295	339.295	339.295
<i>Subsidies</i>							
Internationaal onderwijsprogramma voedselzekerheid	2.890	510					
Bevorderen inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector	80.725	71.990	57.745	59.600	64.000	64.000	64.000
Kennis en capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	62.025	53.795	53.800	54.000	55.000	55.000	55.000
Uitbannen huidige honger en voeding	18.289	22.000	22.000	25.000	29.000	29.000	29.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	20.000	30.000	30.000	33.594	35.145	35.145	35.145
Landenprogramma's voedselzekerheid	145.465	169.500	173.750	167.100	156.150	156.150	156.150
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>							
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	5.981						

Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
2.2 Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	194.457	195.210	199.283	193.714	193.714	193.714	193.714
<i>Subsidies</i>							
Integraal waterbeheer	25.846	32.895	46.535	47.944	54.744	54.744	54.744
Drinkwater en sanitatie	38.824	41.140	47.535	47.357	47.357	47.357	47.357
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Wereldbank	15.172	10.000					
Landenprogramma's integraal waterbeheer	61.369	64.150	60.988	59.668	59.468	59.468	59.468
Landenprogramma's drinkwater en sanitatie	51.604	47.025	44.225	38.745	32.145	32.145	32.145
<i>Bijdrage aan agentschappen</i>							
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	1.640						
2.3 Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergroten weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	118.697	118.574	129.918	130.418	130.418	130.873	130.873
<i>Subsidies</i>							
Hernieuwbare energie	36.220	27.500	34.000	36.000	36.000	36.000	36.000
Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen en klimaat algemeen	34.279	42.333	49.729	49.729	49.729	49.729	49.729
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Klimaat: algemene vrijwillige en verplichte bijdragen	14.899	18.140	14.840	14.840	14.840	14.840	14.840
GEF	20.725	20.750	20.750	20.750	20.750	20.750	20.750
UNEP	5.142	5.142	7.142	7.142	7.142	7.142	7.142
Landenprogramma's klimaatbeleid	5.293	2.406	1.300	500	500	500	500
Centrale klimaat programma's (non-ODA)	1.814	1.946	1.800	1.100	1.100	1.555	1.555
Contributie IZA/IZT	326	357	357	357	357	357	357

D2. Budgetflexibiliteit

De in 2018 geplande uitgaven voor duurzame ontwikkeling zijn volledig juridisch verplicht. Deze verplichtingen hangen samen met lopende, meerjarige programma's. Voor de thema's voedselzekerheid en water zijn de geplande uitgaven voor 90% verplicht. Enkele verplichte bijdragen aan multilaterale organisaties (bijvoorbeeld FAO) worden jaarlijks vastgelegd, en worden derhalve in 2018 juridisch verplicht. De [Kamerbrief Neder-](#)

landse inzet voor wereldwijde voedselzekerheid van november 2014 is nader uitgewerkt. De uitvoering is in 2016 gestart; een deel van de hieruit voortvloeiende verplichtingen is reeds in 2016 aangegaan, het resterende deel zal naar verwachting in 2017 en 2018 worden aangegaan.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

2.1. Toename van voedselzekerheid

Uitbannen van de huidige honger en ondervoeding

- Met UNICEF en de *Global Alliance for Improved Nutrition (GAIN)* wordt in zes partnerlanden gewerkt aan betere voeding voor jonge kinderen en hun moeders. Partnerschappen zijn een belangrijk en effectief onderdeel van de Nederlandse inzet, bijvoorbeeld via het *Amsterdam Initiative against Malnutrition (AIM)*.
- Via de bilaterale programma's in de partnerlanden wordt door ambassades en hun publieke, private en maatschappelijke partners bijgedragen aan lokale vergroting van voedingszekerheid door te investeren in verbetering van koopkracht en toegang tot gezond en nutriëntenrijk voedsel.

Bevorderen van inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector

- Met de Nederlandse landbouwsector wordt samengewerkt via *Agriterra*, *AgriProfocus* en de Topsectoren Agrofood en Tuinbouw/ Uitgangsmaterialen.
- Het partnerschap met de Wereldbank wordt verder uitgebouwd en Nederland participeert in het private sector loket van het door de Wereldbank beheerde *Global Agriculture and Food Security Program (GAFSP)*.
- In Afrika wordt de samenwerking onder meer voortgezet met Wageningen Universiteit, diverse maatschappelijke organisaties en internationale partners zoals met het *International Fertilizer Development Center (IFDC)*. Afrikaanse overheden worden gesteund in de hervorming van hun landbouwbeleid in het kader van het *Comprehensive African Agriculture Development Programme (CAADP)*.
- Private investeringen in de landbouw worden bevorderd in de programma's en in samenwerking met het *World Economic Forum*.
- Met de bilaterale programma's in dertien partnerlanden wordt door ambassades en hun publieke, private en maatschappelijke partners bijgedragen aan ontwikkeling van de kleinschalige landbouw door te investeren in productiviteitsverbetering, markttoegang en ketenontwikkeling.

Realiseren van ecologisch houdbare voedselsystemen

- Met het *International Fund for Agricultural Development (IFAD)* en het programma *Geodata for Agriculture and Water (G4AW)* van het *Netherlands Space Office (NSO)* wordt bijgedragen aan het klimaatweerbaar maken van de kleinschalige landbouw.
- Daarnaast zal in 2018 een aantal nieuwe initiatieven worden ondersteund op het gebied van ecologisch duurzame voedselproductie.
- Via de bilaterale programma's in de partnerlanden wordt door ambassades en hun publieke, private en maatschappelijke partners geïnvesteerd in de verduurzaming van inclusieve voedselproductie en het hele ecologische systeem waarin boer(inn)en opereren.

Versterking van kennis en capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid

- De investeringen bestaan uit faciliteiten en samenwerkingsverbanden die kennis en kunde van de Nederlandse private sector, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties koppelen aan capaciteitsversterking in lage inkomenslanden, zoals via het *Food & Business Knowledge Network (F&BKN)*, het *Netherlands Initiative for Capacity development in Higher Education* (Internationaal onderwijsprogramma NICHE), en de *Netherlands Academy on Land Governance (LANDac)*.
- Met de *Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR)* wordt internationaal landbouwkundig- en voedingsonderzoek uitgevoerd. Voor verzekerde toegang tot land wordt samengewerkt met organisaties op het gebied van landrechten zoals het Kadaster *International, de International Land Coalition (ILC)* en het *Global Land Tool Network (GLTN)*.

2.2. Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitaire voorzieningen

Verbeterd waterbeheer

- Instrumenten zijn bilaterale programma's van de ambassades in de partnerlanden en centraal gefinancierde programma's via multilaterale instellingen, via RVO (onder andere private sector instrumentarium), en via maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen.
- Als actief lid van *Friends of Water* bij de VN in New York, zet Nederland zich in voor versterking van de multilaterale architectuur om de voortgang op de waterdoelen beter te monitoren. Ook neemt Nederland (MP Rutte) deel in het *High Level Panel on Water* van elf regeringsleiders. In de periode 2016–2018 zal dit Panel een impuls geven aan de mondiale uitvoeringsagenda voor waterzekerheid.
- In het kader van de inzet op efficiënt watergebruik in de landbouw zal met de nieuwe FAO database over waterproductiviteit de realisatie van de doelstelling om waterproductiviteit in de landbouw te verhogen met 25%, objectief worden gemonitord. In 2018 zal de database door bilaterale als multilaterale programma's worden toegepast en zal de 25% doelstelling over een groter areaal worden bereikt. Naast de database zal ook *water accounting* beschikbaar komen. Op basis hiervan zal beleidsadvisering over efficiënter watergebruik plaatsvinden aan overheden en stakeholders. Tegelijkertijd zal worden geïnvesteerd in de vertaling naar praktische adviezen voor boeren. Met name vrouwen zullen worden opgeleid om die adviezen over te brengen op een manier waarop boeren er ook naar kunnen handelen.
- In het kader van de inzet op grensoverschrijdend stroomgebied beheer en veilige delta's is er aandacht voor de rol van waterdiplomatie en de rol die Nederlandse instellingen daarbij kunnen spelen. In dit kader wordt gewerkt aan zowel een data hub, die in kaart brengt waar mogelijk spanningen over water gaan ontstaan, als aan oplossingen in de vorm van training en capaciteitsopbouw, en aanbod van technische kennis. Wat betreft grensoverschrijdend waterbeheer blijft de focus op zeven internationale stroomgebieden gehandhaafd; de meerderheid via het multilaterale kanaal (Wereldbank), de rest bilateraal, via stroomgebiedsorganisaties en maatschappelijke organisaties.

Drinkwater en sanitaire voorzieningen

- Instrumenten zijn bilaterale programma's van de ambassades in de partnerlanden en centraal gefinancierde programma's via multilaterale

- instellingen, via RVO (onder andere private sector instrumentarium), en via maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen.
- Institutionele versterking, gerichte inzet op de meest kwetsbare groepen, zal nog sterker in de programmering worden meegenomen. Op basis van de ervaring met genderanalyse van de afgelopen jaren zullen programma's gender-sensitief worden uitgevoerd, wat de effectiviteit en de duurzaamheid ten goede zal komen. In 2018 zullen 1,6 miljoen mensen met Nederlandse financiering toegang krijgen tot veilig drinkwater en 2,3 miljoen mensen tot sanitaire voorzieningen. In het kader van de inzet op innovatieve financiering zullen *water financing facilities* in verschillende landen worden opgezet die lokale drinkwater- en sanitaire bedrijven moeten helpen om toegang te krijgen tot financiering van lokale investeerders en pensioenfondsen. Kenia is het eerste land waar een *Water Financing Facility* gestalte zal krijgen.

2.3. Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering

Klimaat en hernieuwbare energie

- Aan klimaatadaptatie wordt vooral bijgedragen via programma's op het gebied van voedselzekerheid en water, maar ook bijvoorbeeld via duurzaam landschapsbeheer en activiteiten gericht op het tegengaan van ontbossing.
- Nederland werkt nauw samen met de Wereldbank om internationale bedrijven te bewegen de waardering van natuurlijk kapitaal te integreren in hun besluitvorming. Zowel overheden in opkomende economieën als de private sector (landbouw, textiel, financiële dienstverlening) worden gestimuleerd om te komen tot duurzamer gebruik van natuurlijke hulpbronnen.
- In 2018 is een nieuwe door RVO te beheren energiefaciliteit gestart met activiteiten gericht op de ondersteuning van drie tot vijf landen in de regio Midden-Oosten/Noord-Afrika bij hun transitie naar een duurzame energievoorziening. Ontwikkeling van innovatieve financieringsinstrumenten blijft een aandachtspunt. Daarmee kan de private sector ertoe worden gebracht om versneld klimaat-relevante investeringen in ontwikkelingslanden te doen. Ook blijft de noodzaak innovatieve producten en technieken te introduceren, waartoe aansluiting met het topsectorenbeleid wordt gezocht.
- Het blijft nodig kennis te ontwikkelen over klimaatverandering. Nederland zet daarbij vooral in op de relatie met armoedebestrijding en ontwikkelingssamenwerking. In dat kader zal de samenwerking met WRI worden gecontinueerd.
- Nederland zal in 2018 een besluit nemen over de herkapitalisatie van de *Global Environment Facility* (GEF).
- Nederland betrokken bij *UN Environment* met een algemene bijdrage, waarmee Nederland de gelegenheid creëert zijn ambities terug te laten komen in het werkprogramma van de organisatie.
- Klimaatdiplomatie zal een belangrijke rol blijven spelen. De inzet is om met gelijkgezinde landen en niet-statelijke actoren (zoals bedrijven, steden en sub-nationale overheden) actief wereldwijde opvolging te geven aan de ambities van het Akkoord van Parijs.
- Nederland zal het belang van gender blijven benadrukken bij de uitvoering van zijn klimaatdiplomatie. Bij de transitie naar inclusieve, groene groei spelen vrouwen immers een belangrijke rol als *agents of*

change. Onder andere in de GCF zal Nederland streven naar *gender responsiveness*.

Duurzaam beheer van grondstoffen

- Met steun van het Verenigd Koninkrijk, de Europese Commissie, bedrijfsleven en de ngo's Solidaridad en IPIS, lanceerde Nederland in 2016 het initiatief voor een *European Partnership for Responsible Minerals* (EPRM). Activiteiten zijn gericht op het verbeteren van de omstandigheden waaronder mineralen gewonnen worden.
- Het bevorderen van verantwoorde mijnbouw via de activiteit *Responsible Mining Index* liep eerder enige vertraging op. Hierdoor vindt de publicatie van een eerste index pas naar verwachting begin 2018 plaats.
- Verder blijft Nederland bijdragen aan het vergroten van de maatschappelijke en ontwikkelingsimpact van de winning van mineralen in ontwikkelingslanden door nieuwe bijdragen aan programma's van het IMF (*Managing Natural Resources Wealth Topical Fund*) en de Wereldbank (*Extractives Global Programmatic Support*) en aan het internationaal secretariaat van het *Extractives Industries Transparency Initiative*.

Artikel 3: Sociale vooruitgang

A. Algemene doelstelling

Menselijke ontplooiing en het bevorderen van sociale gelijkheid en inclusieve ontwikkeling ten behoeve van een duurzame en rechtvaardige wereld, door:

- het bijdragen aan seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt toeroepen aan de verspreiding van HIV/AIDS;
- het bevorderen van gelijke rechten en kansen voor vrouwen;
- versterking van het maatschappelijk middenveld en bevordering en bescherming van de politieke ruimte voor maatschappelijke organisaties;
- versterken van de meest gemarginaliseerde en gediscrimineerde groepen, zodat zij hun stem kunnen laten horen;
- een toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor:

Financieren

- Het financieren van programma's van multilaterale organisaties, niet-gouvernementele organisaties, bedrijven, overheden en kennisinstellingen, die het meest perspectief bieden op het verwezenlijken van de beoogde resultaten.
- Het financieren van programma's gericht op het versterken van het maatschappelijk middenveld in lage- en middeninkomenslanden, via onder meer 25 strategische partnerschappen in het kader van Samenspraak en Tegenspraak, het *Voice* fonds, het *accountability* fonds, de SRGR-partnerschappen, *Product Development Partnerships*, FLOW 2016–2020 en NAP1325.
- De versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen via NICHE en de opleiding van professionals via NFP; en de Kennisplatforms voor *Development Policies* en voor SRGR (*Share-Net International*).

Stimuleren

- Het bijdragen aan structurele armoedebestrijding en bevorderen van inclusieve groei en ontwikkeling door de mogelijkheden en kansen te vergroten van mannen en vrouwen in ontwikkelingslanden.
- De Nederlandse inzet voor seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) en HIV-preventie, onder meer in multilaterale fora. Nederland speelt een actieve rol in de follow-up van *ICPD beyond 2014* en uitvoering van SRGR en gendergelijkheid als onderdeel van de 2030 agenda, in de bilaterale dialoog in de partnerlanden, in de samenwerking met ngo's en in samenwerking met private partijen en het bedrijfsleven.
- Werken aan goede internationale kaders voor vrouwenrechten en gendergelijkheid in multilaterale fora (VN, OESO/DAC, EU) en het ondersteunen van lokale organisaties ter versterking van politieke participatie, economische zelfstandigheid, een actieve rol van vrouwen in vredesprocessen en de uitbanning van geweld tegen vrouwen. Lokale ervaringen worden ingebracht in multilaterale fora, en vice versa.
- De samenwerking met het maatschappelijk middenveld op de internationale beleidsagenda en het bevorderen van de politieke

ruimte in internationale fora, waaronder het *Global Partnership for Effective Development Cooperation* (GPEDC).

C. Beleidswijzigingen

- In opvolging van de doorlichting *Gender Sense and Sensitivity* zal in 2018 extra aandacht uitgaan naar implementatie van monitoring en evaluatie door uitvoerende organisaties die FLOW 2016 – 2020, NAP1325 en *Leading from the South* (Lfs) programma's uitvoeren resulterend in meer inzicht in behaalde resultaten op output en outcome niveau. In programma's ter uitvoering van de BHOS doelstellingen worden gender analyses consistentier vooraf toegepast en vertaald naar genderspecifieke strategie en resultaten.
- In 2018 zal de Nederlandse inzet voor implementatie van de VNVR resolutie 1325 over vrouwen, vrede en veiligheid in het kader van de Nederlandse lidmaatschap van de VNVR extra voor het voetlicht worden gebracht. Beoogd wordt om het onderwerp hoger op de internationale politieke agenda te krijgen én concreet te vertalen in activiteiten die bijdragen aan grotere rol van vrouwen in conflictpreventie, vredesbesprekingen en veiligheidssector en betere bescherming van vrouwen in conflictsituaties.
- In 2018 culmineert de beleidsintensivering op HIV/AIDS in de conferentie AIDS2018 in juli in Amsterdam. De intensivering is ingezet om het Nederlands gastheerschap van deze reguliere, mondiale conferentie te benutten om een effectievere aanpak van de AIDS-epidemie wereldwijd en in en vanuit Europa te bewerkstelligen. Onder anderen wordt substantiële en betekenisvolle deelname nagestreefd vanuit Oost-Europa en Centraal-Azië.
- Het verder op gang brengen van de wereldwijde beweging *She Decides*, om meer mensen wereldwijd en met name vrouwen en meisjes de kans te geven zelf te beslissen of en hoeveel kinderen zij krijgen, wanneer en met wie. Nederlandse inspanningen richten zich op het verbreden en versterken van de beweging en het werven van gevarieerde, duurzame steun voor de *She Decides*-doelstellingen. Nederland zelf investeert in een effectieve, integrale aanpak, met oog voor de vele aspecten die voorwaarde zijn voor succes (zoals beschikbaarheid van betaalbare, kwalitatieve producten, waaronder voorbehoedsmiddelen en goede medicijnen tijdens zwangerschap en bevalling, toegankelijke seksuele voorlichting, ook voor jongeren vòòr het huwelijk, keuzevrijheid, lobby & *advocacy*, veilige abortus). Speciale aandacht krijgt hierbij West-Afrika waar moderne methodes voor gezinsplanning nog slecht toegankelijk zijn en moeder- en kindsterfte zorgwekkend hoog blijft.
- In 2018 komt er meer nadruk op inclusieve ontwikkeling bij de uitvoering van de SDG's. De diplomatieke inzet op de «*leave no one behind*»-agenda neemt toe in belang, waarbij inzet van mensen en middelen in dialoog met internationale organisaties, overheden, maatschappelijke partners zij aan zij gaan met de programmatische inzet van VOICE en *Leading from the South* (uitwerking van de Motie van Veldhoven en van Laar) gericht op het versterken van de lobby capaciteit van zuidelijke organisaties en bewegingen.

D1. Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 3 Sociale vooruitgang								
Bedragen in EUR 1.000		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen		784.186	396.200	424.577	308.113	257.613	244.613	244.613
Uitgaven:								
Programma-uitgaven totaal		755.624	717.148	724.927	724.793	725.729	725.729	725.729
waarvan juridisch verplicht				91%				
3.1	Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/AIDS	424.010	416.784	417.784	416.784	416.784	416.784	416.784
	<i>Subsidies</i>							
	Centrale programma's SRGR & HIV/AIDS	168.505	166.903	175.392	175.881	175.881	175.881	175.881
	<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
	Unicef	12.000	11.000	11.000	10.000	10.000	10.000	10.000
	UNAIDS	20.000	18.000	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
	SRGR; Strategische Alliantie Internationale NGO's	519						
	Global Fund to Fight AIDS, Malaria and Tuberculosis	54.450	52.000	52.000	52.000	52.000	52.000	52.000
	UNFPA	69.000	68.500	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000
	WHO-PAHO	7.055	6.713	6.713	6.713	6.713	6.713	6.713
	Partnershipprogramma WHO	11.503	11.683	10.216	10.216	10.216	10.216	10.216
	Landenprogramma's SRGR & HIV/AIDS	80.978	81.985	82.463	81.974	81.974	81.974	81.974
3.2	Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	57.944	43.699	52.539	52.439	52.439	52.439	52.439
	<i>Subsidies</i>							
	Vrouwenrechten en gendergelijkheid	45.137	31.739	42.239	42.139	42.139	42.139	42.139
	<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
	UNWOMEN	9.000	7.000	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
	Landenprogramma's gelijke rechten en kansen voor vrouwen	3.806	4.960	4.300	4.300	4.300	4.300	4.300
3.3	Versterkt maatschappelijk middenveld	230.337	221.365	219.304	220.270	221.206	221.206	221.206
	<i>Subsidies</i>							
	Vakbondsmedefinancieringsprogramma	3.678	2.451					
	Strategische partnerschappen	225.021	218.064	217.604	218.270	219.206	219.206	219.206

Bedragen in EUR 1.000		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Twinningfaciliteit Suriname	1.638	850	1.700	2.000	2.000	2.000	2.000
3.4	Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	43.333	35.300	35.300	35.300	35.300	35.300	35.300
	<i>Subsidies</i>							
	Onderzoekprogramma's	3.243	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
	Onderwijsprogramma's	1.041						
	Internationale hoger onderwijsprogramma's	36.618	32.300	32.300	32.300	32.300	32.300	32.300
	<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
	Landenprogramma's hoger onderwijs	1.129						
	Landenprogramma's onderwijs algemeen	1.301						

D2. Budgetflexibiliteit

De uitgaven voor seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/AIDS zijn vrijwel volledig juridisch verplicht. Veel van de contracten, zoals voor de SRGR-partnerschappen en de subsidies voor internationale ngo's zijn meerjarig vastgelegd. Alle bijdragen aan internationale organisaties zoals het *Global Fund to Fight AIDS en TB and Malaria* zijn ook juridisch verplicht. De AVB's voor UNAIDS en UNFPA zijn nog niet juridisch verplicht. Voor het artikelonderdeel gelijke rechten en kansen voor vrouwen is het hele budget juridisch verplicht onder andere als gevolg van de beleidskaders FLOW en [NAP 1325](#) en de bijdrage aan *UN Women*. De AVB voor *UN Women* is nog niet juridisch verplicht. Onder versterkt maatschappelijk middenveld staan de geraamde uitgaven voor het beleidskader Samenspraak en Tegenspraak en dit is volledig juridisch verplicht. Het betreft hier meerjarige contracten. Het onderdeel toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en beleidsrelevant onderzoek is volledig juridisch verplicht.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/AIDS

- Op seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, inclusief HIV/AIDS, wordt financieel, menselijk en politiek kapitaal ingezet. Zo wordt in de SRGR-partnerschappen met diverse ngo's en allianties niet alleen financieel geïnvesteerd (subsidies) maar ook beleidsinhoudelijk.
- Via dergelijke partnerschappen en in de samenwerking met UNFPA, dat ongeoormerkte en geoormerkte bijdragen ontvangt, wordt extra ingezet op aandacht voor SRGR in humanitaire en fragiele settings.
- Ook wordt het subsidie-instrument gericht ingezet om in aanloop naar de tweejaarlijkse internationale aidsconferentie, die in 2018 in Amsterdam plaatsvindt, de betrokkenheid vanuit Oost-Europa en Centraal Azië bij het internationale debat over HIV/AIDS te vergroten en de samenwerking met deze regio's op dit gebied te intensiveren.

- Van de bijdrage aan de WHO is EUR 1,6 miljoen non-ODA.

3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen

- Gendergelijkheid vergt de inzet van alle instrumenten van buitenlands beleid. Vrouwenrechten en gendergelijkheid zijn geïntegreerd in de speerpunten en anderen prioritaire beleidsterreinen van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.
- De door de Kamer gevraagde verhoging van financiële middelen geoormerkt voor vrouwenrechten en gendergelijkheid zal worden ingezet voor de versterking van Zuidelijke vrouwenrechtenorganisaties, die een cruciale rol hebben bij het aanjagen, agenderen, bepleiten en monitoren van vrouwenrechten en gendergelijkheid. De extra middelen voor versterking van Zuidelijke organisaties actief op vrouwenrechten komen bovenop de eerder voorziene financiële inzet voor vrouwenrechten en gendergelijkheid en bedragen EUR 10 miljoen per jaar met ingang van 2017.
- Intensivering op de thema's vrouwenrechten en gendergelijkheid in fragiele settings en binnen humanitaire hulp. Het derde Nationaal Actieplan Vrouwen, vrede en veiligheid ging op 8 maart 2016 van start. De activiteiten die worden gefinancierd uit het Subsidiekader Vrouwen, vrede en veiligheid zijn op 1 november 2016 begonnen. De doellanden zijn Afghanistan, Colombia, de Democratische Republiek Congo, Irak, Jemen, Libië, Syrië en Zuid-Soedan.

3.3 Versterkt maatschappelijk middenveld

- De programma's van de vijftienvijftig Strategische Partnerschappen binnen het beleidskader *Samenspraak en Tegenspraak* richten zich op het versterken van de capaciteit van maatschappelijke partners in lage- en middeninkomenslanden op het terrein van pleiten en beïnvloeden. Acht van de vijftienvijftig Strategische Partnerschappen hebben specifiek als doel het behoud van de ruimte voor maatschappelijke organisaties en bewegingen. Voor deze agenda wordt intensief samengewerkt tussen partners en de overheid, inclusief het ambassadenetwerk. Ook wordt samengewerkt met het CIVICUS-netwerk die de manoeuvreerruimte voor maatschappelijke organisaties mondiaal meet.
- Via het *Accountability funds*, gekanaliseerd via ambassades, zullen direct lokale partners gesteund worden. Legitimiteit en *ownership* van Zuidelijke ngo's worden daarbij in de geformuleerde programma's benadrukt als voorwaarde voor effectief «Pleiten en Beïnvloeden». Zuidelijke vrouwenrechtenorganisaties krijgen binnen het *Accountability funds* een voorkeursbehandeling om via dit fonds vrouwenrechten te bepleiten en te waken over de uitvoering van beleid.
- Het *Voice-fonds* is in 2016 van start gegaan met een eerste oproep voor voorstellen. Het doel van de ingediende voorstellen is om de meest gemarginaliseerde en gediscrimineerde groepen een stem te geven om hun positie te verbeteren en beleid te beïnvloeden. In 2017 zal dit fonds volledig operationeel zijn en zullen de organisaties ook van elkaar kunnen leren effectiever te pleiten en te beïnvloeden.

3.4 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek

- Medio 2017 zullen de contracten voor het beheer voor het beurzenprogramma NFP en het capaciteitsversterkingsprogramma NICHE vernieuwd worden. In 2016 worden landenstudies (Kenia, Tanzania, Ethiopië) en een externe evaluatie uitgevoerd om richting te geven aan

vernieuwingen voor de nieuwe fase van het capaciteitsversterkingsprogramma.

- De programma's worden strategisch ingezet binnen de thematische speerpunten. Vraagsturing staat voorop op basis van een analyse van en aansluiting bij lokale behoeften. De wenselijkheid van continuering van de huidige focus op voedselzekerheid zal daarbij eveneens worden gezien, alsook het reserveren van capaciteit (*rapid response capacity*) om in te zetten op specifieke landen en thema's op actuele ontwikkelingen, zoals bleek bij de Ebola epidemie in West Afrika.
- Binnen de capaciteitsversterkingsprogramma's zal meer ruimte komen voor alumni-beleid en ondersteuning van de posten bij het opzetten van lokale alumni netwerken.
- Het intensiever betrekken van Nederlandse kennisinstellingen in de projectontwikkelingsfase levert meerwaarde op en mogelijkheden daartoe worden verder onderzocht binnen het principe van vraagsturing.
- De capaciteitsversterkingsprogramma's hebben naast een ondersteunende functie binnen het beleid voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking ook een rol in de onderwijsdoelstellingen van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Met de direct betrokken departementen Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Economische Zaken, de uitvoeringsorganisaties EP Nuffic en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en koepelorganisaties Vereniging Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU) en Vereniging Hogescholen (VH) wordt de synergie tussen de onderwijs, handel en ontwikkelingsdoelstellingen verder versterkt in 2017.

Artikel 4: Vrede en veiligheid voor ontwikkeling

A. Algemene doelstelling

Vrede en veiligheid voor ontwikkeling door het voorkomen en terugdringen van conflictsituaties en het bevorderen van rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, legitieme en democratische staatsstructuren en het bestrijden van corruptie. Tevens het verlenen van noodhulp ter leniging van humanitaire nood wereldwijd.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor:

Financieren

- Programma's en partners op het terrein van veiligheid & rechtsorde, gericht op het aanpakken van de grondoorzaken van conflict, waaronder *early warning*, *early action* en conflictpreventie, veiligheid van mensen, rechtsstaatontwikkeling, vredesprocessen politieke staatsopbouw en sociaaleconomische wederopbouw. Voor een deel worden deze gefinancierd uit het geïntegreerde Budget Internationale Veiligheid (Defensiebegroting) en het Stabiliteitsfonds (BZ-begroting), waarmee het geïntegreerde karakter van de inzet van diplomatieke, civiele en/of militaire activiteiten wordt geborgd.
- Humanitaire hulpverlening door gespecialiseerde VN-organisaties, het Internationale en Nederlandse Rode Kruis, en Nederlandse ngo's (*Dutch Relief Alliance*).
- Programma's gericht op innovatie van de humanitaire hulpverlening.
- Programma's gericht op duurzame opvang van vluchtelingen in de regio.

Stimuleren

- Programma's gericht op veiligheid & rechtsorde en «legitieme stabiliteit» in partnerlanden in landen waarin zich actuele crises voordoen en in de regio's van het Grote Merengebied en de Hoorn van Afrika. Onder deze programma's valt ook grote inzet op fysieke veiligheid van burgers via humanitair ontmijnen en cluster munitie programma's.
- Innovatie en hervorming bij noodhulporganisaties om efficiënter en effectiever te werken en om de onderlinge coördinatie te versterken.
- Vergroten van paraatheid voor tijdige en effectieve rampenrespons.
- Betrekken van kwetsbare groepen in humanitaire situaties bij beleid en uitvoering en het tegengaan van seksueel geweld.

Regisseren

- Handhaving en bevordering van internationaal humanitair recht en humanitaire principes en vergroten van effectiviteit van humanitaire hulpverlening door onder andere innovatie. Nederland blijft tevens aandringen op het nakomen en stimuleren van afspraken gemaakt in de *Grand Bargain* en tijdens de *World Humanitarian Summit* in 2016.
- Samenwerking met actoren zoals de VN, het Rode Kruis en ngo's voor een effectievere noodhulpverlening, en met de Europese Commissie *Office for Humanitarian Aid Department* (ECHO) en EU-lidstaten.
- Betere samenwerking op veiligheid & rechtsorde tussen UNDP (team rechtsstaatsontwikkeling) en VN-DPKO via multi-donor dialoog over het *Global Focal Point for Justice, Police and Corrections*.
- Meer interne cohesie tussen EU-lidstaten en -instellingen, met name de Europese Commissie en EDEO, op crisisbeheersing en conflictpreventie, onder meer via het *Comprehensive Approach Action Plan*, het

EU wide Security Sector Reform framework en de *Joint Communication on Capacity Building in support of security and development* waarbij Nederland eigen *best practices* inbrengt.

- Bevordering van herstel na crises en stimulering van een belangrijke rol voor het maatschappelijk middenveld bij lokale conflictpreventie, het bevorderen van participatie van burgers en sociaaleconomische wederopbouw.

C. Beleidswijzigingen

- Opname in de begroting van nieuwe indicator op het gebied van migratie en ontwikkeling.
Als onderdeel van de inspanningen voor de lange termijn opvang van vluchtelingen in de Syrië regio, zal in 2018 worden gerapporteerd over het resultaat inzake toegang tot onderwijs en werkgelegenheid voor vluchtelingen en gastgemeenschappen.
- Binnen de inzet ter versterking van de rechtstaat zullen twee punten meer aandacht krijgen: (i) de manier waarop een gebrek aan (toegang tot) recht of *Transitional Justice* zowel een grondoorzaak van migratie en van conflicten kan vormen; en (ii) de manier waarop innovatieve partnerschappen met het maatschappelijk middenveld en de private sector bij kunnen dragen aan het versterken van de rechtstaat, ook in de context van implementatie van SDG 16.
- Het humanitair beleidskader wordt herzien, waarbij de conclusies en aanbevelingen van de IOB beleidsdoorlichting van het humanitaire beleid over de periode 2009 – 2014 worden meegenomen.
- Het *Relief Fund* loopt in 2017 af. Als gevolg daarvan worden de Ongeoormerkte bijdragen aan humanitaire organisaties in 2018 bijgesteld ten opzichte van voorgaande jaren.
- Afspraken over coördinatie en samenwerking tussen Nederlandse instanties die verantwoordelijk zijn voor de Nederlandse *in-kind* hulpverlening worden herzien.
- Aangezien de instabiliteit van diverse landen in de nabijheid van Europa een negatieve invloed heeft op Nederland en Europa, zal, met uitzondering van de besteding van het noodhulpbudget, intensiever worden geprioriteerd op deze landen. Dit geldt ook voor de inzet van middelen en de invulling van partnerschappen met deze landen.

D1. Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 4 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling							
Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	805.432	557.743	425.301	254.118	408.118	244.118	408.118
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	785.542	714.474	396.979	400.260	400.260	400.260	400.260
waarvan juridisch verplicht			41%				
4.1 Humanitaire hulp	247.216	220.191	205.191	205.017	205.017	205.017	205.017
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
UNHCR	42.000	46.000	33.000	33.000	33.000	33.000	33.000
Wereldvoedselprogramma	36.000	36.000	36.000	36.000	36.000	36.000	36.000
UNRWA	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000	13.000
Noodhulp-programma's	150.726	124.000	122.000	122.000	122.000	122.000	122.000
Noodhulp-programma's non-ODA	5.490	1.191	1.191	1.017	1.017	1.017	1.017
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	353.591	333.935	191.788	195.243	195.243	195.243	195.243
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
landenprogramma's legitieme en capabele overheid	1.307	1.789	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
Landenprogramma's functionerende rechtsorde	76.624	98.176	75.576	74.626	71.126	71.126	71.126
Midden Amerika programma	25						
Kunduz Trainingsmissie	329						

Bedragen in EUR 1.000		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Landenprogramma's inclusieve en politieke processen; vredesdialoog en conflictpreventie	4.002	4.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
	functionerende rechtsorde	8.120	10.000	10.000	10.000	13.500	13.500	13.500
	Inclusieve politieke processen: vredesdialoog en conflictpreventie	27.587	21.287	23.862	24.862	24.862	24.862	24.862
	Vredesdividend: werkgelegenheid en basisvoorzieningen	44.610	66.000	56.000	56.000	56.000	56.000	56.000
	Legitieme en capabele overheid	13.303	19.966	22.350	25.755	25.755	25.755	25.755
	Vluchtelingenopvang in de regio	176.304	112.217					
	Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken							
	Opvang in de regio	1.380						
4.4	Noodhulpfonds	184.735	160.348	0	0	0	0	0
	<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
	Noodhulpfonds	104.586	160.348					
	<i>Subsidies</i>							
	Noodhulpfonds	80.148						

D2. Budgetflexibiliteit

Het budget voor humanitaire hulp is bestemd voor bijdragen aan internationale organisaties en wereldwijde fondsen/organisaties die meerjarig worden vastgelegd. Dit betreft uitgaven die afhankelijk zijn van de actualiteit en de behoefte bij de inzet in noodsituaties. De AVB's van UNHCR, WFP en UNRWA zijn nog niet juridisch verplicht. De programma's voor functionerende rechtsorde en capabele overheid, inclusieve en politieke processen, vredesdividend, werkgelegenheid en basisvoorzieningen, functionerende rechtsorde en migratie zijn voor een groot deel juridisch verplicht.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

4.1 Humanitaire Hulp

- Ongeoormerkte bijdragen aan het wereldwijde VN-noodhulpfonds *Central Emergency Response Fund (CERF)*, UN-OCHA en het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) ten behoeve van de snelle beschikbaarheid en flexibiliteit van de humanitaire hulp. Ongeoormerkte bijdragen aan UNHCR, UNRWA, UNICEF en WFP, eveneens ten behoeve van snelle beschikbaarheid en flexibiliteit.
- Landenspecifieke bijdragen aan VN-organisaties, het Internationale Rode Kruis en Nederlandse ngo's (*Dutch Relief Alliance-DRA*).
- Blokallocatie bijdragen aan het Nederlandse Rode Kruis.
- Bijdragen aan organisaties die zich bezig houden met rampenparaatheid, innovatie, veiligheid van hulpverleners en verbetering van het humanitair systeem.

Budget Internationale Veiligheid; voorkomen en terugdringen van conflictsituaties

- Vanaf 2015 is het Budget Internationale Veiligheid (BIV) opgenomen op de begroting van het Ministerie van Defensie. De besluitvorming wordt interdepartementaal voorbereid, waarmee het geïntegreerde karakter van de inzet van diplomatieke, civiele en/of militaire activiteiten wordt geborgd.
- Binnen het BIV blijft jaarlijks EUR 60 miljoen beschikbaar voor de begrotingen van BZ en BHOS voor activiteiten op het terrein van hervorming van de veiligheidssector, beveiliging van diplomaten en ambassades in gebieden waar dat noodzakelijk is, rechtstaatontwikkeling en capaciteitsopbouw. Bij voorjaarsnota worden deze middelen overgeheveld naar de begrotingen van BZ en BHOS.

4.3 Veiligheid van mensen, rechtstaatontwikkeling, vredesprocessen en politieke staatsopbouw en wederopbouw

- Op veiligheid van mensen gerichte activiteiten worden over het algemeen gefinancierd uit het Stabiliteitsfonds dat op de BZ begroting staat (H5, artikel 2.4). Vanuit de BZ-begroting (ODA-deel Stabiliteitsfonds) is gedurende 2016 – 2020 EUR 45 miljoen beschikbaar gesteld voor ontminningsprojecten van de *Halo Trust*, *de Mines Advisory Group* en *de Danish Church Aid* in 13 landen. Deze projecten richten zich op het onderzoeken en ontruimen van landmijngebieden, het ontmantelen en vernietigen van mijnen, steun voor de slachtoffers en hun families en voorlichting. Daarnaast ontvangt het *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)* in de periode 2017 – 2020 CHF 6 miljoen voor kennisopbouw en ondersteuning van de hervorming van de veiligheidssector in onder andere Noord-Afrika en Mali, met speciale aandacht voor versterking van democratisch toezicht op deze sector.
- In het geval van rechtsstaatontwikkeling wordt met een beperkt aantal multilaterale en niet-gouvernementele organisaties samengewerkt en is op landenniveau een beperkt aantal ngo's actief in de bilaterale programma's.
- Bevordering van vredesprocessen, bestaande uit conflictpreventie, onderhandelingen en mediation én vredesopbouw op gemeenschapsniveau, wordt voor het overgrote deel uitgevoerd via een mix van nationale en internationale ngo's. Bevordering van politieke staatsopbouw wordt geheel gefinancierd via een aantal grote, internationaal opererende organisaties op het gebied van democratisering, lokaal bestuur, politieke partijen en parlementen.

- Bij sociaaleconomische wederopbouw (vredesdividend) is deels sprake van uitvoering via ngo's. In 2016 zijn, door middel van een subsidietender, organisaties geselecteerd om activiteiten uit te voeren die «legitieme stabiliteit» in fragiele staten bevorderen (*Addressing Root Causes of migration* subsidiekader). In specifieke landenprogramma's wordt vaak gekozen voor uitvoering van wederopbouwprogramma's via het multilaterale kanaal (*Multi-Donor Trust Funds*), met het oog op de noodzakelijke coördinatie ter plekke en het belang van de betrokkenheid van de nationale overheid bij de uitvoering.

Artikel 5: Versterkte kaders voor ontwikkeling

A. Algemene doelstelling

Versterkte kaders voor ontwikkeling en inclusieve groei door versterkte multilaterale betrokkenheid; de inzet van cultuur en sport in ontwikkelingslanden om een sociale en kansrijke samenleving te stimuleren; het bevorderen van maatschappelijke betrokkenheid in Nederland en bijdragen aan migratie en ontwikkeling.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister is verantwoordelijk voor:

Financieren

- Het bijdragen aan organisaties die een belangrijke systeemfunctie hebben binnen de multilaterale ontwikkelingsarchitectuur.
- Het bijdragen aan organisaties die een belangrijke uitvoerende rol hebben in het bereiken van ontwikkeling en inclusieve groei.
- Het plaatsen van structureel circa 75 assistent-deskundigen, zowel Nederlandse als uit bij voorkeur de allerarmste ontwikkelingslanden op strategische posities bij multilaterale organisaties.
- Het verlenen van schuldverlichting in de Club van Parijs, de Wereldbank en de regionale ontwikkelingsbanken. Het in internationaal verband deelnemen in de kapitaal-aanvullingen van de regionale ontwikkelingsbanken.
- Het ondersteunen van initiatieven die cultuur en sport inzetten voor ontwikkeling, zowel op de posten in zeven landen als door middel van subsidies aan Nederlandse organisaties zoals het Prins Claus Fonds en *KNVB WorldCoaches*.
- Het ondersteunen van brede partnerschappen op migratieterrein met prioritaire herkomst-, transit- en opvanglanden, door financiering van activiteiten die belangrijk zijn voor betrokken ontwikkelingslanden en die bijdragen aan beter migratiemanagement, betere bescherming en perspectieven voor vluchtelingen en gastgemeenschappen, tegengaan van uitbuiting en mishandeling van migranten en bestrijding mensensmokkel/handel, en het bevorderen van vrijwillige terugkeer en herintegratie.

Stimuleren

- Het leveren van een bijdrage in relevante fora aan het overleg over de hervorming van de multilaterale ontwikkelingsarchitectuur om zo coherentie en effectiviteit te verbeteren.
- Het toezien op de uitvoering door multilaterale organisaties van strategische aanwijzingen die de lidstaten in de VN opstellen.
- Het bevorderen van meer coherent beleid en samenwerking door multilaterale organisaties op hoofdkantoor- en landenniveau.
- Het bevorderen dat multilaterale organisaties resultaatgericht werken en hun resultaten zichtbaar maken.
- Internationaal en nationaal een bijdrage leveren aan de implementatie en monitoring van de nieuwe Duurzame Ontwikkelingsagenda en de *Financing for Development* agenda, onder andere door multilaterale organisaties te stimuleren de uitvoering gezamenlijk op te pakken.
- In de betrokken multilaterale instellingen een bijdrage leveren aan het overleg over schuldhoudbaarheid.
- Het pleiten voor een gezonde kapitaalpositie van de regionale ontwikkelingsbanken.
- Ondersteunen van organisaties en processen die een bijdrage leveren aan internationale economische stabiliteit.

- Het verbinden van culturele en sportieve initiatieven met onderwerpen van internationaal beleid, in het bijzonder ontwikkeling, democratisering, maatschappelijke transitie en mensenrechten.
- De positieve bijdrage van migratie aan ontwikkeling bevorderen en de negatieve effecten tegengaan.
- Realisatie van brede partnerschappen op migratieterrein met prioritaire herkomst-, transit- en opvanglanden, waar zowel betrokken landen, NL/EU als vluchtelingen/migranten baat bij hebben.
- Versterking opvang van vluchtelingen in de regio, door inzet op betere bescherming en een sterkere rechtspositie voor vluchtelingen (inclusief toegang tot werk), meer en betere voorzieningen (onderwijs, gezondheidszorg, water etc.) en het stimuleren van economische ontwikkeling en banengroei, zodat vluchtelingen en gastgemeenschappen betere perspectieven en dienstverlening krijgen. Toegang tot werk en onderwijs vormen hierbij speerpunten. Speciale aandacht gaat uit naar vrouwen en meisjes.

Regisseren

- De coördinatie van de rijksbrede multilaterale inzet op het terrein van ontwikkelings samenwerking.
- De coördinatie van de nationale rijksbrede implementatie van de SDG afspraken.
- NL leidt en coördineert namens EU en lidstaten de uitrol van het EU programma om vluchtelingenopvang in de Hoorn van Afrika te versterken. Doel: betere bescherming van vluchtelingen (speciale aandacht voor vrouwen en meisjes), betere perspectieven voor gastgemeenschappen en vluchtelingen inclusief meer mogelijkheden om buiten de vluchtelingenkampen te wonen, werken en onderwijs te volgen.

C. Beleidswijzigingen

- In 2018 worden, conform het beleidskader internationaal cultuurbeleid 2017–2020, ODA- en non-ODA-middelen gebundeld om op geïntegreerde wijze de bijdrage die cultuur kan leveren aan een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld te ondersteunen. Deze aanpak richt zich op de ring rondom Europa, waarbinnen Egypte, Marokko, Rusland en Turkije prioriteit hebben (zie [Kamerbrief over internationaal cultuurbeleid van 4 mei 2016](#) en [Kamerbrief over de motie Van Veen over internationaal cultuurbeleid van 15 februari 2017](#)).

D1. Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 5 Versterkte kaders voor ontwikkeling							
Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Verplichtingen	103.235	299.078	110.950	19.157	110.950	18.950	18.950
waarvan garantieverplichtingen							
Uitgaven:							
Programma-uitgaven totaal	235.519	220.702	169.071	164.285	290.382	434.741	545.067
waarvan juridisch verplicht			75%				
5.1 Versterkte multilaterale betrokkenheid	152.608	142.515	131.057	129.107	129.107	129.107	129.107
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
UNDP	28.000	28.000	28.000	28.000	28.000	28.000	28.000
UNICEF	24.000	14.000	18.000	18.000	18.000	18.000	18.000
UNIDO	1.635	1.950	1.950				
Middelenaanvullingen multilaterale banken en fondsen	75.828	73.753	58.230	58.230	58.230	58.230	58.230
Kapitaalaanvullingen bij regionale ontwikkelingsbanken	6.528	6.453	6.518	6.476	6.476	6.476	6.476
Speciale multilaterale activiteiten	8.506	9.359	9.359	9.401	9.401	9.401	9.401
Assistent-deskundigen programma	8.111	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
5.2 Overig armoedebeleid	67.647	71.437	70.589	70.853	70.953	70.953	70.953
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	6.294	11.088	12.882	13.682	13.782	13.782	13.782
Voorlichting op het terrein van ontwikkelingssamenwerking	5.293	2.650	850	250	250	250	250
Schuldverlichting	49.222	52.480	52.457	52.521	52.521	52.521	52.521
Unesco	4.111	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400
<i>Overige</i>							
Rentesubsidies	312						
Overige	2.415	819					
5.3 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	15.264	25.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000

Bedragen in EUR 1.000	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>Subsidies</i>							
Migratie en ontwikkeling	6.264	5.000	9.000	9.000	9.000	9.000	9.000
<i>Diversen</i>							
Migratie en ontwikkeling	9.000	20.000					
5.4 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen		- 18.250	- 41.575	- 44.675	81.322	225.681	336.007
Ontvangsten	172.186	77.082	74.692	72.354	72.068	68.782	68.574
5.20 Ontvangsten en restituties met betrekking tot leningen	44.926	45.906	43.516	41.178	40.892	37.606	37.398
5.21 Ontvangsten OS	120.327	31.176	31.176	31.176	31.176	31.176	31.176
5.22 Koersverschillen OS	6.933	pm	pm	pm	pm	pm	pm
5.23 Diverse ontvangsten non-ODA	0	0	0	0	0	0	0

D2. Budgetflexibiliteit

Van de uitgaven voor versterkte multilaterale betrokkenheid zijn de algemene vrijwillige bijdrage van UNDP en UNICEF nog niet juridisch verplicht. De overige uitgaven zijn bijna in zijn geheel juridisch verplicht. De uitgaven voor overig armoedebeleid zijn voor wat betreft schuldverlichting en UNESCO volledig juridisch verplicht. Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling zijn voor de helft juridisch verplicht. De uitgaven voor migratie en ontwikkeling zijn gedeeltelijk juridisch verplicht.

E. Toelichting op de financiële instrumenten

5.1 Versterkte multilaterale betrokkenheid

- Bijdragen aan de begrotingen van de Internationale Financiële Instellingen en VN-instellingen en fondsen via middelenaanvulling, kapitaalverhoging en specifieke programma's of trustfondsen ter bestrijding van armoede in ontwikkelingslanden. Deze organisaties leveren ook een belangrijke bijdrage aan de uitvoering van de duurzame ontwikkelingsdoelen en de klimaatafspraken.

5.2 Overig armoedebeleid

- Compensatie van de Wereldbank (IDA) en de regionale ontwikkelingsbanken voor schuldverlichting geeft ontwikkelingslanden de financiële ruimte om een sterker eigen armoedebeleid te voeren.
- Bijdrage aan UNESCO, waarvan EUR 1,8 miljoen kwalificeert als non-ODA.
- Kleine activiteiten op de posten en cultuur en ontwikkeling.
- Voor voorlichting op het terrein van ontwikkelingssamenwerking is een bijdrage beschikbaar aan het NCDO

5.3 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling

- Financiering van programma's van IOM en maatschappelijke organisaties in Nederland ter bevordering van vrijwillige terugkeer en herintegratie van ex-asielzoekers uit ontwikkelingslanden.
- Het ondersteunen van brede partnerschappen op migratieterrein met prioritaire herkomst-, transit- en opvanglanden, door financiering van activiteiten die belangrijk zijn voor betrokken ontwikkelingslanden en die bijdragen aan beter migratiemanagement, betere bescherming en perspectieven voor vluchtelingen en gastgemeenschappen, tegengaan van uitbuiting en mishandeling van migranten, bestrijding mensensmokkel/-handel, datacollectie en onderzoek, voorkomen van irreguliere migratie en het bevorderen van terugkeer en herintegratie.
- Bevorderen van dataverzameling inzake migratiestromen en onderzoek naar migratiemotieven en de effectiviteit van diverse interventies om de grondoorzaken van irreguliere migratie aan te pakken.

5.4 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen

- Om de inzichtelijkheid van de BHOS begroting verder te verbeteren is er met ingang van begrotingsjaar 2017 een nieuw artikelonderdeel gecreëerd. Zie ook de [Kamerbrief over de inzichtelijkheid van de BHOS begroting](#).
- Het ODA budget wordt gecorrigeerd voor ontwikkelingen van het BNI. In het kader van behoedzaamheid en stabiliteit in de begroting worden groei en krimp niet direct vertaald in de OS-programmalijnen. Deze zogeheten BNI-ruimte kan immers weer toenemen of afnemen als in de loop van het jaar de raming wordt bijgesteld.
- Daarnaast kan er sprake zijn van nog te verdelen toerekeningen aan het ODA budget.
- Dit artikelonderdeel toont bij vaststelling van de begroting een negatief bedrag. Dit wordt veroorzaakt door onder andere:
 - bijstellingen als gevolg van de ontwikkeling van het BNI en
 - bijstellingen als gevolg van de verhoogde toerekening van de kosten van eerstejaarsopvang van asielzoekers uit ontwikkelingslanden. Zoals vermeld in de begroting van het Ministerie van Veiligheid en Justitie bedraagt de ODA-toerekening EUR 535 miljoen voor 2018.
- Gezien de mogelijke fluctuaties in de BNI ontwikkeling en de raming van de asielinstroom wordt het tekort op dit artikelonderdeel gedurende het begrotingsjaar ingevuld.
- Dit is mogelijk omdat door onvoorziene omstandigheden, nieuwe ontwikkelingen en vertragingen van de geraamde uitgaven mogelijk niet (volledig) gerealiseerd worden. Het is op voorhand niet mogelijk om aan te geven op welke artikelen sprake zal zijn van lagere uitgaven dan waarmee bij de opstelling van de begroting rekening is gehouden. Dit wordt gedurende het begrotingsjaar duidelijk.
- Op het ODA-budget zijn middelen uit latere jaren naar voren gehaald door middel van kasschuiven, waardoor het niveau van uitgaven in het laatste jaar incidenteel is verlaagd. Deze incidentele verlagingen zijn per abuis in afwijking van de gebruikelijke systematiek, structureel doorgetrokken in de extrapolatie. Het ODA-budget wordt hiervoor technisch gecorrigeerd vanaf 2020.

Ontvangsten

- Het betreft hierbij restituties op ontwikkelingssamenwerkingsprogramma's die een lagere realisatie kennen dan oorspronkelijk voorzien. Vanwege bevoorschotting komt het voor dat hierbij restsaldi ontstaan. Daarnaast worden hierop ook de ontvangsten met betrekking tot aflossingen op begrotingsleningen verwerkt.

4. BIJLAGEN

BIJLAGE 1: VERDIEPINGSHOOFDSTUK

In het verdiepingshoofdstuk wordt informatie gegeven over de budgettaire aansluiting tussen de ontwerpbegroting 2017 en de ontwerpbegroting 2018 voor het begrotingsjaar 2018.

Artikel 1 Duurzame handel en investeringen							
Opbouw uitgaven (EUR 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		496.986	493.581	435.483	403.459	483.505	
mutatie nota van wijziging 2017		0	0	0	0	0	
mutatie amendement 2017		0	0	0	0	0	
Mutatie 1 ^e suppletore begroting 2017		20.576	16.249	17.714	10.591	7.700	
nieuwe mutaties		0	- 1.000	6.000	6.000	4.000	
Stand ontwerpbegroting 2018	460.226	517.562	508.830	459.197	420.050	495.205	381.394

Toelichting artikel 1 uitgaven

Bij eerste suppletore begroting 2017 werd het budget voor 2018 verhoogd met EUR 16,2 miljoen. Een belangrijk onderdeel hiervan was het sub-artikel «Versterkte Nederlandse handels- en investeringspositie en economische naamsbekendheid», waarop het budget met EUR 13,9 miljoen werd verhoogd, waarvan EUR 9,2 miljoen in verband met de versterking van de concurrentiepositie van Nederland in het buitenland. Tevens heeft voor Invest-NL een overheveling plaatsgevonden van EUR 5 miljoen vanuit dit artikel naar de begroting van Economische Zaken, en is vanuit de HGIS-begroting EUR 0,5 miljoen aan dit artikel toegevoegd voor de Wereldtentoonstelling 2020 in Dubai.

Tot slot wordt invulling gegeven aan de motie Van Laar en Voordewind (Kamerstuk 34 550, nr. 26), die het kabinet verzoekt EUR 10 miljoen per jaar te besteden aan een fonds om organisaties en bedrijven te helpen kinderarbeid te bestrijden. In dit kader wordt het budget voor het Fonds Bestrijding Kinderarbeid vanaf 2018 gecontinueerd door de toevoeging van EUR 7 miljoen per jaar.

Artikel 1 Duurzame handel en investeringen							
Opbouw ontvangsten (EUR 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		23.126	4.119	3.991	3.873	3.764	
mutatie nota van wijziging 2017		0	0	0	0	0	
mutatie amendement 2017		0	0	0	0	0	
Mutatie 1 ^e suppletore begroting 2017		- 10.000	0	0	0	0	
nieuwe mutaties		0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2018	80.289	13.126	4.119	3.991	3.873	3.764	3.764

Toelichting artikel 1 ontvangsten Geen toelichting

Artikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water

Opbouw uitgaven (EUR 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		660.072	668.271	667.002	667.002	673.457	
mutatie nota van wijziging 2017		0	0	0	0	0	
mutatie amendement 2017		0	0	0	0	0	
Mutatie 1 ^e supplettoire begroting 2017		1.507	1.725	- 75	- 75	- 6.075	
nieuwe mutaties		0	- 3.500	- 3.500	- 3.500	- 3.500	
Stand ontwerpbegroting 2018	648.529	661.579	666.496	663.427	663.427	663.882	663.882

Toelichting artikel 2

Artikel 2 wordt verlaagd ten behoeve van de invulling van de motie Van Laar en Voordewind (Kamerstuk [34 550, nr. 26](#)) voor de bestrijding van kinderarbeid.

Artikel 3 Sociale vooruitgang

Opbouw uitgaven (EUR 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		727.524	725.023	723.923	723.923	713.923	
mutatie nota van wijziging 2017		0	0	0	0	0	
mutatie amendement 2017		0	0	0	0	0	
Mutatie 1 ^e supplettoire begroting 2017		- 10.376	- 96	870	1.806	11.806	
nieuwe mutaties		0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2018	755.624	717.148	724.927	724.793	725.729	725.729	725.729

Toelichting artikel 3

Geen toelichting

Artikel 4 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling

Opbouw uitgaven (EUR 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		469.106	396.805	400.260	400.260	400.260	
mutatie nota van wijziging 2017		0	0	0	0	0	
mutatie amendement 2017		0	0	0	0	0	
Mutatie 1 ^e supplettoire begroting 2017		245.368	174	0	0	0	
nieuwe mutaties		0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2018	785.542	714.474	396.979	400.260	400.260	400.260	400.260

Toelichting artikel 4

Geen toelichting

Artikel 5 Versterkte kaders voor ontwikkeling							
Opbouw uitgaven (EUR 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		- 107.631	- 219.162	- 174.607	- 135.534	51.856	
mutatie nota van wijziging 2017		0	0	0	0	0	
mutatie amendement 2017		0	0	0	0	0	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2017		252.631	179.787	125.599	129.516	110.906	
nieuwe mutaties		75.702	208.446	213.293	296.400	271.979	
Stand ontwerpbegroting 2018	235.519	220.702	169.701	164.285	290.382	434.741	545.067

Toelichting artikel 5:

Bij de eerste suppletoire begroting 2017 is het budget op dit artikel voor 2018 verhoogd. Deze verhoging is een gevolg van hogere verwachte BNI-groei en inzet van de eindejaarsmarge uit 2016.

Daarnaast wordt artikel 5 verhoogd met EUR 78,6 miljoen. Dit is het saldo van een verhoogde asieltoerekening voor 2018 als gevolg van een hogere asielinstroom, en een verlaging van het ODA-tekort in 2018 door middel van kasschuiven.

In eerdere jaren zijn op het ODA-budget middelen uit latere jaren naar voren gehaald door middel van kasschuiven, waardoor het niveau van uitgaven in het laatste jaar incidenteel is verlaagd. Deze incidentele verlagingen zijn per abuis in afwijking van de gebruikelijke systematiek, structureel doorgetrokken in de extrapolatie. Het ODA-budget wordt hiervoor technisch gecorrigeerd vanaf 2020.

Ontvangsten

Artikel 5 Versterkte kaders voor ontwikkeling							
Opbouw ontvangsten (EUR 1.000)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Stand ontwerpbegroting 2017		77.082	74.692	72.354	72.068	68.782	
mutatie nota van wijziging 2017		0	0	0	0	0	
mutatie amendement 2017		0	0	0	0	0	
Mutatie 1 ^e suppletoire begroting 2017		0	0	0	0	0	
nieuwe mutaties		0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2018	172.186	77.082	74.692	72.354	72.068	68.782	68.574

Geen toelichting

BIJLAGE 2: MOTIES EN TOEZEGGINGEN IN HET VERGADERJAAR 2016/2017

Moties Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking			
Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
06-06-2017	21 501-02, nr. 1755 , motie-Hijink over openbaarmaking van het model BIT	Debat over de gevolgen van TTIP d.d. 01-06-2017	In behandeling
01-06-2017	21 501-02, nr. 1756 , motie-Hijink over openbaarmaking van het onderhandelingsmandaat voor het verdrag tussen de EU en Japan	Debat over de gevolgen van TTIP d.d. 01-06-2017	In behandeling
13-10-2016	21 501-02, nr. 1677 , motie-Jan Vos over in de vervolgesprekken afspraken over duurzaamheid, arbeidsnormen en milieu ten minste gelijke bindende kracht toekennen	VAO Extra RBZ-Handelsraad d.d. 13-10-2016	In behandeling
27-01-2017	34 506, nr. 23 motie leden Voordewind/Servaes over leefbaar loon als voorwaarde binnen een aangescherpt inkoopbeleid van de overheid	Plenair debat over initiatiefwetsvoorstel-Van Laar (Wet zorgplicht kinderarbeid) d.d. 25-01-2017	In behandeling
28-02-2017	Motie 34 506, nr. 22 , motie-Voordewind/Van Veldhoven over het op vrijwillige basis openstellen van het register vanaf 2018	Plenair debat over initiatiefwetsvoorstel-Van Laar (Wet zorgplicht kinderarbeid) d.d. 25-01-2017	In behandeling
12-05-2017	Motie 21 501-20, nr. 1228 motie-Azarkan over een onderzoek naar economische kansen voor Ned. als gevolg van de Brexit	Debat over de uitkomsten van de Europese top van 29 april 2017 d.d. 09-05-2017	In behandeling
06-09-2016	Motie 26 485, nr. 224 , motie-Van Laar over het toezicht op de imvo-convenanten	VAO Textiel en Conflictmineralen d.d. 06-09-2016	In behandeling
06-09-2016	Motie 26 485, nr. 225 , motie-Van Laar c.s. over het weren van kinderarbeid uit de textielsector	VAO Textiel en Conflictmineralen d.d. 06-09-2016	In behandeling
06-09-2016	Motie 26 485, nr. 227 (gewijzigde) motie-Van Veldhoven c.s. over ook kijken naar andere grondstoffen dan de 3TG	VAO Textiel en Conflictmineralen d.d. 06-09-2016	In behandeling
06-09-2016	Motie 26 485, nr. 230 , motie-Voordewind en Van Veldhoven over informatie aan de consument over het Convenant Duurzame Kleding en Textiel	VAO Textiel en Conflictmineralen d.d. 06-09-2016	In behandeling
15-09-2016	Motie 31 985, nr. 36 , motie-Grashoff over het niet voorlopig toepassen van het ICS	VAO RBZ/Handel d.d. 15-09-2016	Aan voldaan per brief IMH-663166 d.d. 5 oktober 2016
04-04-2017	Motie 32 605, nr. 197 , motie-Voordewind c.s. over per direct aanvullen van het budget van de Dutch Relief Alliance	VAO Hongersnood in Afrika d.d. 04-04-2017	Aan voldaan per brief DSH-15 verzonden op 24 april 2017
04-04-2017	Motie 32 605, nr. 199 motie-Bouali over onderzoeken welke mogelijkheden er binnen het hulp- en handelsbeleid zijn om buurlanden bij te staan	VAO Hongersnood in Afrika d.d. 04-04-2017	Aan voldaan per brief DIE-645295 verzonden op 12 mei 2017
04-04-2017	Motie 32 605, nr. 201 , motie-Kuzu c.s. over blijvend aandacht besteden aan de invloed van belastingontwijking op ontwikkelingslanden	VAO Hongersnood in Afrika d.d. 04-04-2017	In behandeling

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
07-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 10 , motie-Van Veldhoven c.s. over een overzicht van de relevante aanbevelingen uit beleidsdoorlichtingen	Wetgevingsoverleg BHOS onderdeel Ontwikkelingssamenwerking d.d. 07-11-2016	Aan voldaan per brief Jaarverslag BHOS verzonden op 17 mei 2017
07-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 11 , motie-Van Veldhoven c.s. over werken met een nulmeting	Wetgevingsoverleg BHOS onderdeel Ontwikkelingssamenwerking d.d. 07-11-2016	In behandeling
15-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 23 , motie-Taverne over de keuzevrijheid van vrouwen in Afrika om al dan niet kinderen te krijgen	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	In behandeling
15-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 24 , motie-Agnes Mulder/Smaling over hergebruik van medische apparatuur in ontwikkelingslanden	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief DSO-88383 verzonden op 23 februari 2017
15-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 25 , motie-Van Laar c.s. over verlenging van het noodhulpfonds in 2017	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief FEZ-88383 verzonden op 15 december 2016
15-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 26 , motie-Van Laar/Voordewind over een fonds voor de bestrijding van kinderarbeid	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief DDE/DMM-758897 verzonden op 14 november 2016
15-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 31 , motie-Voordewind c.s. over het bedrag voor de Dutch Relief Alliance voor 2017	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief FEZ-88383 verzonden op 15 december 2016
15-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 32 , motie-Grashoff c.s. over 0,7% van het bnp als budget voor officiële ontwikkelingshulp	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	In behandeling
15-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 9 , motie-lid Smaling c.s. over de formulering van de indicatoren en streefwaarden	Wetgevingsoverleg BHOS, onderdeel ontwikkelingssamenwerking d.d. 07-11-2016	Aan voldaan in onderhavige memorie van toelichting Begroting BHOS voor het jaar 2018
11-11-2016	Motie 34 550-XVII, nr. 29 , motie-Van Veldhoven/Van Laar over het verhogen van de bijdrage aan het Global Fund met 10 miljoen euro	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	In behandeling

Toezeggingen Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
14-09-2016	De Minister gaat na of er binnen het lopende begrotingsjaar financiële ruimte gevonden kan worden voor een extra bijdrage aan het Global Fund en zal de Kamer hier per brief over informeren	AO Gezondheidsystemen d.d. 14-09-2016	In behandeling
14-09-2016	De Kamer ontvangt in het najaar een brief over flankerend beleid voor sectoren die er door CETA op achter uitgaan	Plenair debat CETA d.d. 07-06-2016	Aan voldaan per brief IMH verzonden op 15 februari 2017
14-09-2016	De Kamer ontvangt een brief over het overleg met de maatschappelijke organisaties over hun zorgen over CETA en over mogelijke oplossingsrichtingen	AO RBZ Handel d.d. 14-09-2016	Aan voldaan per brief IMH-656591 verzonden op 29 september 2016
15-09-2016	De Kamer ontvangt een brief over stand van zaken TiSA en standpunt kabinet	VAO RBZ Handel d.d. 15-09-2016	Aan voldaan per brief IMH-T-1-11 verzonden op 10 november 2016

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
14-09-2016	De Kamer ontvangt een brief over technische aspecten Lesser Duty Rule voorafgaand aan het volgende Algemeen Overleg	AO RBZ Handel d.d. 14-09-2016	Aan voldaan per brief IMH-T-14092016-2 verzonden op 26 oktober 2016
30-03-2017	De Kamer ontvangt uiterlijk op 3 april 2017 een schriftelijk overzicht van de bedragen die het kabinet in 2017 heeft besteed aan noodhulp in de vier crisislanden	AO Hongersnood in Afrika d.d. 30-03-2017	Aan voldaan per brief DSH-20 verzonden op 3 april 2017
14-09-2016	De Kamer ontvangt vóór de begrotingsbehandeling een brief over de stand van zaken met betrekking tot de ODA-hervorming (als onderdeel van een bredere brief)	AO Gezondheidsystemen d.d. 14-09-2016	Aan voldaan per brief BIS-411526 verzonden op 19 september
14-09-2016	De Kamer wordt in aanloop naar de begrotingsbehandeling geïnformeerd over mogelijkheden om binnen SRGR-programma's meer prioriteit te geven aan zwangerschapspreventie	AO Gezondheidsystemen d.d. 14-09-2016	Aan voldaan per brief BSG-88383, verzonden op 28 oktober 2016
26-10-2016	De Minister zal de Kamer per brief informeren over de mogelijkheid om in de maandrapportages uitvoer militaire goederen de kolom eindgebruikers toe te voegen.	AO Wapenexportbeleid d.d. 25-10-2016	Aan voldaan per brief DVB WE-115 verzonden op 9 juni 2017
01-02-2017	De Minister zal de mogelijkheden onderzoeken voor de steun aan Yezidi-vrouwen en -meisjes binnen de humanitaire hulp voor Irak in 2017	AO Noodhulp d.d. 31-01-2017	Aan voldaan per brief DSH-16066 verzonden op 16 mei 2017
14-09-2016	De Kamer ontvangt een brief met verslag over AVVN en VN-toppen met vooruitblik over onderhandelingen van de compacts.	AO Nederlandse inzet voor de VN-top over grootschalige vluchtelingen- en migrantenstroom 13-09-2016	Aan voldaan per brief DMM-712304 verzonden op 7 november 2016
31-01-2017	De AMvB's behorende bij het initiatiefwetsvoorstel-Van Laar over een zorgplicht op het gebied van kinderarbeid worden middels een zware voorhangprocedure aan beide Kamers voorgelegd	Plenair debat over initiatiefwetsvoorstel-Van Laar (Wet zorgplicht kinderarbeid) d.d. 25-01-2017	In behandeling
17-02-2017	De Kamer wordt geïnformeerd over of WTO regelgeving China de markt-economische status toekent	AO Behandelvoorbehoud Wijziging Antidumping en antisubsidiewetgeving d.d. 16-02-2017	Aan voldaan per brief IMH-16080 verzonden op 17 februari 2017
11-10-2016	De Minister zal een brief aan de Kamer sturen over Nederlandse inzet in Ethiopië naar aanleiding van de politieke onrust	Vragenuur Smaling (SP) over het bericht «Weer Nederlandse bedrijven aangevallen in Ethiopië» 11-10-2016	Aan voldaan per brief DAF-16460 verzonden op 21 maart 2017
21-04-2017	De Minister zal de Kamer informeren hoe Nederland projectvoorstellen van de South Sudan Council of Churches en de Transitional Justice Working Group kan ondersteunen	AO Zuid-Soedan/UNMISS d.d. 19-04-2017	In behandeling
21-04-2017	De Minister zal de Kamer informeren over haar gesprek met VK n.a.v. uitspraak Britse Minister voor Internat. Ontw., Priti Patel, over vermeende genocide in Zuid-Sudan	AO Zuid-Soedan/UNMISS d.d. 19-04-2017	In behandeling
21-04-2017	De Kamer wordt geïnformeerd over stand van zaken over het strafbaar stellen van de belemmering van de doorgang van humanitaire hulp	AO Zuid-Soedan/UNMISS d.d. 19-04-2017	Aan voldaan per brief DIE-692212 verzonden op 31 mei 2017

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
21-04-2017	De Minister voor BHOS zegt toe om vraag over wanneer Kamer informatie ontvangt over aangiftes in NL vanwege NL-TUR spanningen door te geleiden naar de Minister van BZ	Vragenuur Sjoerdsma (D66) over Turkije die Turkse Nederlanders een uitreisverbod oplegt d.d. 11-04-2017	Aan voldaan per brief DIE-692212 verzonden op 31 mei 2017
07-09-2016	De Kamer ontvangt een brief over het gebruik van de gereserveerde fondsen aan concessionele leningen voor Libanon en Jordanië	AO ter voorbereiding op de informele RBZ/OS d.d. 12 september 2016	Aan voldaan per brief DMM-649655 verzonden op 26 september 2016
17-02-2017	Het advies van de JDR inzake WTO uniformiteit zal vóór inbrengdatum SO d.d. 23 februari 2017 over de informele RBZ Handelsraad van 2 en 3 maart 2017 vertrouwelijk ter inzage in de Kamer worden gelegd	AO Behandelvoorbehoud Wijziging Antidumping en antisubsidiwetgeving d.d. 16-02-2017	Aan voldaan per brief IMH-16080 verzonden 17 februari 2017
21-04-2017	De Kamer ontvangt een brief over een nieuwe humanitaire bijdrage van 15 miljoen Euro via de Dutch Relief Alliance (DRA)	AO Zuid-Soedan/UNMISS d.d. 19-04-2017	Aan voldaan per brief DSH-15 verzonden op 24 april 2017
21-04-2017	Navraag zal worden gedaan bij Italiaanse collega over het nieuws dat Italiaanse bedrijven bereid zijn om surveillance technologie via omwegen te exporteren naar Zuid-Sudan	AO Zuid-Soedan/UNMISS d.d. 19-04-2017	In behandeling
20-04-2017	De Kamer ontvangt een terugkoppeling van de reactie van Rusland op situatie Tsjetsjeense LGBTI's	Vragenuur Groothuizen (D66) over het bericht dat homo's in Tsjetsjenië worden ontvoerd en gemarteld d.d. 18-04-2017	Aan voldaan per brief DIE-554889 verzonden op 15 april 2017
20-04-2017	De Minister voor BHOS zal de Minister van BZ vragen om situatie Tsjetsjeense LGBTI'ers bij de EUHV op te brengen	Vragenuur Groothuizen (D66) over het bericht dat homo's in Tsjetsjenië worden ontvoerd en gemarteld d.d. 18-04-2017	Aan voldaan per brief DIE-554889 verzonden op 15 april 2017
27-10-2016	De Minister zal bedrijven aanspreken genoemd in BBC-documentaire en actief in Nederland, op aantijgingen documentaire, binnen het Convenant Duurzame Kleding en Textiel of daarbuiten	Vragenuur Voordewind (CU) over het bericht dat Syrische kinderen in Turkse kledingfabrieken aan het werk zijn gezet d.d. 25-10-2016	Aan voldaan
27-10-2016	De Minister zal contact opnemen met relevante Turkse Minister ter bespreking mogelijke ronde tafel, bezoek uitbuitingsregio kinderarbeid Syrische vluchtelingen en manier ter ondersteuning Turkse overheid in aanpak van kinderarbeid	Vragenuur Voordewind (CU) over het bericht dat Syrische kinderen in Turkse kledingfabrieken aan het werk zijn gezet d.d. 25-10-2016	Aan voldaan: ronde tafel heeft plaats gevonden d.d. 13 februari 2017
27-10-2016	Toezegging om in gesprek te blijven met Turkse overheid over afgifte werkvergunningen Syrische vluchtelingen in Turkije en mogelijkheden ter bevordering snellere afgifte en grotere aantallen vergunningen door Turkije te onderzoeken	Vragenuur Voordewind (CU) over het bericht dat Syrische kinderen in Turkse kledingfabrieken aan het werk zijn gezet d.d. 25-10-2016	Aan voldaan per brief DEU-32 317 nr. 475 verzonden op 21 juni 2017
12-04-2017	De Minister zal de kwestie bipatriden bespreken in eerstvolgende <i>like-minded</i> overleg Turkije	Vragenuur Sjoerdsma (D66) over Turkije die Turkse Nederlanders een uitreisverbod oplegt d.d. 11 april 2017	Aan voldaan per brief DEU-13 verzonden op 19 april 2017
27-10-2016	Mogelijkheden zullen worden onderzocht om en marge van Joint Economic and Trade Committee tussen NL en Turkije een ronde tafel te organiseren over Syrische vluchtelingen in Turkse textielindustrie	Vragenuur Voordewind (CU) over het bericht dat Syrische kinderen in Turkse kledingfabrieken aan het werk zijn gezet d.d. 25-10-2016	Aan voldaan: ronde tafel heeft plaats gevonden d.d. 13 februari 2017

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
20-04-2017	De Minister zal de situatie Tsjetsjeense LGBTI'ers aankaarten tijdens haar gesprek met de SGVN	Vragenuur Groothuizen (D66) over het bericht dat homo's in Tsjetsjenië worden ontvoerd en gemarteld d.d. 18-04-2017	Aan voldaan per brief DEU-46521 verzonden op 3 juli 2017
12-04-2017	De Minister voor BHOS zal de vraag over justitieliasion Ankara doorgeleiden naar de Minister van BZ	Vragenuur Sjoerdsma (D66) over Turkije die Turkse Nederlanders een uitreisverbod oplegt d.d. 11-04-2017	Aan voldaan per brief DEU-13 verzonden op 19 april 2017
12-10-2016	De Minister zal de voortgang van het multilaterale investeringshof en de positie van maatschappelijke organisaties en vakbonden in geschillenbeslechting agenderen voor de RBZ Handelsraad van 11 november en de Kamer hierover informeren in de geannoteerde agenda voor deze Handelsraad	AO extra RBZ Handel d.d. 12-10-2016	Aan voldaan per brief IMH-88383 verzonden op 13 oktober 2016 en per brief IMH-720943 verzonden op 1 november 2016
26-10-2016	De Minister zal in gesprek gaan met Tsjechië over levering munitie aan Saoedi-Arabië en in EU-verband mogelijkheden onderzoeken om procedures m.b.t. doorvoer van wapens en wapenonderdelen waarbij bondgenoten betrokken zijn aan te scherpen	AO Wapenexportbeleid d.d. 25-10-2016	Aan voldaan per brief DVB NW-740 verzonden op 21 november 2017
11-05-2017	De Kamer ontvangt binnen twee weken een kabinetsappreciatie reflectiepaper van de Europese Commissie over globalisering, waarin de voorstellen worden getoetst aan de SER-meetlat en bestaande handelsverdragen	AO RBZ Handelsraad d.d. 09-05-2017	Aan voldaan per brief IMH-13 verzonden op 29 mei 2017
06-06-2017	De Kamer ontvangt een brief met een analyse van IMVO-wetgeving in andere landen, in het bijzonder Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, afgezet tegen het bestaande IMVO-beleid	AO IMVO d.d. 31-05-2017	In behandeling
11-05-2017	De Kamer ontvangt een nadere uitwerking van het kabinetsstandpunt inzake geschillenbeslechting t.a.v. duurzaamheidsbepalingen in handelsverdragen, waarin ook wordt ingegaan op de inzet m.b.t. de toegang van niet-statelijke actoren	AO RBZ Handelsraad d.d. 09-05-2017	In behandeling
06-06-2017	De Kamer wordt in het verslag van de Energieraad geïnformeerd over de stand van zaken van de EU-onderhandeling over de bijmenging van palmolie in brandstof	AO IMVO d.d. 31-05-2017	Aan voldaan per brief MinEZ-DEIZ-17106530 verzonden op 6 juli 2017
06-06-2017	De Kamer ontvangt een appreciatie van de uitspraak van het Hof van Justitie betreffende het handelsverdrag met Singapore	Plenair debat over de gevolgen van TTIP d.d. 01-06-2017	In behandeling
06-06-2017	De Kamer ontvangt in het najaar een brief over de intensivering van de informatievoorziening over handelsakkoorden richting bedrijven	Plenair debat over de gevolgen van TTIP d.d. 01-06-2017	In behandeling

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
28-12-2016	De Minister zal overleg entameren met de Afghaanse overheid m.b.t. het verbeteren van de opvangmogelijkheid voor de terugkeer van minderjarigen/ hulp bij het bouwen van weeshuizen voor terugkerende minderjarigen	AO Resolute Support Afghanistan d.d. 22-12-2016	In behandeling
05-01-2017	In de volgende voortgangsrapportage wordt een aantal exemplarische OS-projecten dat bijdraagt aan het tegengaan van irreguliere migratie nader uitgelicht	AO verlenging MINUSMA Mali d.d. 22-12-2016	Aan voldaan per brief DVB-17 verzonden op 11 mei 2017
05-01-2017	In de volgende voortgangsrapportage wordt ingegaan op de Nldse OS-inspanningen op het gebied van klimaatadaptatie	AO verlenging MINUSMA Mali d.d. 22-12-2016	Aan voldaan per brief DVB-17 verzonden op 11 mei 2017
22-12-2016	Een technische briefing zal georganiseerd worden in de Eerste Kamer over totstandkoming scorekaarten in maart/april 2017	Plenair debat (EK) UNIDO d.d. 19-12-2016	In behandeling
22-12-2016	Nieuwe scorekaart UNIDO zal z.s.m. na de zomer 2017 aan de Eerste Kamer worden gestuurd	Plenair debat (EK) UNIDO d.d. 19-12-2016	In behandeling
22-12-2016	UNIDO debat in Eerste Kamer zal in najaar worden voortgezet, op basis van nieuwe scorekaart UNIDO	Plenair debat UNIDO d.d. 19-12-2016	In behandeling
14-12-2016	De Kamer ontvangt een brief met een nadere uitwerking van de criteria voor de keuze van partnerlanden	AO Partnerlanden d.d. 13 december 2016	In behandeling
25-11-2016	De Kamer ontvangt een brief met onderzoeksresultaten van verschenen rapporten over verlies van rijksinkomsten in ontwikkelingslanden door belastingontwijking	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief DDE-15792 verzonden op 20 maart 2017
08-12-2016	De Kamer ontvangt een brief over de eindverklaring van het Nationaal Contactpunt (NCP) inzake de aanklacht tegen Atradius en Van Oord over milieuschade en mensenrechtenschendingen bij de uitvoering van een havenproject in Brazilië	AO IMVO d.d. 7 december 2016	Aan voldaan per brief MinFIN-0000036205 verzonden op 17 februari 2017
26-01-2017	De Kamer ontvangt op korte termijn een schriftelijke reactie op de brief van het MVO-platform	AO Handels- en investeringsbevordering d.d. 26-01-2017	Aan voldaan per brief BZ-143016 verzonden op 24 mei 2017
26-01-2017	De Kamer ontvangt uiterlijk 15 maart 2017 de methodologische notities per indicator	AO Handels- en investeringsbevordering d.d. 26-01-2017	Aan voldaan per brief DDE-16348 verzonden op 27 februari 2017
26-01-2017	De Kamer ontvangt vóór 1 maart a.s. een brief inzake de Round Table on Sustainable Palm Oil (RSPO)	AO Handels- en investeringsbevordering d.d. 26-01-2017	Aan voldaan per brief DDE-16348/2017 verzonden op 27 februari 2017.
26-01-2017	De Kamer ontvangt vóór 15 maart a.s. een contourenbrief inzake de mogelijkheden voor invoering van een SDG-toets voor nieuwe wetgeving	AO Implementatie Duurzame Ontw.doelen/ Inclusieve Ontw. d.d. 25-01-2017	In behandeling
26-01-2017	De Kamer ontvangt vóór de zomer een brief met nadere informatie over de extra beleidsinspanningen om de positie van jongeren bij het realiseren van de SDG's te versterken	AO Implementatie Duurzame Ontw.doelen/ Inclusieve Ontw. d.d. 25-01-2017	In behandeling

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
26-01-2017	De Kamer ontvangt zo spoedig mogelijk een brief over de Nederlandse bijdrage aan het nieuw op te richten internationale fonds voor veilige abortussen en gezinsplanning	AO Implementatie Duurzame Ontw.doelen/ Inclusieve Ontw. d.d. 25-01-2017	Aan voldaan per brief DSO-15966 verzonden op 28 januari 2017
08-12-2016	De Minister voor BHOS zal bij de Minister van BZK nagaan of en wanneer de Kamer wordt geïnformeerd over de resultaten van de pilots duurzaam inkopen	AO IMVO d.d. 07-12-2016	Aan voldaan per brief IMH-16138 verzonden op 26 februari 2017
06-06-2017	De Minister gaat in gesprek met het NCP om te kijken hoe het MKB beter betrokken kan worden bij de OESO-richtlijnen en de convenanten	AO IMVO d.d. 31-05-2017	In behandeling
08-12-2016	De Minister informeert de Kamer begin februari in een verzamelbrief stand van zaken IMVO over de uitkomst van haar gesprek met bedrijven over naleving van de OESO-richtlijnen	AO IMVO d.d. 07-12-2016	Aan voldaan per brief IMH-16138 verzonden op 16 februari 2017
11-05-2017	De Minister informeert de Kamer ieder kwartaal over de ontwikkelingen m.b.t. de aanpassing van de rekenmethode inzake anti-dumping en zal zich inzetten om waar mogelijk bundeling van informatie over dit proces te bevorderen	AO RBZ Handelsraad d.d. 9 mei 2017	In behandeling
06-06-2017	De Minister informeert de Kamer in een brief over de SER-evaluatie van het convenantenproces	AO IMVO d.d. 31 mei 2017	In behandeling
08-12-2016	De Minister voor BHOS informeert de Kamer op korte termijn over de uitkomst van haar gesprek met de Staatssecretaris FIN over differentiatie van het BTW-tarief voor duurzame producten	AO IMVO d.d. 07-12-2016	Aan voldaan per brief DDE-16385 verzonden op 16 februari 2017
25-11-2016	De Minister informeert de Kamer over de uitvoering van de motie-Van Laar/ Voordewind over een fonds voor de bestrijding van kinderarbeid	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief DDE-75889 verzonden op 14 november 2016
25-11-2016	De Minister informeert de Kamer per brief over de uitkomst van haar overleg met VWS over mogelijkheden voor de oprichting van een nationaal platform voor hergebruik van medische apparatuur in ontwikkelingslanden	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief DSO-88383 verzonden op 23 februari 2017
25-11-2016	De Minister informeert de Kamer per brief over matchmaking in bestaande programma's gericht op het bevorderen van werkgelegenheid en het stimuleren van ondernemerschap ten behoeve van jongeren in ontwikkelingslanden	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief BIS-732286 verzonden op 7 november 2016
25-11-2016	De Minister informeert de Kamer per brief over mogelijkheden om binnen de begroting BHOS voor het jaar 2017 extra financiële middelen vrij te maken voor landrechten, en meer specifiek het initiatief Women2Kilimanjaro	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief DSO-15030 verzonden op 2 december 2016

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
06-06-2017	De Minister kijkt naar de mogelijke intensievere inzet op IMVO en in het bijzonder het steenkoolconvenant in Colombia. Dit wordt opgenomen in de voortgangsrapportage IMVO.	AO IMVO d.d. 31-05-2017	In behandeling
18-05-2017	De Minister komt bij de Voorjaarsnota terug op extra middelen opvang van vluchtelingen in regio	AO RBZ OS d.d. 17-05-2017	Aan voldaan per brief MinFIN voorjaarsnota verzonden op 1 juni 2017
18-05-2017	De Minister rapporteert in het verslag van de RBZ Ontwikkelingssamenwerking over 1) de uitkomst van de dinerbijeenkomst over migratie, inclusief verschillende opvattingen over de inzet van drukmiddelen, 2) de controle van het Europees Parlement op de migratiecompacts, 3) schending van kinderrechten in Jemen door Saoedie-Arabië en coalitiepartners, 4) verwijziging naar focus op armoedebestrijding/OESO-DAC criteria in Consensus on Development, 5) slavenmarkten in Libië	AO RBZ OS d.d. 17-05-2017	Aan voldaan per brief DIE-692215 verzonden op 31 mei 2017
25-11-2016	De Minister zal de Kamer in volgende rapportage over economische missies nader informeren over het <i>partners for business</i> instrumentarium	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	In behandeling
26-01-2017	De Minister zal de Kamer (per brief of in een periodieke rapportage) informeren over de wijze waarop in SRGR-programma's aandacht wordt besteed aan mensen met een beperking en op welke wijze dit wordt meegenomen bij de beoordeling van subsidieaanvragen	AO Impl. Duurzame Ontw. doelen/ Inclusive Ontw. d.d. 25-01-2017	Aan voldaan per brief DSO-16152 verzonden op 3 maart 2017
26-01-2017	De Minister zal de Kamer in de reguliere resultatenrapportage informeren over het aantal jonge boer(innen) dat via Nederlandse steun aan het agrarisch beroepsonderwijs wordt bereikt	AO Impl. Duurzame Ontw. doelen/ Inclusive Ontw. d.d. 25-01-2017	In behandeling
11-05-2017	De Minister zal de Kamer in het verslag van de RBZ Handelsraad nader informeren over de resultaten van de EU-monitoring van suikerplantages in Cambodja	AO RBZ Handelsraad d.d. 09-05-2017	Aan voldaan per brief IMH-13 verzonden op 29 mei 2017
11-05-2017	De Minister zal de leden van het Breed Handelsberaad vragen om hun <i>position papers</i> publiek te maken of aan de Kamer ter beschikking te stellen	AO RBZ Handelsraad d.d. 09-05-2017	In behandeling
25-11-2016	De Minister zal in het jaarverslag BHOS 2016 beter inzichtelijk maken hoe beleid op het gebied van hulp en handel bijdraagt aan verbetering van de leefomstandigheden van de allerarmsten	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief FEZ-132017 verzonden op 2 juni 2017
25-11-2016	De Minister zal nagaan hoe binnen het bestaande SRGR-budget nog meer prioriteit gegeven kan worden aan zwangerschapspreventie en de Kamer hier per brief over informeren	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	In behandeling

Datum	Omschrijving	Herkomst	Stand van zaken
06-06-2017	De Minister zal zich verdiepen in de handhaving van het palmoliekeurmerk RSPO en, indien nodig, naar eventuele verbetermogelijkheden	AO IMVO d.d. 31-05-2017	In behandeling
25-11-2016	De Minister zegt toe bij de Najaarsnota te zullen kijken naar mogelijkheden om de eventueel vrijvallende ODA-middelen als gevolg van bijgestelde ramingen asielinstroom in 2016 te benutten	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief FEZ-88383 verzonden op 15 december 2016
22-12-2016	De Minister zegt toe eventueel verzoek van de VN tot het opnemen van zieken uit Aleppo in Nederland serieus te bekijken	Plenair debat Syrië d.d. 21-12-2016	Verzoek is niet ontvangen.
12-04-2017	De Minister voor BHOS zegt toe het verzoek om met de Koptische gemeenschap in Nederland in gesprek te gaan door te geleiden naar de Minister van BZ	Vragenuur Van der Staaij (SGP) over het bericht «Bloedbad bij koptische kerken in Egypte: 43 doden», d.d. 11-04-2017	Aan voldaan, gesprek met Koptische Gemeenschap vond plaats op 8 juni 2017
25-11-2016	De Minister zegt toe na te gaan of een duurzaamheidstoets structureel onderdeel uitmaakt van de bedrijfslevenprogramma's en of daarbij ook specifiek gekeken wordt naar de gevolgen van projecten voor het grondwaterpeil	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief IMH-16138 verzonden op 16 februari 2017
25-11-2016	De Minister zegt toe te willen bekijken of de inzet op kinderarbeid zichtbaarder kan worden gemaakt in de begroting	Begrotingsbehandeling BHOS voor het jaar 2017	Aan voldaan per brief DDE-758897 verzonden op 14 november 2016

BIJLAGE 3: OVERZICHT SUBSIDIES BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Bedragen x 1.000 euro

Bedragen zijn gebaseerd op de kasramingen per individuele verplichting geregistreerd in het managementinformatiesysteem per 1 juni 2017. De toerekening van de geregistreerde subsidieverplichtingen aan de relevante subsidieregelingen is handmatig tot stand gekomen. Het managementinformatiesysteem registreert geen subsidieverplichtingen waardoor de koppeling van individuele subsidies aan de van toepassing zijnde subsidieregeling vanuit het managementinformatiesysteem niet mogelijk is. Er wordt een voorbehoud gemaakt omtrent de juistheid en volledigheid van de gegevens opgenomen in onderstaand subsidieoverzicht. Bedragen uit onderstaande overzicht sluiten niet aan met realisatiebedragen subsidies in het jaarverslag 2016 van BHOS. Dit wordt veroorzaakt doordat de uitvoering van een deel van de subsidies bij RVO is inbesteed of is uitbesteed aan een externe organisatie. De overmakingen van programmamiddelen aan deze uitvoeringsorganisaties zijn opgenomen als uitgaven in het jaarverslag 2016. In het subsidieoverzicht bij het jaarverslag van 2016 zijn de door de uitvoeringsorganisaties uitgekeerde subsidies aan subsidieontvangers opgenomen.

Begrotingsartikelen	Naam subsidieregeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie (jaartal + hyperlink vindplaats)	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum subsidie (regeling jaartal)
1.1.	Subsidieregeling BZ 2006	5.009	5.959	3.887	1.950	1.293	303	0	2017	2022	2022
1.2.	Partners for international Business	3.240	2.236	1.250	1.269	0	0	0		2017	2017
1.2.	Programma strategische beurzen	0	84	0	0	0	0	0		2017 evaluatie DIO instrumenten	2015
1.2.	Subsidieregeling BZ 2006	80	79	0	0	0	0	0	2017	2022	2022
1.2.	Subsidieregeling Internationaal Excelleren	0	1.026	0	0	0	0	0		2017 evaluatie DIO instrumenten	2017
1.2.	Subsidieregeling Internationaal Ondernemen 2014	279	683	0	0	0	0	0		2017 evaluatie DIO instrumenten	2015
1.2.	Transitiefaciliteit (non-ODA)	1.351	1.952	0	0	0	0	0	2015, monitoring (Ondernehmenspectief op TF) (geen link)	Midterm review in 2017	2015
1.3.	Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid	9.520	5.284	7.943	6.537	2.448	0	0		2020	2015
1.3.	FMO – Capacity Development 2015–2018	0	1.856	1.856	0	0	0	0		2019	2018
1.3.	FMO – IDF infrastructuurfonds voor de MOL's	39.504	30.496	15.113	0	0	0	0	2009	2017	2017

Begro- tingsar- tikel	Naam subsidieregeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie (jaartal + hyperlink vindplaats)	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum subsidie (regeling jaartal)
1.3.	FMO – MASSIF	1.544	3.133	0	0	0	0	0	2016	2020	2026
1.3.	LEAD	3.074	8.467	5.828	1.185	0	0	0		2020	2016
1.3.	ORIO	0	48.819	69.561	67.186	50.790	50.790	50.790	2013	2019	2030
1.3.	OS pilot 2g@there	925	750	972	200	300	0	0	2014 mid-term review (geen link)	2018	2015
1.3.	PSD Apps	13.855	21.212	8.070	7.308	0	0	0		2018	2019
1.3.	Private Sector Investerings- programma (PSI)	19.160	11.529	1.001	789	639	4.448	0	2017		2014
1.3.	PSI Arabische regio 2012- 2014	2.313	2.240	615	350	10.365	0	0	2017		2014
1.3.	PSOM 2007 2013	3.234	1.567	0	0	2.765	0	0	2017		2013
1.3.	PUM – Programma Uitzending Managers 2012–2015	8.593	2.534	0	0	0	0	0	2016	2020	2015

Begrotingsartikelen	Naam subsidierегeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie (jaartal + hyperlink vindplaats)	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum subsidie (regeling jaartal)
1.3.	Subsidierегeling BZ 2006	71.390	93.611	66.768	63.483	62.732	8.438	135	2017	2022	2022
1.3.	Transitiefaciliteit (ODA)	1.971	3.300	3.938	462	0	0	0	2015, monitoring (Ondernemersperspectief op TF) (geen link)	Beleids en eindevaluatie in 2019	2015
1.4.	Dutch Good Growth Fund	16.475	62.525	89.191	0	0	0	0	2015 tussentijdse evaluatie	2019	2017
2.1.	Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid	14.280	12.812	18.188	11.104	0	0	0	2013 (geen link)	2020	2015
2.1.	Subsidierегeling BZ 2006	58.137	59.718	33.629	19.504	11.512	40	0	2017	2022	2022
2.2.	Fonds Duurzaam Water – FDW	6.791	3.942	1.531	1.568	2.162	0	0		2020	2020
2.2.	Ghana Wash Window FDW	9.495	10.927	5.851	1.800	4.300	0	0		2020	2021
2.2.	Subsidierегeling BZ 2006	45.746	41.060	41.009	31.277	24.836	12.399	1.848	2017	2022	2022
2.3.	Access to Energy Fund (AEF)	7.500	19.180	22.000	0	0	0	0		2017	2022
2.3.	Daey Ouwens Fonds	0	516	0	0	0	0	0	2014 (geen link)		2010
2.3.	Clean Cooking Promotion	1.350	1.000	430	0	0	0	0			2018
2.3.	Subsidierегeling BZ 2006	26.586	21.999	13.513	4.560	2.869	675	0	2017	2022	2022
3.1.	Fonds Keuzes en Kansen 2011–2014	0	1.250	0	0	0	0	0		2017	2015
3.1.	Fonds Product Development Partnerships	0	295	0	0	0	0	0	2014	2020	2020
3.1.	Opstap Fonds	0	400	0	0	0	0	0		2017	2015
3.1.	Seksuele Rechten en Reproductieve Gezondheidszorg (SRGR-Fonds)	4.604	6.647	0	0	0	0	0		2021	2015
3.1.	SRGR partnerschappen 2016 – 2020	53.547	38.414	43.786	41.798	30.237	2.207	0		2021	2020
3.1.	Subsidierегeling BZ 2006	84.418	88.035	79.556	72.745	68.262	10.949	0	2017	2022	2022
3.2.	Flow 2016–2020	18.357	29.988	18.977	13.055	332	4.417	0		2020	2020
3.2.	Vrouwen, vrede en veiligheid 2016–2019	2.391	5.529	3.854	550	649	0	0		2020	2016

Begro- tings.ar- tikel	Naam subsidieregeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie (jaartal + hyperlink vindplaats)	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum subsidie (regeling jaartal)
3.2.	Subsidieregeling BZ 2006	16.203	5.032	13.426	12.183	8.685	2.419	0	2017	2022	2022
3.3.	Medefinancieringsstelsel II	7.510	5.323	1	0	0	0	0	2015		2015
3.3.	Strategische Partnerschappen pleiten en beïnvloeden	196.679	170.384	194.582	186.023	122.648	9.724	0		2019	2020
3.3.	Subsidieregeling BZ 2006	1.174	872	909	748	143	125	0	2017	2022	2022
3.3.	Twinningfaciliteit Nederland-Suriname	1.600	351	0	0	0	0	0	2016		2016
3.3.	Vakbondmedefinancieringsprogramma 2013-2016	3.678	2.451	0	0	0	0	0	2008	2017	2016

Begro- tingsar- tikel	Naam subsidieregeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Laatste evaluatie (jaartal + hyperlink vindplaats)	Volgende evaluatie (jaartal)	Einddatum subsidie (regeling jaartal)
3.4.	Subsidieregeling BZ 2006	31.991	52.463	592	129	0	0	0	2017	2022	2022
4.1.	Subsidieregeling BZ 2006	4.789	5.445	4.045	1.964	395	132	0	2017	2022	2022
4.3.	Addressing Root Causes Fund 2016 – 2021	25.491	30.288	28.184	22.794	14.510	1.394	3.493		2022	2021
4.3.	Subsidieregeling BZ 2006	40.554	44.192	24.905	11.529	7.749	2.730	875	2017	2022	2022
4.3.	Wederopbouw 2012- 2015	8.603	6.605	0	0	0	0	0		2018	2015
4.4.	Strategische Partners Chronische Crises 2014 – 2016	5.621	2.708	0	0	0	0	0		2018	2016
4.4.	Subsidieregeling BZ 2006	71.832	74.966	5.605	156	0	0	0	2017	2022	2022
5.1.	Subsidieregeling BZ 2006	1.717	1.622	1.695	22	0	0	0	2017	2022	2022
5.2.	Subsidieregeling BZ 2006	8.768	5.940	3.766	2.452	1.807	400	0	2017	2022	2022
5.3.	Migratie en Ontwikkelings- programma 2013	789	206	0	0	0	0	0		2018 beleidsdoor- lichting migratie en ontwikkeling	2013
5.3.	Subsidieregeling BZ 2006	990	473	63	0	0	0	0	2017	2022	2022
	Totaal	962.706	1.060.375	836.092	586.682	432.426	111.592	57.141			

BIJLAGE 4: EVALUATIE- EN ONDERZOEK OVERZICHT^{3 4 5}

1	Duurzame handel en investeringen	Doelstelling	Titel	Start	Afronding
1a	beleidsdoorlichtingen	1	Beleidsdoorlichting Buitenlandse Handel en Duurzame Investerings	2018	2020
1b	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	1.1	Effecten van integratie van hulp, handel en investeringen in 3 partnerlanden (bv. Bangladesh, Ethiopië en Kenya)		2017
		1.1	NCP OESO richtlijnen multinationals		2018
		1.2	PIB		2017
		1.2	Economische diplomatie (incl. uitkomsten evaluaties DIO instrumentarium)		2017
		1.2	Evaluatie DIO instrumentarium: SIB, DHK, Faciliteit voor NL Handel	2016	2017
		1.2	Internationaal Sport		2020
		1.2	DTIF		2022
		1.3	DECP (Employers' Cooperation Programma)		2017
		1.3	FMO-IDF (Infrastructure Development Fund)		2017
		1.3	Faciliteit Duurzaam ondernemen en Voedselzekerheid (FDOV)		2020
		1.3	TradeMark East Africa		2020
		1.3	ORIO (publieke infrastructuur)		2019
		1.3	LEAD		2020
		1.3	PUM		2020
		1.3	CBI		2020
		1.3	IDH		2020
		1.3	Solidaridad		2020
		1.3	Agriterra		2020
		1.3	DRIVE+ Develop2Build		2021
		1.4	DGGF		2019
3	Overig onderzoek	1.1	Onderzoek naar MVO sectorconventanten		2017
		1.3	Aid for Trade + International Centre for Trade & Sustainable Development (ICTSD)		2017
		1.3	Review evaluatieprotocol CBI + PUM		2019

³ De begroting van BZ is in 2013 opgesplitst in de begroting van BZ (Hfst. 5) en BHOS (Hfst. 7). Er zijn toen nieuwe beleidsartikelen en beleidsdoelstellingen geformuleerd.

⁴ Bij BZ en BHOS is het wel de wens om beleidsdoorlichtingen van één beleidsartikel uit te voeren maar inhoudelijk is dat nog niet mogelijk gebleken. Beleidsdoorlichtingen vinden plaats op één niveau lager namelijk van de beleidsdoelstellingen. Waar mogelijk worden combinaties gemaakt. Voor artikel 1 is dit in 2019 wel één beleidsdoorlichting voorzien.

⁵ Alle onderzoeken zijn te vinden op <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/bz/organisatie/beleidsevaluatie/afgeronde-beleidsevaluatieonderzoeken> en <http://www.iob-evaluatie.nl/publicaties>.

2	Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water	Doelstelling	Titel	Start	Afronding
1a	beleidsdoorlichtingen				
		2.1	Voedselzekerheid & landbouwontwikkeling		2017
		2.2	Waterbeheer	2014	2017
		2.2	Drinkwater/sanitaire voorzieningen en waterbeheer		2021
1b	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid				
		2.1	Voedselzekerheid & landbouwontwikkeling		2017
		2.1	Global Alliance for Improved Nutrition (GAIN)		2017
		2.1	Geodata for Agriculture & Water		2021
		2.1	Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid (FDOV)		2020
		2.1	UNICEF		2017
		2.1	DryDEV/ICRAF		2018
		2.1	IFDC-2SCALE		2018
		2.1	NL bijdrage CGIAR		2020
		2.2	Effectenonderzoek landbouw irrigatieprogramma (Bangladesh, Indonesie)		2017
		2.2	Fonds Duurzaam Water (FDW)(+ Ghana Wash window)		2020
		2.3	FMO-AEF		2017
3	Overig onderzoek				
		2.3	Studie evalueerbaarheid SDGs		2017
3	Sociale vooruitgang	Doelstelling	Titel	Start	Afronding
1a	beleidsdoorlichtingen				
		3.1	Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten		2021
		3.3	Maatschappelijk Middenveld	2016	2017
1b	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid				
		3.1	Keuzes en Kansen, Key Population Fund, SRGR Fonds 2013–2015, Opstapfonds, Kindhuwelijkenfonds		2017
		3.1	Fonds Product Development Partnerships		2020
		3.1	SRGR strategische partnerships 2016–2020		2021
		3.2	FLOW (2011–2015)		2017
		3.2	Women in the Frontline		2017
		3.2	NAP 1325 2016–2019		2020
		3.2	Regionale vrouwenfonds		2021
		3.3	NCDO		2019
		3.3	Samenspraak en tegenspraak		2019

3	Sociale vooruitgang	Doelstelling	Titel	Start	Afronding
		3.3	CIVICUS		2021
		3.4	Netherlands Fellowshipprogram (NFP)		2017
		3.4	Netherlands Initiative for Capacity Building in Higher Education (NPT/NICHE)		2017
3	Overig onderzoek				
4	Vrede en veiligheid voor ontwikkeling	Doelstelling	Titel	Start	Afronding
1a	beleidsdoorlichtingen	4	BD gehele artikel		2021
1b	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	4.1	Relief Fund + DRA + Early Recovery Faciliteit/Chronische crisis		2018
		4.3	Wederopbouwfonds		2018
		4.3	NIMD		2021
3	Overig onderzoek				
5	Versterkte kaders voor ontwikkeling	Doelstelling	Titel	Start	Afronding
1a	beleidsdoorlichtingen	5.1	Synthese onderzoek UN organisaties		2017
1b	Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	5.3	Migratie en Ontwikkeling ¹		2018
3	Overig onderzoek	5.3	Migratie en Ontwikkeling		2017

¹ Deze evaluatie wordt een bouwsteen voor de BD van artikel 4.

BIJLAGE 5 LIJST VAN AFKORTINGEN

ACS	Association of Caribbean States
AEF	Access to Energy Fund
AfDB	African Development Bank
AIM	Amsterdam Initiative against Malnutrition
APS	Algemeen Preferentieel Stelsel
ASAP	Adaptation for Smallholder Agriculture Programme
AsDB	Asian Development Bank
AU	Afrikaanse Unie
AVB	Algemene vrijwillige bijdrage
Bbp	Bruto binnenlands product
BHOS	Ministerie voor Buitenlandse Handel & Ontwikkelingssamenwerking
BIV	Budget Internationale Veiligheid
BMZ	German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development
BNI	Bruto Nationaal Inkomen
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
CAP	Consolidated Appeals Process
CAR	Centraal Afrikaanse Republiek
CBI	Centrum tot Bevordering van de Import uit ontwikkelingslanden
CD	Capacity Development
CERF	Central Emergency Response Fund
CETA	Comprehensive Economic and Trade Agreement
CIE	Europese Commissie
CG	Consulaat-generaal
CGIAR	Consultative Group on International Agricultural Research
DAC	Development Assistance Committee
DECP	Dutch Employers Cooperation Programme
DfID	United Kingdom Department for International Development
DGBEB	Directoraat Generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen
DGGF	Dutch Good Growth Fund
DHK	Demonstratieprojecten, Haalbaarheidsstudies of Kennisverwerving
DPKO	Department of Peacekeeping Operations
DRC	Democratische Republiek Congo
DRIVE	Development Related Infrastructure Investment Vehicle
DTIF	Dutch Trade and Investment Fund
ECHO	European Commission Humanitarian Aid
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
EDEO	Europese Dienst voor Extern Optreden
EOF	Europees Ontwikkelingsfonds
EKV	Exportkredietverzekering
EPA	European Partnership Agreements (Europese Partnerschapsakkoorden)
ERP	Enterprise Resource Planning
EU	Europese Unie
FAO	Food and Agriculture Organization of the UN
FDOV	Faciliteit Duurzaam Ondernemen en Voedselzekerheid

FDW	Fonds Duurzaam Water
FIB	Finance for International Business
FLOW	Funding Leadership Opportunities for Women
FMO	Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden
FOM	Faciliteit Opkomende Markten
GAFSP	Global Agriculture and Food Security Program
GAIN	Global Alliance for Improved Nutrition
GAVI	Global Alliance for Vaccination and Immunization
GEF	Global Environment Facility
GPE	Global Partnership for Education
GPEDC	Global Partnership for Effective Development Cooperation
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HIV	Humaan Immunodeficiëntievirus
IATI	International Aid Transparency Initiative
ICPD	International Conference on Population and development
ICRC	International Committee of the Red Cross
ICTSD	International Centre for Trade & Sustainable Development
IDA	International Development Association
IDB	Inter-American Development Bank
IDF	Infrastructure Development Fund
IDH	Initiatief Duurzame Handel
IDLO	International Development of Law Organisation
IED	Inspection and Evaluation Division
IFAD	International Fund for Agricultural Development
IGO	Intergouvernementele Organisatie
ILO	International Labour Organization
IMVO	Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
IOB	Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsvaluatie
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
IRHP	Interdepartementale Raad voor de Handelspolitiek
IO	Internationale Organisatie
MASSIF	Ontwikkelingsfonds voor de financiële sector
MDG's	Millennium Development Goals (Millennium Ontwikkelingsdoelen)
MFS	Medefinancieringsstelsel
MKB	Midden en Klein Bedrijf
MJSP	Meerjarig Strategisch Plan
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
NBSO	Netherlands Business Support Offices
NCDO	Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling
NCP	Nationale Contact Punt
NFIA	Netherlands Foreign Investment Agency
NFP	Netherlands Fellowship Programme
NICHE	Netherlands Initiative for Capacity Development in Higher Education institutions
NIO	Nationale Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden

NIMD	Netherlands Institute for Multiparty Democracy
NGO	Non-Gouvernementele Organisatie
ODA	Official Development Assistance (officiële ontwikkelingshulp)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OESO	Organisatie Economische Samenwerking en Ontwikkeling
ORIO	Ontwikkelingsrelevante Infrastructuurontwikkeling
OS	Ontwikkelingssamenwerking
PIB	Partners for International Business
PSD	Private Sector Development
PSI	Private Sector Investment
PSO	Praktische Sectororiëntatie
PSOM	Programma Samenwerking Opkomende Markten
PUM	Programma Uitzending Managers
RDPP	Regional Development Protection Programme
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
R&D	Research & Development
SDG	Sustainable Development Goal
SER	Sociaaleconomische Raad
SIB	Starters International Business
SIDA	Swedish International Development Cooperation Agency
SRGR	Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten
SSA	Sub-Sahara Africa
SSR	Security Sector Reform
TB	Tuberculose
TF	Transitiefaciliteit
TISA	Trade in Services Agreement
TK	Tweede Kamer
TTIP	Transatlantic Trade & Investment Partnership
UNAIDS	Joint United Nations Programme on HIV/AIDS
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Program
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNESCO-IHE	UNESCO- Institute for Water Education
UNFPA	United Nations Population Fund
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNRWA	United Nations Relief and Works Agency
USAID	United States Agency for International Development
VN	Verenigde Naties
VR	Veiligheidsraad
VS	Verenigde Staten
WASH	Water, Sanitation and Hygiene
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organization

Rijksbegroting 2018

xvii Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal door de Minister van Financiën.

Vervaardiging parlementaire stukken en begeleiding productieproces

Sdu Uitgevers
afdeling Dataverwerking
e-mail traffic@sdu.nl

Vormgeving omslag
Studio Dumbar

DTP omslag
Xerox/OBT, Den Haag

Uitgave
Ministerie van Financiën

www.rijksbegroting.nl

